BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
27 A
13

DE ROBORE BELLICO, DIVTVRNIS ET AMPLIS CATHOLICORVM REGNIS, LIBER VNVS, Aduerſus Machiauellum:

AVCTORE
THOMA BOZIO EVGVBINO
Presbytero Congregationis
Oratorij.

Acceſſerunt Indices duo: Primus eſt Argumentorum, & Capitum: alter Rerum, Verborumq; copioſus.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Ioannem Gymnicum, ſub Monocerote, M. D. XCIIII.
Cum priuilegio Cæſareæ Maieſt. ad ſexennium.

12-27-A-13

SANCTISSIMO AC BEATISSIMO PATRI ET D. N. CLEMENTI VIII. PONT. MAX.

THOMAS BOZIVS PRESBYTER Congregationis Oratorij, ſempiternam fœlicitatem.

INter alia multa, quæ Machiauellus dixit aduerſus Chriſtianam religionem, Pontifices Maximos, ac denique aduerſus omnium virtutum genuina officia, ſolidamq; veritatem, ſunt hæc, quæ ſuſcepimus hoc libro cōfutanda.

A Chriſtiana religione fieri homines ignauos, & imbelles. Hortatur nāque ad honores humanos, & opes deſpiciendas; vetat iniurias vindicari; ait præſtare, vt vnam maxillam percutienti alteram præbeamus; pallium rapienti tunicam donemus.

Infantibus Chriſtianorum nō eſſe

imponenda nomina noſtrorum Sanctorum,quòd hi fuerint inertes ad prælia,inſcij rerum militarium: reuocanda ad vſum nomina Herculis, Theſei, Achillis, Diomedis, Hectoris, Aeneæ, Pyrrhi,Alexandri,Annibalis, Cæſaris, Syllæ, Marij, Pompeij, vel huiuſmodi antiquorum; qui fortitudine bellica præſtiterunt.

Olim milites maximè ſolitos animari,& corroborari ad hoſtes proſternẽdos,interimendos, quòd antequàm pugna iniretur,multa pecora jis videntibus immolarenrur, ac Dijs ſacrificarentur: ex ijs fiebat,vt delectarentur effuſione ſanguinis,inuitarẽtur ad edendas hoſtium ſtrages,veluti pecorum,& armentorum.

Sed quando hæc dixiſſe,videbat eſſe nimis inuidioſum, nimis execrabile Chriſtianis, adiecit,horum cauſam nõ eſſe legem Chriſtianam, ſed eorum, qui interpretati ſunt illam,ac manſuetudinis cuiuſdam leges pręſcripſerunt, indicans, vt apparetè multis, Pontifices Romanos, in eos culpam, ſi qua eſſet,omnem deriuans,& auertens.

Quocircà addidit; Militum forti ductori videndum, ne ſinat ſibi elabi è manibus occaſiones præclaras acquirendi, quod cupit; neque exhorreſcat facinora quæuis admittere. ſic enim ſubijcit, Ioanes Paulus Baleonus ſciuit effugere ſibi è manibus opportunitatem pulcherrimam, cùm Iulius Secundus Peruſiam ſe contulit cum Cardinalibus inermis, abſque vllo ferè præſidio: nam poterat ille occidere omnes, ac ſuas res mirabiliter promouere, ditionesque ſibi magnas comparare.

Hæc qualia ſint, nemo non cognoſcit. ſpeciatim verò quàm ſint impia, damnoſa, ac veritati contraria, cùm nemo videretur Innocentio Nono ſatis benè adhuc oſtendiſſe, placuit illi, vt ego id oneris ſubirem. res erat maximi momenti ex ſeipſa; maximè verò, quòd Macchiauelli ſcripta terũtur manibus hæreticorum, vel aliorũ plerumque ſimilium. rem totam perfeci. ſed quando ille migrauit è vita; ac Beatitudo Tua aſſumpta eſt ad Apoſtolicum Thronum, deferri ad te hæc omnia debebant; quòd in eis agatur de digni-

tate ſacroſanctæ Sedis, de cuius iuſſu quidquid eſt hoc operis, abſolui,& elaboraui. Reliqua porrò ab illo ſcriptis prodita, & non minori impietate in vulgus emiſſa,alijs per nos libris confutantur, quæ ſimiliter S.T. dabuntur. Deus autem,quem ſpectamus, per tuas manus, in quibus cælorum claues poſuit, diuinis nos benedictionibus repleat; atque ex illis in Eccleſiam ſuam, genusq́ue omne humanum fœlicitatis totius abundantiam largiſſimam deducat.

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO CARDINALI PETRO ALDOBRANDINO,

THOMAS BOZIVS.

SI quis affirmaret à Principibus, qui regnant, non eſſe multa facienda tormenta ignea, quibus ad propugnacula conquaſſanda, ac deijcienda, ad maximas hominum ſtrades faciendas, ad arcenpos hoſtes vtuntur exercituum Duces; adijceret prætereà, non eſſe cur ij nummos admodum curarent, non eſſe in illis multùm ponendum; neque his contentus aſſeueraret non ſatis ad rem facere, multas equitum copias habere in prælijs conſerendis; ac denique concluderet à Regibus eſſe negligendas vrbiumq́;, atque arciũ munitiones; homo iſte, credo, qui quatuor hæc diceret, exſibilaretur, ac ſtultiſſimi apud omnes loco foret. Atqui iſta ipſa Machiauellus literis mandauit; & tamen eius ſcripta ſunt in oculis ſemper, ac manibus hæreticorum, vel aliorum plerumq; huiuſmodi hominum, quid ita? num quia Cerberis iſtis ad oſtia Tartarea excubantibus obiecit.

Melle ſoporatã, & medicatis frugibus offam, *aditum aperiens illis patẽtiſſimum, quo breue aliquod in terris lucrum comparent, ſed mox omnium iacturã*

facientes ad inferos præterea præcipitentur? An quia ſtylo vtitur ſpiſſo, & ſæpè acuto, qui relinquat animis infixa ſpicula humanæ, Deoq; inimicæ ſapiētiæ veneno imbuta, quibus ſit quidam ſuffuſus nitor extrinſecus pelliciens oculos? quæ tamen omnia ad extremum regnis, ac principatibus afferāt vltimam perniciem, quod tum libro hoc, tum ſequentibus argumento ſimili, qui ſub prælo ſunt, aperietur. Inter alia ſanè, vt minus ſuperiora miremur, eſt auſus aſſerere à Chriſtiana religione fieri homines ignauos, & inertes ad prælia. quod eſſe falſiſſimū clariſſimis euentis, & omni teſtimoniorū genere nūc explicabitur: ita, vt ſi quid hac in re peccetur, non ſit culpa vel religionis Chriſtianæ, vel Romani Pontificis, ſed eorum, qui præſunt; ac neq; ſemetipſos, neque ſubiectos populos ad arma exercent.

Cùm verò hæc ſint primitiæ noſtri agelli, quem ſeuimus Clemente V I I I. ſedente, meritò à nobis erant offerēdæ Nepoti illius, ſacratiſſimoq; Proceri, qui maximè D E I, cui primitiæ debentur omnes, locū tenet. idq; eò magis, quòd à teneris annis inſignem pietatem cum literis coniunxeris; ac multa nobis humanitatis tuæ dederis experimenta; maioremq; omnium Virtutum quotidiè ſpem facias amantibus diuini honoris, tuæq; Amplitudinis incrementa, ad quorum maximum culmen, vt precamur, te cum Patruo Sanctiſſimo Deus euehat; vobiſq; diu viuentibus ad omnia fœliciſſimè adſpiret.

ARGV-

ARGVMENTA CAPITVM TOTIVS OPERIS.

Prohemium.

MVLTIS probatur eſſe fortioris ſuſtinere, quàm aggredi: idcircò iure fieri pluris iniuriam patientes, quàm vltores ab Eccleſia Catholica. milites non efferos, ſed manſuetos eſſe debere. ex proprietatibus leonis iuxta Ariſtotelem deſcribitur miles catholicus contra Macchiauellum. in prohem.

CAP. I.

Clariſſimè oſtenditur à Pontifice Romano ſtudium diſciplinæ militaris omnium maximè inter Chriſtianos inductum, ac ſtabilitum. pag. 12

CAP. II.

Curanda in primis diuina, ac virtutes animi, deinde ars militaris, quæ ſine illis eſt nulla, falſumque eſt Romanos ob ſacrificia fuiſſe fortes in bello. 17

CAP. III.

Oſtenditur Catholicos longè omnium fortiſſimos in bellis, quod cum pauciſſimis ſuorū maiores hoſtium ſtrages ediderint, quam quicumque à nobis alieni. 23

CAP. IV.

Catholici domuerunt plurimas nationes, quas nulla vnquam gens vel bellicoſiſſima ex omni tempore potuerat edomare, ex quo fit catholicos longè omnium fortiſſimos dicendos. 33

CAP. V.
Ex amplitudine regnorum, quæ noſtri ſibi armis acquiſiuerunt, colligitur nos omnium fortiſſimos extitiſſe. 43
CAP. VI.
Cùm noſtri maxima imperia diutiùs conſeruarint, armisq́ue tutati ſint, hinc fit noſtros omnium fortiſſimos exiſtimandos eſſe. 55
CAP. VII.
E collatione antiquorum Ducum, Regumq́ue in bellis clarorum cum noſtris, colligitur noſtros fortiores. 75
CAP. VIII.
E comparatione bellorum cum Perſis geſtorũ à Romanis, & à Catholicis, è bellicis machinis, tormentisq́ue, & è fœminis militaribus apparet noſtros Romanis, & omnibus in bello fortiores. 84
CAP. IX.
Soluuntur obiecta quædam Machiauelli quantum ad paupertatem, & nomina Sanctorum, & contra ipſum retorquentur. 92
CAP. X.
Soluitur obiectum Machiauelli, quo contẽdit imbelles homines fieri quòd Chriſtiana lex iniurias vlciſci vetet, & contra ipſum retor quetur. 103
CAP. XI.
Neceſſe oſtenditur remittere iniurias, & contemnere ad amorem conciliandum, tuendumq́ue inter commilitones, quo nihil magis auget pugnantiũ vires, quæ diuinitùs maximè augentur, cùm quis ob bonum publicũ ſeſe ijs deuouet. 110

CAP. XII.

Per crucem, quæ ſingularem nobis patientiam deſignat, & quam nos ſecuturos profitemur exemplo Chriſti in tolerandis iniurijs, maximas victorias partas. 118

CAP. XIII.

Catholici ſuperant cunctos in amando Deo, & ſuis; ob id omnium fortiſſimi, amor enim pugnaciſſimos homines facit: cumque ob illum cuncta appetant, & oppugnent, maximè appetent, & oppugnabunt, atque vbi opus eſt, ad nihilum redigent, cùm nihil potentius Deo, Deique amore. 124

CAP. XIV.

Omnium gentium regna inſigniora conciderũt ob luxũ, qui milites effœminauit, atq; ex hoc concluditur, milites Catholicos omniũ fortiſſimos, quòd Catholica religio maximè omnium reuocet à luxu, idemq; concluditur è fidei præſtatione, & ope ſuperiorum. 132

CAP. XV.

Catholici ſunt omnium fortiſſimi, quòd remotiſſima regna, ac regiones longiſſimè diſſitas, non modò acquiſiuerint, ſed etiam diu tutati ſint, ac tutentur; & quidem contra fortiſſimas gentes. ſimiliter haud ſunt perpeſſi in ſua terra, quamdiu permanſere in fide catholica, tam frequentes irruptiones barbarorum: denique non niſi cum multò maioribus copijs, ſi quando vinci accidit, ſunt profligati. 139

INDEX RERVM ET VERBORVM, QVAE IN Libro de Robore Bellico continentur.

A.

AEtius in Campis Catalaunicis Attilam ſuperauit, pag. 25
Ageſilaus victorem ſe reputat ob hoſtium perfidiam. 138
Alfonſus Rex victor Saracenorum. 26
Alfonſus Alburquecius plurimas in Arabia, Perſia, & India terras occupauit armis. 28
Almeida cũ Mamelucchis militibus fortiſſimis, à Sultano miſſis, pugnauit & victoriam reportauit. pag. 29
Alexandri victoriæ quarũ prima cũ ad Granicũ flumen eſt pugna commiſſa. 31
Secunda anguſtijs Amanimontis. ibid.
Tertia erat ad Arbelæ vicum. 32
Alexandri Magni Imperiũ quàm latum. 65
Alexandri Imperium quam diu ſtetit. ibid.
Ampliſſimæ Regiones bello acquiſitæ, Chriſtianæ Reipubl. adiectæ. 12
Amplitudinem Imperij Catholici retinuerunt diutiùs, licèt aliquando aliqua facta ſit variatio. pagi. 56
Amplitudo Regni Aſſyriorum. 57
Amplitudo Imperij Aſſyriorum parta à Nabuchodonoſoro. 60
Amor eſt cauſa Roboris bellici. 57. & ſeq.
Animalia quò leniora, eò ad pugnam acriora. pagi. 102
Aſia vſque ad Euphratem longitudo, & ſua latitudo. 45
Aſſyrij Primi latiſſimè videtur dominati. 48
Aſſyrij ab Abrahami ætate vſque ad Cyrum, nunquàm pertigerũt ad magnitudinem Gallicani vel Germanici Regni. pag. 61.
Aſſyrios falſum in primis temporibus tam latè dominatos. 58

Auriet-

Auriettæ Aureæ fortitudo militaris. 91

B.

Barbaricas irruptiones omnium minimè Catholici perpeſſi. 142
Baſilij Imperatoris laus bellica. 77
Bellum ad potiunda licitè terrena eſt inſtitutum. pag. 12
Bellum corpora tuetur. pagi. 12
Belluæ prudentiores minus amant bella. 18
Bella ſocialia in Italia, ac Roma per annos prope centum.
Bella ciuilia inter Octauium atque Cynnam alioſque Romanorum duces. 19. & ſeq.
Bella cur moueantur. 23
Bellicæ fortitudinis eſt, imperia ſibi comparare, ac retinere. 56
Bellis adminiſtrandis noſtri quanto interuallo poſt ſe relinquant Antiquos. pagi. 87
Beliſarij laus bellica. 78
Beneficentiam manſuetudinemq; omnes amare debere. 113
Bohemici Reges bellica laude præſtantes. 76. & ſequent.
Braccius Montoni Comes. pag. 78
Brigida ſacratiſſima fœmina Græcorum rebus florentibus in Europa futurum euentum prædixit. pag. 43

C.

Caroli Magni, & Caroli V. laus bellica. 82
Carolum Francorum Regē dum in ſummā ſuæ fortuna deſperationē venerat, Ioanna puella produxit ad Aureliam obſidione liberandam. 88. & ſequent.
Carolum Regem Ioanna à puella Anglos plurimis prælijs fundens, Remos ad inaugurationem ſacrā ſuſcipiendam, per medios hoſtes viriliter perduxit. 88
Catholici quantum ſpectat ad exercitationes bellicas ab omnibus nationibus vincuntur. 23
Catholici niſi pro Regionibus hæreſum plenis pugnent, vel niſi ſint in Pontificem Romanum contumaces, omnium fortiſſimi. 24
Catholici cœtum ſuum conſtituerunt ab illapſu Spiritus Sancti in Apoſtolos. 51

Catho-

Catholici omnium fortiſſimi. 55
Catholici dedere bis Regē Perſis bello domitis. pagi. 86
Catholici omnium fortiſſimi, quòd Deum prę cunctis ament, 136
Catholicorum Regnum à primis exordijs paruum, nunc omnium latiſſimū in Hiſpanis. 86
Catholicos Duces in bellis gerendis, quos omnibus antiquis opponere poſſimus. 81
Catholici fortiſſimi, qui Deo maximè fidant. 130
Caſtellani Crucis vexillum diuinitùs habent. 121
Luſitani ſimiliter. ibid.
Catholici ad extremū gentes cunctæ ſe ſubiecerūt. pag. 128
Catholici omnium fortiſſimi, quòd luxu minimè omnium corrumpantur. pag. 136
Cæſar Magnusque Alexander ſuis cū militibus antequàm manus conſererent, haud leguntur conſueſſe beſtias immolare, contra Machiauellum. pag. 23
Chriſtiani qui veræ Religioni quam Romanus Pōtifex decernit, adhærent, verè Deum Ducem ſequuntur. 98
Chriſtus per Crucem Rex omnium. 114
Cyrenes & Aegypti longitudo latitudoque. 45
Ciues ſuos vlciſcendis iniurijs aſſuefacere, nihil aliud eſt, quàm eos dilaniare, ac diſpergere. 110
Claudianus Theodoſium alloquens. 25
Confutatio Machiauelli aſſerentis pecoribus perimendis robur noſtris animis ingenerari. 23
Conſtantinus aduerſus Maxentium bella mouens, Romam cepit.
Conſtantinus per Crucem cepit Imperium Romanum. 119
Contemptus humanarum rerum facit homines fortiſſimos: ob id noſtri fortiſſimi. 132
Corſicæ longitudo atque latitudo. 33
Crucis vexillū quatuor hominum generibus cælitùs datum. 119
Per illud omnium latiſſima Imperia parta, Romanum, Luſitanicum, Hiſpanicum. 119. & ſeq.
Crucis vexillum in labarō formatum, quicunq; Imperatores, Antiqui ſuſtulerunt,

lerunt, in bellis nūquàm victi in acie. 121
Crux Chriſti fuit inſigne ſugandis ac vincendis hoſtibus. 102
Crux in bellis explicata ſignificat nos pro Chriſto paratos mori, ac per illū conſecuturos victoriam. pag. 118

D.

DAniæ Reges bellica laude præſtantes. 76
Decij pater ac filius deuouentes ſe præclariſſimas victorias reportarunt ex hoſtibus. 115
Deuouebant ſe antiqui pœnis excipiendis pro ſuorum ſalute. 115
Deuouens ſe bonus, pœnis pro ſuorum bono, quid reportet. ibid.
Deuouerunt ſe multi è noſtris pro bono communi. ibid.
Deus omnium finis. 17
Diſciplinarum liberalium ſtudia, nos à belluis diſtinguunt. 12
Duces Græciæ Romanis ducibus æquales. 77
Duces bellicoſos in Italia, poſt Auguſti Imperium nullos prope extitiſſe. 78
Ductoribus militum Sanctorum nomina bellicum robur addunt. 100
Dux Moſcouiæ irrumpens in fines Liuoniæ bis turpiter fuſus. 27

E.

AEgyptij latè ſcribuntur imperaſſe. 48
Aegyptij dominati ſunt latè regnantibus Zetho, Rhampſe, Seſoſtre. 62
Equites Religioſi diuinitùs habent Crucis inſigne. pag. 122
Aethyopes dominati latè. pag. 48
Aethyopici Imperij dominatio. 64
Euerſio Teutonicorum militum. 16
Eugenius Chriſtianam Religionē exciſurum ſe iactans, à Theodoſio Imperatore ſuperatur. 25

F.

FAeminæ Catholicæ fortitudine militari præſtantes. 90
Ferdinandus Cortheſius aduerſus quot gētes bella gerens, victor extitit. pag. 31
Fiducia eſt cauſa roboris bellici. 128
Fiducia maxima Chriſtophori Columbi, Vaſquij Gamæ, Ferdinandi Magagliani. 129. & ſequent.
Fortitudinis partes duæ ſuſtinere,

nere, & aggredi, in Prohem. prima nobilior ſecunda. ibid.
Fortitudo è quibus naſcatur, à cap. 10. vſque ad finem.
Franciſci Sfortiæ laus bellica. 78
Franciſci Marij Ruerij. ibid.
Friderici Vrbinatium Ducis. ibid.
Friola victor Saracenorum quinquaginta quatuor millia occidit. 26

G.

GAllicanum Regnum ad amplitudinem maximam peruenit inter Catholicos, atque perdurat. 70
Galliæ longitudo & latitudo. 45
Galliæ Reges bellica laude præſtantes. 76
Galliæ Hiſpanijs anguſtiores. 47
Galli Antiochiam, Syriam, Cyprum, Conſtantinopolim, Græciæ magnam partem, Italiæque, Luſitaniam, Germaniam, Angliam, Hungariam, Poloniam, Siciliamque tenuerunt imperio ſuo. 72
Galli plures Reges ibi dedere, quàm cæteræ gentes. ibid.
Gangeticas terras, ad quas neque per ſe, neque per ſuos peruenit Alexander, vicit Albuquecius. pag. 28
Germanici Reges bellica laude præſtantes. 76
Germanicum Regnum ad maximas ditiones euectum. 71
Germaniæ longitudo & latitudo. 45
Germaniæ magnitudo. 33
Genuenſium Reſpubl. bellicarum rerũ peritiſſimis viris abundat. 79
Græci victores Perſarũ fuere aduerſus Darium in Campis Marathonicis. & ad Platæas. 30
Græci victoriã retulere aduerſus Xerxem. 31
Græciæ adnumeratis Illyrio, Theſſalia, Macedoniaque longitudo & latitudo. 45
Græci Alexandro regnante, regna multa acquiſiuerunt. 49
Græci latè regnarũt, & quãdiu durarunt in Seleucidis, ac Ptolemæis. 65

H.

HEbræorum euenta renouata in victorijs Catholicorum. 25
Hæretici è Græcis Imperatoribus

torib. à Mahometanis ſpoliati. 8
Hiſpania magnitudinis eſt maioris, quàm ſint multa antiquorum Regna. pag. 46
Hiſpaniarum occupatio Vitiza & Roderico regnantibus. 26
Hiſpanicum Regnum ampliatum ac duratio illius. pag. 72
Hiſpaniæ longitudo latitudoque. 45
Hiſpani Reges bellica laude præſtantes. 76
Hiſpani bellica fortitudine quò peruenerint. 87
Hiſpani orbis tertiam partē tenent. 55
Homines ad iniurias vindicandas exerceri, eſt tollere omnem amorem. pagi. 111
Homines ad iniurias remittendas incitare ac perſuadere, eſt hoſtibus victoriam præbere. 110
Honeſtiora ſunt hominibus ſanctitate præſtantibus apparata præmia. 21
Hungarici Reges bellica laude præſtantes. 76

I.

IMperatorum Catholicorum ſeries prima. 51
Imperatorum Occidentalium, ſeries ſecunda. 52
Imperatorum Orientalium ſeries tertia. ibid.
Imperatorum Catholicorū 4.5.6.7.& 8. ſeries. 53. 54.55.& 56
Imperia ſine vitæ ſanctitudine diſciplinarum liberalium ſtudio rerum bellicarum tractatione diu durare non poſſunt. pagi. 12
Imperia latiſſima quæ contigerunt, alienis, à Catholica Religione. 47.& ſequent.
Imperia à Catholicis poſſeſſa quot & quanta. 69.& ſequent.
Imperia Aſſyriorum, Chaldęorum, Aegyptiorum, Perſarum, Græcorū, Romanorum, ſubuerſa ob luxum. 133
Imperij Romani amplitudo. 51.65
Imperij ſucceſſio prima, & ſecunda Catholicorum duratione ſuperant Romanos & cūctas Regum ſuperiorum ſeries. pag. 71.
Imperium Romanum dilaceratū à Viſigothis, Vandalis, Anglis, & Francis, non vi, & fortitudine, ſed perfidia & dolo. 35
Impetrare innititur diuinæ miſericordiæ. 116

Iniurias atq; offenſas remittere, iungit iunctos, & ſeruat amicos. 111
Inſignis Pelagij victoria aduerſus Saracenos. 26
Inſtitutio Hieroſolymitanorum militum ab Vrbano II. ritè procurata in bellicis expeditionibus. 13
Ioanna Tullenſis quot & quanta præſtiterit in bello; atque vt antiquitas tota nullam habeat parem. pag. 88
Irruptiones barbaricas omnium minimè perpeſſi Catholici. 141
Iſtriæ, Liburniæ, vtriuſque Pannoniæ, ac Daciæ longitudo, ac latitudo. 45
Iſtriæ, Liburniæ, Myſiæ, vtriuſq; Pannoniæ, & Daciæ magnitudo. 47
Italia dilacerata, ac deſolata Imperio ſtante. 18
Italiæ magnitudo. 47
Italiæ longitudo & latitudo pag. 45
Itali militum Duces fortiſſimi. 78

L.

LAtitudo Imperij Turcici. 43
Leonis multę proprietates, è quibus deſcribitur, contra Machiauellum miles Catholicus in Prohemio.
Lithuani parua militum acie Moſcouitas ſuperant. pag. 27
Longitudo & latitudo vniuſcuiuſque Prouinciæ. pag. 55
Luſitanici Regni amplitudo. 72
Luſitani Crucis vexillum quinq; plagis formatum diuinitùs habent. 121. & ſequent.
Luſitani quinque ſcapha ininuecti, cùm facerent aquationem in flumine Inſulæ Taprobanę, concluſi fuerunt à claſſe inimicorum maxima, multiſque militum millibus inſtructa, & vicerunt. 29
Luſitani Reges bellica laude præſtantes. 76
Luxus euertit Aſſyriacum, Chaldaicum, Aegyptiacum, Perſicum, Græcanicum, Romanumque Imperia. 132. & ſeq.

M.

MAcchiauelli opinio aduerſus Romanū Pontificem. 13
Macchiauellus nos ad vltiones ſumendas adhortās, amicitiam tollit de mundo. 112

Mac-

Machiauellus legem Chriſti carpit, obliuionem iniuriarum ſuadentem. 113
Macchiauellus quę dicat cōtra Religionem Catholicam, quoad Rôbur militare, in Epiſtola ad Pontific.
Machinæ bellicæ noſtrorū quanto præſtant antiquis pag. 87
Magni Impetatores eò in ſingulis regnis fortiora perfecere in bellis, quò magis Pontificibus Romanis fuerunt addicti. 15
Mali poſſunt aliquando precibus impetrare, nō mereri ac ſatisfacere. 115
Malum non malo, ſed bono vincendum. 113
Manſuetudo facit homines fortes in prælijs. in Prohem. 102.103
Marc.Ant. Impetatot confitetur victoriam ſe conſecutū viribus Chriſtianæ legionis. 24
Marc.Ant. Imperator Chriſtianam legionem aduerſus Quados & Marcomānos pugnātem, fulminatricem vocauit. 24
Margareta Daniæ Regina. pag. 76
Mariæ Puteolanæ fortitudo militaris. 90
Martyres nobiliores militibus. in Prohem.
Mauritaniæ, Libiæ, Numidięque habitabilium longitudo & latitudo. 45
Mereri ac ſatisfacere innititur iuſtitiæ. 115
Mendacium Iuſtini Hiſtorici quoad Cynegyri Græci factum. 30
Mendacium Curtij, ac Diodori in geſtis Alexandri ſcribendis. 48
Mnſopotamia ante Alexandrum Magnum non habebat niſi duas vrbes, Ninum, & Babylonia. 62
Michaele Paleologo Imperatore defuncto Græci omnes à fide catholica defecerunt. 42
Miles prædandi ardore erit pugnæ cupidus; inquit Macchiauellus. 92
Milites venales, à bellicoſis Ducibus in ſuis bellis gerendis repellēdi ſunt, aduerſus Macchiauellum. pag. 94
Milites ad pecuniarum omninò dignitatumq; ſpem aſſuefacere multa continet abſurda contra Macchiauellum. 94
Milites nihil æquè inflammabit, quàm ſi certiſſimo credant fore, vt à Deo æternam conſequātur beatitudinē, aduerſus Macchia-

chiauellum. 95
Milites ad humanum ſanguinem fundendũ nun-, quàm pugnare velint. niſi adſit iuſtitiæ ratio pag. 95
Milites Sanctorum nominibus inſigniti fortiores erunt aduerſus hoſtes. pag. 103

N.

NAbuchodonoſori impe rium, quàm latum. 47
Nabuchodonoſorus nõ eſt tranſgreſſus Armeniam, neq; peruenit ad Indum. pag. 48
Eius imperium quamdiu ſtetit. 61
Nationes ex omni tempore indomitæ Germani, Scythæ, Europæi, alijq; mul ti. 23
Nihil æquè militibus animos addere ad prælian dum, quàm iuſtã ob cauſam pugnantes, certò cre dere bonis benè, malis malè futurum, Deumq; ſuum cuique retribuere. pag. 97
Nomina Sanctorum noſtris infantibus imponẽda nõ eſſe Machiauellus dicit. pag. 98
Nomina Sanctorum noſtris infantibus adiecta, magis eos ad gloriam mili- rem commouent, quàm priſcorum, à ſanctitudine alienorũ, aduerſus Macchiauellum. 98. & ſeq.
Nulla facta vnquã fuit expeditio militaris aduerſus Chriſti, & Chriſtianæ religionis hoſtes, nõ adnitente ante alios Papa. pag. 13

O.

OCcidentalis Imperij duratio. 69
Odoardus Paciecus deuouit ſe, ac vicit. 117
Quomodo id egerit, & quomodo vicerit. ibid.
Odoardus Paciecus cum Arabibus & Indis manum conferens, eos mirabiliter fudit. 29
Ordo S. Iacobi excitatus ſub Alexandro. 14
Ordo Chriſti à Luſitanis fũ datus. 14
Orientale & Occidẽtale Imperium in vnum cõiuncta, amiſſa Hiſpania, & Gallia. 69
Orientale Imperium quamdiu ſtetit. 69
Oſtrogothi ex omni tempo re indomiti, ſed à Catholicis victi, ac deleti. 36

P.

PAtientia nobilior Robore militari. in Prohem.
Patiẽtia robur addit animo.

in Prohemio.
Eadem robur addit alijs ſuis. 118
Patiētiſſimus omnium cauſa eſt maximorum bonorum. 113
Idem ſuis cauſa omniū victoriarum. ibid.
Paupertas confert ad robur militare. in Prohem. & 92.93.
Pecudem aut beſtiam aliam perimere ſocordiam animi affert. 22
Perfidiæ addit animos ac robur hoſtibus. 137
Perſæ nulla cruenta ſacra faciebant, ſed viuente Cyro, ac Cambyſe pugnaciſſimi fuere. 22
Perſæ, poſt Aſſyrios, Aegyptios, & Aethiopas imperarunt. 36
Perſæ, ducto initio, à Cyro vſque ad Darium quamdiu regnarunt. 64
Perſæ, Parthiq; ex quo cum Romanis bella gerere cœperunt vnum Imperatorem necarunt, & vnum in ſeruitutē abduxerunt. num. 84
Perſæ nullum è noſtris ceperunt aut necarunt. 84
Perſæ, hæreticis impetrantibus, occuparunt terras Occidentalis Imperij. 85
Pipini nepotes, quid in Occidente poſſederint. 53
Pyrrhus quid egerit cum Fabricio Romano. 85
Poloni pugnantes cum Baſilij Moſcouiæ Ducis exercitu victores redeunt mirabiliter. 27
Pontifex tria curare debet. pag. 12
Pontifices Romani contra Chriſtiani nominis oppugnatores militares ordines inſtituerunt. 21
Pontifices Romani populuſque Chriſtianus, magis operam dederunt, ac dant rebus diuinis, quàm militaribus. 21
Populi innumeri à nullis vnquàm Regibus, aut gentibus, ſub imperium miſſi, niſi à Catholicis. 37
Preces malorum poſſunt aliquando impetrare. 115

Q.

QVi à Sanctis nomina tulere bellicoſiſſimi fuerunt, contra Machiauellum. 191
Quot quantaſque noſtri, ediderint in acie hoſtium ſtrages. 23. & ſeq.

R.

RAtiones adductæ aduerſus Macchiauellū contendentem, à Chriſtiana lege homines imbelles fieri. 104

Rege Alfonſo ſunt interfecta Mahometanorum ducenta millia. 27
Reges Catholici nedum inuictos populos domuerunt, verùm etiam Reges Septentrionis maximos ſibi tributarios reddiderunt, 37
Regum in vnam coeuntes religionem vniqúe Pontifici in diuinis, æternaq; doctrina omninò ſubiecti, quàm latè diuque imperarint. 73
Regum Christi cultum ſequentium antiqua euenta memoria repetitur. 75
Reges, ac Duces non aſſequentes Dei veri cultum & gratiam, ſuperſtitiosè augurijs operam dantes, miſerrimè hærebant in vmbris. 98
Regibus Aſſyriorum priſcis non fuit tanta magnitudo imperij, quanta Gallicanis, & Germanis. 59
Regibus qui Sanctorum nomina tulerunt, excellentia militari cunctis præſtiterunt. 100
Reges antiquis fuere vitia enormiſſima. 100
Regna omnia euerſa ob luxum. 133
Regna remotiſſima omniũ parta à Catholicis & defenſa. 139
Regna Inſulasque multas Catholici Reges domuerunt, 41
Romani quando primùm ceperunt habere militem mercenarium in caſtris. pag. 95
Romanorum Imperium in Occidente cur à gentibus dilaceratum. 34. & ſeq.
Romani victi à Conſtantino, imperiumq; illorum ab eodem acquiſitum. 33
Romani victi à Theodoſio, pugnante contra Eugenium. ibid.
Romanos Deus euexit ad tantum culmen Imperij ob virtutes. 20
Romani diuturnitate Imperij cunctos Reges ſuperarunt. 65
Romani Imperium vſque ad annum 650. latiſſimè amplificarunt, nullisque ciuilium turbarum diſſidijs exagitatum. 18
Romani Pontifices Christi cultum præ cunctis alijs curarunt. 20
Romani Pontifices ad imbecillos, ac paruulos defendendos Reges, ac populos ad arma ſumenda excitarunt. 21
Romani cunctos amplitudine Imperij vicerunt. pag. 49.

49. 50
Romanorum Imperatores in Occidente & Oriente, quid poſſiderent. 51.52
Romanorum virtutes ſummis laudibus extollit Polybius. 18
Romanos ad ſupremi Imperij faſtigiũ prouexit metus diuini numinis. 96
Ronimirus Saracenorum victor. 21

S.

Sacerdos ad altare poſitus poteſt occidere aggreſſorem, niſi aliter euadere non poteſt. 105
Sanctitudo vitæ nos Deo conciliat. 12
Sanctimonia mens ipſa diuinitati conglutinatur. 12
Sanctus Ambroſius dicit miraculo eſſe adſcriptum, quòd venti exorti iacula in Theodoſiij hoſtes retorquerent. 25
Saraceni latiſſimè viſi ſunt imperare. 50
Saraceni quo anno regnare cœperunt. quamdiu regnarunt. 66
Scientia homo excolitur. pag. 12
Scythæ Europæi quot regiones occuparint. 40
Scythæ Europæi ex omni tempore inuicti, ſed a Catholicis domiti. 40
Seſoſtris imperium quàm latum. pag. 48. quàm diuturnum. 64
Siciliam occupantes Saraceni, à Roberto Guiſcardo victi ſunt. 40
Siciliæ longitudo, latitudoque ſua. 45
Sidonij teſtimonium victoriæ Aetij aduerſus Attilam. 26
Stilicho Radaiſum ſuperauit. 25
Studium Romanorum Pontificum ordinibus militum conſtituendis, vt vigeat in Chriſtianis bellica fortitudo. ibid.

T.

Tamdiu quælibet natio celebritatem præcipuã tulit artis bellicæ, quamdiu viguit pietatis iuſtitiæque amor. 22
Tartari qui potentiſſima regna excitarunt, & tenuerunt, à Catholicis ſunt ſubacti. 39
Tartari Reges Chriſtiani. pag. 53
Tartaricum regnum quantum perſtitit in magnitudine ſua. 72
Theodoſius deuouit ſe, ac vicit Eugenium. 116
Quomodo id egerit, & vicerit. ibid.
Per Crucem vicit Eugenium,

nium, cepitque imperiũ Romanum. 120
Theodoſius Orientis Imperator cum Eugenio Chriſti religionem ſubuerſurum ſe iactante bella gerens, vicit. 34
Teutonicorum ordo multis à Cæleſtino Papa priuilegijs decoratus. 14
Turci etſi hæreticis fortiores, non tamen nobis. 42
Turci nunc ampliſſimi inter alienos à nobis dominantur. 50
Turcorum Claſſis à Pio V. profligata. 42
Turcarum imperium maximè amplificatum. 68
Turcos nõ modò Catholici vicerunt, ſed etiam eorũ vires adeò fregerunt, vt nũquàm per multũ tempus reſurgere potuerint. pag. 42

V.

Vandali ex omni tempore indomiti à Catholicis victi, ac deleti. 36
Venetorum Reſpublica valentiſſimis bellicarũmq; rerum peritiſſimis viris abundat. 79
Victoria parta à Conſtantino aduerſus Macẽtium. pag. 24
Vltionum remiſſionẽ ad militum robur confirmandum nihil valentius. 107
Vleiſci iniurias, eſt animi exigui. 106
Vrbem quater direptam annorum ſpacio centum, Lucanus deplorat cuncta ſquallentia Romæ, & in Italia. 19
Vrbem dilaniarũt, barbari Imperatores defuncto Nerua quaſi per annos ducentos. 20
Vrbs à Saracenis dominata. pag. 67
Vota, quæ Chriſtiani milites amplectebantur in religionibus, vt bellicis rebus ſtudioſius operam darent. 14
Vtilitas Hieroſolymitanorũ ac S Stephani militum in Italia. 15

FINIS.

DE ROBORE BELLICO, DIVTVRNIS, ET AMPLIS CATHOLICORVM REGNIS ADVERSVS MACCHIAVELLVM.

AD LECTOREM *Operis Prohemium.*

Multis probatur eſſe fortioris ſuſtinere quã aggredi. idcirco iure fieri pluris iniuriarum patientes, quam vltores ab Eccleſia Catholica. milites non efferos, ſed manſuetos eſſe debere. è proprietatibus Leonis iuxta Ariſtotelem deſcribitur miles Catholicus contra Macchiauellum.

FORTITVDINIS duę dicuntur eſſe partes ſuſtinere, & aggredi: Ac prima quidẽ timorem, ſecunda moderatur audaciam, preſcribuntque ambæ mediocritatẽ, ne ſcilicet plus minuſve audeamus, aut timeamus, quã decet; ac nequa iſtarum perturbationum nos abducat ab officio virtutum. Statueruntque non modo Theologi ſummi è noſtris, ſed etiam Philoſophorũ pręſtantiſſimi primam partem longè eſſe nobiliorem ſecundã. Nam fortitudinis excellentia potiſſimum verſatur in exantlandis duris quibuſlibet. At nihil æquè durum, *S. Tho. 2. 2 q. 123. art. 6. Ariſt. eth. lib. 3. c. 6. 10. 11.*

quàm perpeti aliquod acerbum, nam quò magis fuerit acerbum, eò magis conabitur auellere nos à ſemita virtutis, ac pro inde ab ea non recedere laudabilius erit iudicandum. Rurſus qui ſuſtinet aliquid doloris, diutius, atque immobilius perſiſtit in præſtando virtutis officio, quàm qui audacter fertur in obſtantia. Hic enim mouetur, ac repellit illud, in quo exercet vim ſuam, & ad nihilum redigere conatur.

Ille velut pelagi rupes immota reſiſtit;
Vt pelagi rupes magno veniente fragore,
Quæ ſe ſe multis circum latrantibus vndis,
Mole tenet: ſcopuli nequidquā & ſpumea circum
Saxa fremunt; laterią; illiſa refunditur alga.

Quin is qui ſuffert aliquid atrox, videtur maximè præliari, ſimiléque eſſe ijs, qui intra cancellos ſingulari certamine ſunt dimicaturi, aut qui conſeruerint iam manus, vt pes hæreat pedi. At qui adoritur hoſtes, ſi conferatur cum ſuperiore, iacula è longinquo emittit, lata camporum ſpatia quærit. quibus igitur ſimiles ſunt patientes, & cum rebus aſperis decertantes?

Sunt, veluti ingenti Sila, ſummoue Taburno
Cum duo conuerſis inimica in prœlia tauri
Cornibus incurrunt. pauidi ceſſere Magiſtri.
Stat pecus omne metu mutū; muſſantą; iuuencæ;
Quis pecori imperitet, quē tota armēta ſequātur.
Illi inter ſe ſe multa vi vulnera miſcent,
Cornuaą; obnixi infigunt; & ſanguine largo
Colla, armosą; lauāt, gemitu nemꝰ omne remugit.

Enimuero adhuc mihi potius videtur, qui patitur aliquid grauius, cum ſemetipſo certare, prouidere, ne ſuccumbat animus, ne ſe victum fateatur, ne det manus dolori, ac tormentis. penitus enim, niſi

niſi virtus ſit præſtò, illabitur pauor, inſidet venis, inhæret præcordijs, totos quodammodo nos in ſe transfert; atque vnos ſecum facit. ſolus ſui iuris eſt animus, qui cum perturbationibus intimis, cum ſenſibus intimis confligit. an non igitur huic conueniet illud?

Fortior eſt, qui ſe, quàm qui fortiſſima vincit
Mœnia. nec virtus altius ire poteſt.

Quo circa ſicut à radice arbor exoritur, & ab intima eius medulla conſeruatur, vel ſicut ab animæ noſtræ bono ſtatu eſt vita corporis, ſanitas, robur; ſic à recta penetralium noſtrę mentis diſciplina, in qua timor recedit, & in quibus occulit ſe ſe, atque immiſcet, eſt omniũ reliquorum, quæ nos circumſiſtunt, moderatio. Atque ita prima pars fortitudinis, noſmetipſos cum nobis bene diſponit, vt cuncta ſint inter ſe apta: Secundæ munus eſt, nos inſtruere aduerſus alios. At niſi rectè ſint noſtra inter ſe compoſita, nihil aduerſus alios valebunt. atq; hoc eſt, quod Philoſophus ille aiebat, timorem facere, vt homines conſilijs inſiſtant; audaciam verò efficere, vt abiecto conſilio, neq; audito præuolent; ſalus autem, Sapiens inquit, eſt vbi multa conſilia. *Ariſt. 1. Rhet. 2 c. 5. eth. 3. cap 7.*

Accedit ad hæc, quod obijcitur fortitudini ſemper arduum quoddam malum ſuperandum, quocirca prius illi proponitur arduum, malum, ac per ſe ineſt, vt ſit malumque, & arduum ſimul, quàm vt ſuperetur, atque ita illud difficile non audaciã, ſed timorem parit; quem propterea cohibere, maioris eſt virtutis: eſt enim primus hoſtis in primis agminibus collocatus, ac præſens eſt. Audacia verò per aliud, quod abeſt, aduenit, per ſpem ſcilicet, quã cõfidimus difficultatem ſuperandã. Nobilius porrò eſt, quod per ſe, quàm ſi quid per aliud ſit, quo circa veluti dict-m fortiſſimi viri adfertur illud: *S. Tho. 1. 2 q. 44. ar. 249. 45. art 4. Richard. lib 3 diſt. 33. art. 5.*

tum perducere contenderemus, num ſublata patientia ſupereſſet homo in Orbe vllus?

Quin Eccleſia vult idcirco maximè manſuetos homines, vt ſint omnium maximè bellicoſi. Audiamus Ariſtotelem, niſi velimus Eccleſiæ noſtræ auſcultare; qui ſic Politicorum lib.8. cap.4. Vt iam ſæpius diximus, inquit ille, neque ad vnam virtutem, neque ad exercitationes corporum, maximè reſpiciendum eſt ab eo, qui curam gerit inſtitutionis; quod ſi ad hanc reſpiciet, non maximè conſequetur, quod volet. neque enim vel in alijs animalibus, vel in alijs gentibus videmus adeſſe fortitudinem valdè efferatis, ſed potius manſuetioribus, & leoninis moribus. multæque ſunt gentes quæ ad cædes hominum, comeſtionemque proſilient, quales circa pontum Achæi, & Heniochi, & è mediterranis aliæ gentes his ſimilia, vel maiora patrabunt; quæ quidem clanculum per inſidias latrocinantur, ad bellica tamen opera nihil valent: Ac ſcimus, Lacones, dum ipſi ſoli exercebantur præſtitiſſe cæteris, nunc autē eſſe alijs inferiores; neque enim præſtabant ob id, quod exercebant iuuentutē, ſed quod ipſi exercitati contra non exercitatos pugnabant. Itaque honeſtus, nō autem ferus in prœlio eſt præferendus; neque enim lupus, vel alia beſtia pugnando ſubiret honeſtum periculū, ſed magis vir bonus. Hæc ille eleganter oſtendens prius, ac magis exercendos ad manſuetudinem, & honeſtatem adoleſcentes; quàm ad bella, & certamen. ſic enim concludit fore bellicoſiores, & cōuenientiſſimè inquit, fortitudinem adeſſe manſuetioribus, nempè aſcitam patientiæ ſtudijs in intimos animi receſſus, vt diſſeruimus. Nam qui ſunt impatientes, vbi vulnus, plagamve acceperint, tranſuerſi aguntur, excæcati furore quodam mentis, neque ordinem vel du-

ſe aduerſus hoſtes. expreſſit hoc idem Latinus:

———Pænorum qualis in aruis
Saucius ille graui venantum vulnere pectus
Tum demũ mouet arma leo, gaudetq́ comantes
Excutiens ceruice toros; fixumq́ latronis
Impauidus frangit telum, & fremit ore cruento.

Qua leonis grauitate & conſtãtia monemus, deſpiciēdas iniurias, niſi grauioribus prouocati frangere illas velimus, veluti tela infixa, & experiri iudicio, ne nimis amplus iniurioſis aditus àperiatur, ac ne nimium creſcat audacia ipſorum, ad eas inferendas, ac cæteros lædendos. illud præterea de leonibus vnanimes cuncti ſcribunt, illos nũquam dimicare inter ſe. nam quædam belluæ pugnant, vt tauri aduerſus tauros, equi aduerſus equos. ita vt commilitonibus hoc ſit maxime tenēdum, inter ſe ne vnquam modo vllo prælientur. iam verò tanta eſt generoſitas in leone, tantumque tutelæ inculpatæ moderamen, vt eum qui tela ſolum miſerit, ſed ipſum non vulnerauerit, arripiat ille quidem, concutiat, raptet, ac ſternat, non vulneret; quando neq; ipſe ab illo eſt vulneratus, percuſſorem, qui inflixit plagam, ſolum petit, mira illum præ cunctis obſeruatione dignoſcens. quod ſi quis in morem ſupplicis ſe proſternit, ac miſericordiam rogat, veniam conſequitur, illæſus relinquitur, quin ſi ſæuierit, ille in viros ſæuiet, non in fœminas, aut infantes. Hos preterit, intactos relinquit. Hinc Claudianus:

———proſtrataq́ more leonum
Deſpicies, alacres ardent cum ſternere tauros
Tranſiliunt prædas humiles.

Amplius ſi videat, ſibi non eſſe pugnam parem; cognoſcatque fieri nõ poſſe, vt vincat hoſtilem manum, non irruit in aduerſos; neque tamen rapidè

fugit, ſed paulatim ſe ſubducens, maturis gradibus ſæpe reſpectans retro cædit.

——Ceu ſæuum turba leonem
Cum telis premit infenſis; atterritus ille
Aſper acerba tuens retro redit & neque terga
Ira dare, aut virtus patitur; nec tendere contra;

En igitur, vt belliſſimo exemplo Ariſtoteles explicarit cõtra Macchiauellum manſuetiſſimos eſſe debere iniuriarum contemptores, ſupplicibus, atq; imbellibus parcẽtes, inculpatæ tutelæ moderamen ſeruantes, aperta pericula vitantes, qui ſint futuri pugnaciſſimi bellatores, alioquin efferos futuros, non bellicoſos & victores.

Ad ſummam quicumque vituperant iniuriarum tolerantiam, rem laudabiliſſimã vituperant, quod in fine fuſiùs aperietur, quin caput ipſum fortitudinis obtruncant, radices arboris, vt diximus, incidunt: ita vt miles vltionis auidus, impatiens illatæ ignominiæ, non manſuetus, ac mitis, ſit inſtar illius, qui inſidet equo indomito, neque frænis parere aſſueto, qui ad omne certamen ita eſt ineptus, vt neque equitis, neq; peditis vllum præſtare vſum poſſit, ac funderetur ſine dubio quicumque exercitus ex huiuſmodi pugnatoribus cõſtaret, quos ira, quaſi contumax equus tranſuerſos trahit.

——qui non moderabitur ira
Infectũ volet eſſe furor quod ſuaſerit, & mens:
Dum pœnas animo per vim feſtinat inulto.
Ira furor breuis eſt: hunc tu compeſce cathena.
Fingit equum tenera docilem ceruice magiſter
Ire viam, quam monſtrat eques.

Videtur autem mihi Macchiauellus, cum ſcribit humanarum rerum deſpicientiam, tolerãtiamque iniuriarum fortitudini obeſſe, nõ aliud conari, niſi quod

quod Pyrrhus Epyrotarum Rex, cum C. Fabricio Romano eſt conatus. quod cuiuſmodi ſit, non alijs verbis, quàm Plutarchi commemorabo. Inter alios legatos ad Pyrrhum miſſos. C. Fabricius fuit, cuius Cyneas retulerat maximam apud Romanos haberi mentionem, vt viri boni quidem, belloque egregij, ceterùm valdè pauperis. Huic itaque Rex ſeorſum blanditur, atque vt pecuniam à ſe caperet, ſuadebat, non ob aliquam turpem cauſam, ſed ob amicitiæ, hoſpitalitatisque indicium. Renuente autem Fabricio tunc quidē deſtitit: poſtridiè verò ipſum terrere volens iuſſit dum ſimul loquerentur maximum elephantum poſt aulæa iuxta ſe conſtitui, ac deinde ſubito aulæis ſublatis elephas ex improuiſo cōſpectus proboſcidem ſuper caput Fabricij extulit, ac vocem terribilem aſperāque emiſit, at Fabricius tranquille cōuerſus leniterque arridens inquit, neque heri aurum, neque hodie me beſtia permouit. Hæc cum Fabricio Pyrrhus.

Haud aliter Macchiauellus; cum Chriſtiana lex dicat, victum, & quibus tegamur habentes, his contenti ſimus, ait hoc efficere robori bellico, quòd pecuniarum promiſſione, ac ſpe in primis augeri ſolēt; & quaſi alter Pyrrhus nos expugnare pecunijs conatur. verum ſi nummis creſcit vis militaris, cur adeo fortis Fabricius, cæterique tum viuentes Romani? Pugnator excellens iſta haud curat, non ponit in huiuſmodi fortitudinem ſuam, contentus eſt exiguo, quantū ſit ſatis ad victū, neq; verò diſſimiles hac in re cæteri Romani erāt. hinc Horatius:

Priuatus illis cenſus erat breuis

& rurſus:

Gratus inſigni referam camena

Fabriciúmque.

Hunc & incomptis Curium capillis,
Vtilem bello tulit & Camillum
Sæua paupertas, & auitus apto
Cum lare fundus.

Afferebamus ſupra ex Ariſtotele, militem debere eſſe moribus leoninis. At leoni & hic mos ineſſe dicitur, vt ſimulatque comederit quod ſatis fuerit ad expellendam famen, reliquum largiatur alijs; atq; id circo à ſcriptoribus vocatur liberalis. Non igitur eſt aſſuefaciendus miles ad amorem pecuniarum colligendarúmve opum, quod vult iſte noſter, longè ſecus eſt agendum nobis. ad huiuſmodi omnia reſpuenda eſt aſſuefaciendus, ita vt acquieſcat ei, quod ſufficit ad vitam in dies tuendam, corpusque, & armandum, & veſtiendum, ſi quid ſupereſt commilitonibus egenis id diſtribuatur. Ac rectè Menander:

Σρατεία δ'ὀυ φέρει περιȣσίαν ὀυδεμίαν
Ἐφήμερον δὲ ϗ προπετῆ βίον.
Militia non fert vllam opulentiam,
Sed vitam, qua viuitur in diem, ac fortuitam.

Ad hęc perueniri non poteſt? perueniamus, quò datur. tantum ne ſuccendamus æſtu auaritiæ militum corda. Imitemur Fabricium, Pyrrhi argētum & aurum reſpuamus. ſed quid poſtea noſter hic agit exemplo Pyrrhi? adduxit ex occulto animalia vaſtiſſima, quæ ſuper capita noſtra inclament inſtar elephanti illius priſca illa ſua nomina Achillis, Diomedis, AEneæ, Herculis; his Vrbes, domus, agrosque omnium Chriſtianorum perſonare vult, ad incutiendum terrorem inimicis, animos dandos agnominatis. Quid hic agendum cum Fabricio? tranquille conuerſi, leniterq; arridentes dicemus, ſi milites eſſe velimus ijs ſimiles, de quibus eſt dictũ:

Mori-

Moribus antiquis res ſtat Romana, viriſq;.

Neque nummi tui, neque beſtiæ tuæ nos permouebunt. Non omittendum quando ita ferre argumentum videtur. leonem de ſententia ipſius Ariſtotelis non eſſe ſuſpicioſum, neque dolos vllos texere, ſed veluti amantem veritatis, ac magnanimũ, neque limis aſpicere quemquam. verum bonus hic homo ſuum, quem deſcribit Principem, ſimulationibus, ac dolis vult eſſe vndique circumtectum, neque vllam fidei, promiſſionũ, iuſtitiæ, religionisve habere rationem, cùm poteſt aliquid lucrari, ita vt hac etiam parte nos belluis flagitioſiores efficere contendat. ſed quibus ſimiles volet? an ſerpentibus peſtilentiſſimis, viperis ipſis? aduerſus has itaque nunc ſcriptis hiſce non eſt aliud nobis faciendum, quàm quod Virgilius docet.

Sæpe ſub immotis præſepibus, aut mala tactu
Vipera delituit: calumq; exterrita fugit:
Aut tecto aſſuetus coluber ſuccedere, & vmbra,
Peſtis acerba boum, pecoriq; aſpergere virus
Fouit humũ: cape ſaxa manu; cape robora Paſtor,
Tollentemq; minas, & ſibila, colla tumentem
Deijce: namque fuga timidũ caput abdidit alte.
Cum medij nexus, extremæq; agmina caudæ
Soluuntur: tardosq; trahit ſinus vltimus orbes.

Ex omnibus igitur, his, quæ hucuſque diximus conſtat; iure ab Eccleſia Catholica mãſuetudinem, patientiamque tanti factam, pluriſque eſſe ſuſtinere moleſta, quàm inuadere contraria, atque illud haberi animi longè fortioris. Martyreſque longè præſtantiſſimo loco eſſe: milites multo inferiori. Ad bellicoſum pertinere, exemplo leonis eſſe iniuriarum deſpicientem, qui ſeruet inculpatæ tutelæ moderamen, ſit cõtentus eo, quod ſatis eſt in diem,

non

non commoueatur vllo modo aduerſus commilitones ſuos, fraudes nullas nectat, neque aduerſus illos tédat, quos videt eſſe numero, ac viribus omnino ſuperiores. Atque hæc ſummatim dicta ſint instar prohemij nobis ad ſequentia. Videndum nunc an à Pontificibus Romanis, ſit vllus militari fortitudini locus datus; cuius eſt pars maximè ſecunda, de qua locuti ſumus.

Clariſſimè oſtenditur à Pontifice Romano ſtudium diſciplinę militaris omnium maximè inter Chriſtianos inductum, ac ſtabilitum. Cap. I.

TRIA ſunt ſine quibus imperia magna, ac Reſp. vel diu ſtare, vel incrementa magna ſumere in bonũ nullo modo poſſunt, vitæ ſanctitudo, diſciplinarum liberaliũ ſtudia, tractatio rerum bellicarum. Ac primum quidem Deo conciliat humanum genus, & ex hominibus cælites facit. Secundum nos à belluis diſtinguit. Tertium tranquillitatem ad potiunda licitè terrena, ſuperioraque expeditius percipienda, quaſi feras irruentes, ac bona, quę diximus, interturbãtes abigat, nobis parit. Atque ita hoc in primis corpora tuetur; illo animus humanus excolitur; ſupremo més ipſa, vt diuinitati adglutinetur, expolita euehitur ad ſummum, terra cælo inſeritur, cælum terræ infertur, atque adducitur. Cùm verò Chriſtiana Reſp. latiſſimè ſemper ex omnibus gentibus conflata, ac toto Orbe diſperſa in omnes mundi partes pertinuerit, ac poſt ætatem Conſtantini imperia inter mortales potentiſſima continuerit, neceſſe eſt, vt Pontifex Romanus hæc tria maximè curarit, quande tantæ Reip. ſupremo nomine veluti Chriſti Vi-

carius

carius à tot ſæculis præſedit. Et quidem quàm magna, & admiranda præſtiterit ille in primo, ac ſecundo, latè explicauimus tomo primo de ſignis Eccleſiæ Dei; & aliquid attigimus libris de antiquo, & nouo Italiæ ſtatu. Quantum porrò ſpectat ad tertium, cùm fuerit auſus dicere Macchiauellus à religione Chriſtiana, atque ob id à Pontifice Romano fieri, vt homines ignaui ſint, atque imbelles cum tolerandas iniurias decernant, percutienti vnam, & alteram præbendam dicant eſſe maxillam, ſublata ab ipſis ſint antiqua ſacrificia, quæ milites impellebant ad ſanguinem profundendum, nomina Chriſtianis imponantur hominum imbellium, veluti Petri, Andreæ, Franc. Benedicti, non Herculis, Achillis, vel aliorum huiuſmodi, id eſſe peruerſiſſimè dictū cognoſcere poterimus euidentiſſimè ex hoc libro. Licet enim Pōtifex ſupra omnes manſuetiſſimus fuerit in eos, qui crimen agnoſcentes, emendationis aliquam ſpem dederūt, vt alibi aperuimus, ac tales etiam ſint Catholici omnes, quibus tranquillitas in primis eſt cordi, non armorum tractatio, nemo tamen fuit in Rep. Chriſtiana, qui ad illius cōmune bonum bellica magis curarit, quam Papa; cum nulla facta vmquā fuerit expeditio militaris aduerſus Chriſti, & Chriſtianæ religionis hoſtes non adnitente ante alios ipſo, & quam non procurarit ille litteris, legationibus, omniq́ue ope, atque induſtria. quod quia cunctis eſt notiſſimum, non eſt, quod multis cōfirmare nunc conemur. Adijcimus tamen, ab illo perfectum, vt religioſi militum cœtus, atque ordines inſtituerentur, qui toti eſſent ſecūdum diuina ritè procurata in bellicis expeditionibus, atque exercitationibus ab omni rerū quarūlibet adminiſtratione ſemoti. Nam ſub annum 1095. cùm primū cruce Vrbanus Secundus milites

Signo quadrageſimo ſeptimo libri vndecimi cap. 5.

lites ſignaſſet, atque ad Hieroſolymas recuperãdas miſiſſet, Amalphitani quidam curabant in ijs locis ex voto hoſpitales ædes in S. Ioãnnis. qui permoti exemplo aduentantium in ea loca militum, crucis & ipſi ſuſcepto inſigni bellis pro commodo publico gerendis ſe ſe deuouerunt. Italorum deinde exemplum ſecuti Galli, qui in eas oras innumeri ad expeditionem ſacram confluxerant, & ipſi ordinem ſuum conſtituerunt ad templi defenſionem, viasque ab hoſtilibus incurſationibus tutandas, vt ſecuri omnes venire Hieroſolymas poſſent, ob id Templarij dicti. ad eos extant epiſtolæ quædam S. Bernardi. Hæc refert inter alios Guglielmus Tyrius illorum temporum Scriptor lib. 4. c. 18. Germani poſt Italos, & Gallos cum Duce Conrado, & Friderico Primo maximas in Orientem copias impulſu Pontificum Romanorum traieciſſent, ædem S. Mariæ cõſtruentes ordinem Theutonicorum proprijs legibus informarunt, & à Cæleſtino Papa priuilegia multa obtinuerunt. Hos longe poſt in Hiſpania Caſtellani ſunt imitati, ordinemque S. Iacobi excitarunt anno 1176. Alexandri III. ſeptimodecimo, à quo fuit ille ſtabilitus. Vltimi fuere Luſitani, qui fundarunt ordinem Chriſti.

Lib. 3 cap. 4. de antiquo, & nouo Italiæ ſtatu.

Atque ita quatuor hiſce nationibus ordines militares fuerunt, Italis, Gallis, Theutonicis, Hiſpanis, in quos qui admittebantur, tria vota Deo nuncupabant, obedientiæ, paupertatis, & caſtimoniæ, quò liberi ab omni cura terrenarum rerum, coniugumque effœminatis amplexibus, & caritate liberorum poſſent bellicis rebus ſtudioſius operam dare. quod Romanorum Põtificum fuit opus totum, cui ſoli erat olim ſubiectus eorum ſummus Præfectus, qui Magnus Magiſter vocabatur. Quantum porrò fuerit horum militum robur, quanti olim progreſ-

progreſſus in vtilitatem publicam, Regumque maximorum bon[illegible], quid ad illos publicæ vtilitati conſeruandos Papæ egerint, quid contra alij, liquet ex eis, quæ ſunt alibi à nobis explicata.

Signo lxxxj. cap. 1. lib. 19 de ſignis Eccleſiæ Dei.

Illud in vniuerſum de ipſis aſſeri poteſt, eos quibuſlibet ſuæ nationis bellica fortitudine præſtitiſſe. ſpeciatim verò, opera Theutonicorum non modò Pruſſiam, Liuoniamque ampliſſimas regiones adiectas Chriſtianæ Reip. ingenti Germaniæ decore, imperijque Germanici augmẽto, ſed etiam Tartarorum, Scytharumque aliorum conatus, & irruptiones in Europam totam repreſſas; Hiſpanicorum verò ope magnam partem depulſos Arabas, ac Mauros è patrijs locis, quæ ſupra ſeptingentos annos occuparant; quod Antonius Nebriſſenſis teſtatur. Luſitanicorum denique armis plurimas in Africa oras apertas, belloque acquiſitas. Sed iſti ſcilicet non ad augenda propria ſuos labores intenderunt, ac potentiſſimi Reges ipſorum laboribus, ac bonis Pontifice Romano ob temporum difficultatem, vel indulgente, vel non omnino aduerſante, ſuas opes auxerunt, atque idcirco quid præſtiterint illi, non elucet. Verum bellica eorũ fortitudo ſemper extitit admiranda, ac diuina: nõnullaque ipſorum pene incredibilia geſta huius operis capite primo è domeſticis Scriptorũ teſtimonijs aperimus. Nos ſanè Itali niſi haberemus expeditiones annuas Hieroſolymitanorum, quibus adiungũtur aliæ militũ S. Stephani, multo quàm ſint dirioribus Mahometanorum pyratarũ incurſationibus pateremus. Iſtorum certè quidẽ fortitudo militaris nulli quæ ſit, aut vnquam fuerit, eſt ſecũda. & quamuis ferociſſimas oppugnationes ſint perpeſſi ſupra omnes, quæ acciderint vllis aliquando; ſuſtinuerunt tamen, cùm pauciſſimi forent reſpectu hoſtium, glorioſiſ-

rioſiſſimeque ſuperarunt. Quod niſi hæreſis euertiſſet ordines Theutonicorum, niſi mala mens Philippi Pulchri Templarios, atq; Hiſpanici permanſiſſent in antiquis inſtitutis, quæ acceperant à Pontifice Romano, quòd Hieroſolymitani, qui propius Papæ ſubiecti fuerũt, egere, vniuerſique ordines quatuor nationum conſpiraſſent aduerſus Chriſtianorum perduelles, nec Reges aliqui in ſua cõmoda ipſos traduxiſſent, aut reliqui è noſtris adeò fortes extitiſſent, quãta cuncti ab ipſis, quod Papæ ſtudebant, emolumenta percepiſſemus? Apparet tamen hac in re Pontificum Romanorum ſtudiũ præ cęteris Principibus, vt vigeat in Chriſtianis bellica fortitudo, ordinibus huiuſmodi militum conſtituendis. Producatur enim quæſo Rex aliquis, qui cętum tandiu permanentem, militumque adeo fortium formauerit inter Chriſtianos, aut etiam mortales quoſlibet, vt Pontifices Romani, quos prædiximus, ordines inſtituerunt. Nunquid igitur Papæ ignauos, imbellesque homines efficient, an potius omniũ valentiſſimos ac maximè fortes? Quid verò eſt, quod omniũ bellicoſiſſimi Reges ijdem fuere Pontificibus Romanis addictiſſimi, veluti Conſtantinus, Theodoſius, Carolusque ob res geſtas cognomento Magni Imperatores? in ſingulis autem regnis, qui fortiora, & celeberrima perfecerunt in bellis, eorundem ſtudioſiſſimi fuerunt, quòd alibi fuit à nobis explicatum. Hæc omnia manifeſtum faciunt Chriſtianæ religionis, ac Pontificis eſſe, vt homines Catholici militaria prudenter adminiſtrent, fortiſſimèque exequantur. Quòd hic à nobis leuiſſimè perſtrictum clarius è ſubiectis apparebit.

Curan-

Curanda in primis diuina, ac virtutes animi, deinde ars militaris, quę ſine illis eſt nulla; falſumque eſt Romanos ob ſacrificia fuiſſe fortes in bello. Cap. II.

SED quemadmodum domus, non ex vno pariete, non ex vno membro corpus animantis, ſic Reſp. non erit, quæ vnius duntaxat artis ſtudio tenebitur, cæteras autem nullo prorſus loco ducet. ac ridendus foret ille medicus, qui morbum conaretur expellere ex oculis verbi gratia ſolis, aut etiã capite, quãmuis potiſſima noſtri corporis parte, reliquum ſperneret; eodem modo non eſt audiendus ille, qui Reip. partẽ curaret, alias nequaquam. pateret enim morti euidentiſſimæ miles ille, qui rueret in armatos hoſtes nudus ipſe vndique, quamuis ferro brachia circundaret. Ac nemo poteſt negare in rerump. gubernatione plus operę dandum rebus illis, quarum maior eſt excellentia, ac nihil non eò referendum, quorum finis eſt ſupremus. Atque ita ſcientia, cultusque diuinorum primas ſibi, ac præcipuas vendicabit. Deus namque eſt omnium finis; inde omnis vita, omnis noſtra beatitudo. Poſt hoc, doctrinarum liberalium ſtudia, quibus excoluntur humanæ mentes, vel ad officia virtutum præſtãda, vel ad naturalia perdiſcenda, ac ſcienda, quæ præſtant arti militari, ac bellicæ diſciplinæ. non enim pax ob bellum, ſed bellum geritur, vt in tranquillitate degamus; neceſſitateque adacti mortales ad prælia compelluntur quietem reſpicientes, mentiumque ornamenta, ac nobilitatem cęlitus deriuandam: alioquin pugnando beſtijs potius ratione carentibus videmur eſſe ſimiles, quam præditis intelligentia naturis; ſcientia verò, ac ſanctitudine cælitibus ipſis ęterna, ac ſtabili pace fruentibus. Quo-

circa ingenioſiores belluæ, ac prudentiores veluti elephantes, grues, apes, minus amant bella, & feritatem, quæ truculentioribus, ac furentibus ingenita propellit ad pugnas, & cædes, vt angues, lupos, tigres, & cæteras id genus, quas maximè auerſamur, odioque cuncti habemus: conſtat præterea genus humanum prælijs conferendis, haud propagari, & expoliri, ſed efferari, & exſcindi ad internecionem populorum, gentiumque vaſtitates inferri agris, ruinas vrbibus, & ædificijs cunctis extremas. vt rectè ille Terentianus dixerit:

Omnia prius experiri, quã armis ſapiẽtem decet.

Et apud Græcum poëtam Iliados 1.

Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος
Ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος.

Id eſt,

Exlex, fœdifragus, nulli ſociabilis ille eſt
In populo quicunque cupit lugubria bella.

Quocirca Romani quãdiu pacem magis, quam bella amarunt, atque hæc inierunt maximis prius, an iure ſumerẽtur, habitis diſputationibus cuncta referentes ad iuſtitiam, ſtudiaq; quietiora tuenda, & maximis ipſi bonis potiti ſunt, & imperij confinia latiſſimè amplificarunt, nullis propè ſeditionibus, nullis ciuilium turbarũ diſſidijs exagitati vſq; ad annos Vrbis 650. plus minus, quibus temporibus Polybius admiratur, ac ſummis laudibus extollit Romanorum virtutes, cùm iam, ſcribit ille, multo amplioribus, quam Perſæ, ac Macedones ditionibus partis non Orbis aliquam partem, ſed vniuerſum ferè ſubegiſſent. Ex hoc magis bella cupientes, quam tranquillitatem fidei, iuſtitiæ, ac pietatis ſæpe immemores fuère. & quid tum non mali perpeſſa eſt Italia, ac Roma per annos prope centum? Socia-

Socialia bella exorta, ciuilia inter Octauium, atque Cynnam; deinde Marium, ac Syllam; poſtea Cæſarem, & Pompeium; mox triumviros, ac Brutum, Caſſiũque; inde inter Octauium, & Lepidum; rurſus inter illum, & Pompei filios; denique C. & M. Antonios; atque hoc temporis ſpatio ter Vrbs direpta, quater totius penè Italiæ agri expulſis, ac longiſſimè amandatis prioribus dominis diuiſi inter milites; totque, ac tantę Vrbibus, ac locis omnibus clades allatæ, vt Lucanus adhuc ætate ſua ſemirutas illas, & cuncta ſqualletia, in ſolitudinemque adducta deploret. ac teſtis eſt Tacitus imperante Nerone deſertas Antiatum, Tarentinorumque ſedes permanſiſſe, colonoſque idcirco deductos, neque tamen repletas, quamuis nemo ignoret eas regiones amœniſſimas Italiæ ſemper fuiſſe. Hæc nimirum laus eſt iuſtitiæ, virtutumque quibus animi perpoliuntur, vt non modò bellicoſiſſimos homines efficiant ſuis temporibus, auocent ab inertia, ſed omnia ſecum bona ferant.

Nunquid enim Romanis, aut Italis fuêre militum duces excellentiores, poſtquam ſtudium virtutum relinquere, inanes vmbras ſectari cœperũt? Poſt Auguſtum vix eſt, vt proferri poſſit è Romanis, qui ſit ex aliqua parte antiquis in arte militari comparandus. Audiamus id conquerentem Venuſinum.

——teneræ nimis
Mentes aſperioribus
Formandæ ſtudijs: neſcit equo rudis
Hærere ingenuus puer
Venariq; timet ludere doctior
Seu Græco iubeas throco,
Seu mauis vetita legibus aleâ.

Et

Non his iuuentus orta parentibus
Infecit æquor ſanguine punico
Pyrrhumq́, & ingentem cecidit
Antiochum, Annibalemq́ dirum.

Defuncto autem Nerua, neque ex Italicis fuit vllus paulo præſtãtior, vel miles, vel militum Dũctor. Ex hoc namque per annos quaſi ducentos exteri omnes, ac barbari plerumque Imperatores Vrbem ſimul, Italiãque dilaniarunt, vt libris de nouo, & antiquo Italiæ ſtatu declaratur. Sic igitur initiũ nobis eſt à Dei cultu, iuſtitiaque & cæteris virtutibus faciendum, à quibus ſanè Romani primis temporibus minus abfuere, quam cæteræ nationes, vt merito S. Auguſtinus afferat illis ob eas imperium tantum diuinitus attributũ. ac Plutarchus proprio libro palàm faciat, nõ minus vi militari, quàm fortuna tantas à Romanis ditiones comparatas; fortunam vocans, quàm nos prouidentiam Dei: quod ſcilicet Deus ipſis, eorumque mentibus veras virtutes, quamuis aberrarent, affectantibus occurrebat, & aſpirabat.

Hæc itaque ſcientes optimè Romani Pontifices tum naturalia, tum diuina iura edocti, religionem, Deique cultum præ cunctis alijs curarunt: cùm facienda ſit etiam libentiſſimè omnium iactura pro illius incolumitate, quando repoſita ſint pro caducis hiſce, ac fluxis ampliſſimo fœnore cæleſtia ſimul, atque æterna. Idcirco per eos, quos ipſi miſerunt, excultum ſcimus, quidquid eſt terrarum ſupra Rhenum, Danubiũque; id verò eſt Europæ duplum. In ijs quippe locis olim nulla erat Vrbs, nulla literatura, nulla ars liberalis. quo perfecto apertus eſt aditus ad Africæ latiſſimas plagas, ad inſu-

las, quas Oceanus circumfluit, ad Indias Orientales, & Occidentales. Eorumdem munus fuit religionem confirmare ſex illis modis, quos alibi recenſuimus: præterea verò confutandis hæreticis, concilijs vniuerſalibus è toto Orbe conuocandis, vnanimi Doctorum cōſenſu tuendo, aut lapſa doctrina, labefactataque multis in locis reparanda. cùm certè vel in terris multo glorioſiora, atque honeſtiora ſint hominibus ſanctitate pręſtantibus apparata præmia, quàm bella miſcentibus. Nam quis ex iſtis Italis eſt aſſecutus honores Benedicti, Franciſci, & aliorum, quos eſſet infinitum numerare, & quibus innumera toto Orbe ſunt excitata templa, cæleſteſque decreti honores?

Sed quando non eſt omnium morti pro pietate vltro ſubeundæ ſe offerre, ac pro officijs virtutum præſtādis nihili cuncta facere, pericula adire, quorumlibet apertum detrimentum pati; idcirco Romani Pontifices ad imbecillos, ac paruulos defendendos, frangendamque, & coërcendam flagitioſorum confidentiā ſimul, & colluuionem, excitarunt Reges, Principes, ac populos ad arma ſumenda, fœderibus aduerſus hoſtes Dei coniunxerunt, militares ordines inſtituerunt, ita vt nihil vmquam præclarum ſit geſtum contra Chriſtiani nominis oppugnatores, niſi impellēte, promouente, aut in primis adiuuante Papa, vel Papæ ſtudioſis.

Atque ita Romani Pontifices, populuſque Chriſtianus, meritò magis operam dederunt, ac dant rebus diuinis, doctriniſque ornantibus mētem, quàm militaribus, quæ ſibi in his poſtremum locum vendicare debent: inuerſioque eſſet ordinis totius, ſi præponerentur hæc illis; perinde ac ſi quis pedes capitis, caput pedum loco ſtatuere vellet, & ad ruinas ſtruendas parietibus imponeret fundamenta,

BIBLIOTECA ... ROMA ... VITTORIO EM...

tectum verò parietibus ſubſterneret. poſſumusque cognoſcere in omni natione, ſi celebritatem præcipuam tulit artis bellicæ, quamdiu viguit hæc, viguiſſe ſimul etiam pietatis, iuſtitiæque amorem, quo ſublato corruiſſe eodem caſu illam, quod alibi aperuimus.

xcix

Ridẽdus porrò hic (nam de ſacris, ac diuinis modo loquimur) eſt Macchiauellus, qui vult ideo fortes in bello fuiſſe Romanos, quod antequam ſigna committerentur, ſolerent in ſarificijs pecora mactare, ex quo fiebat, vt illi animos ſumerent ex huiuſmodi aſpectu ad cædes patrandas, ſanguinemque effundendum. Atqui, ô homo acutiſſimè, Cæſar non legitur hæc ſolitus facere cum ſuis militibus, quoties inire prælium volebat, & tamen omnium bellicoſiſſimus eſt habitus, eius exercitus inuictus, timoris expers. quid hic dices? quid de Alexandro Magno comminiſceris? qui ſimiliter antequam manus conſereret, haud legitur conſueſſe beſtias immolare. Nunquid hunc imbellem vocabis, aut ignauum? Omittemusne Annibalem, vel ſi quis eſt alius laude militari præſtans? Enimuerò ſtatuet aliquis talia ſacrificia potuiſſe afferre animis ſocordiam quãdam. Nemo enim dubitat facillimum eſſe pecudem, vel aliam beſtiam perimere, difficillimum verò hoſtes armatos. Cùm procedit igitur aliquis putans ſe inimicis ablaturum vitam, veluti pecoribus; experitur autem longe ſecus euenire, pugnandumque ſibi, ac vitæ diſcrimen adeundum, neq; minus è ſuis cadere, quam ex aduerſarijs, corripietur ille timore improuiſo, qui excutiat omne robur, ac deiectus opinione, ſpeque ſua, contrarium ſortietur euentum. Atque ita multo aliter ex iſtis aſſumptis eſt concludendum. Perſæ nulla cruenta ſacra faciebant, nullas hoſtias litabant, & tamen

men viuente Cyro, & Cambyſe pugnaciſſimi fuêre, & imperium latiſſimum compararunt. Quod ſi è pecoribus perimendis fortitudo noſtris animis ingeneraretur, lanij forent omnium præſtantiſſimi copiarum duces, aut bellatores valentiſſimi. id ſi Macchiauellus aſſerit, acumen ingenij, ſicut in cæteris, incredibile oſtentabit. Certè in quolibet exercitu ſolent ad eſum neceſſarium publicè, palamque hodie cunctis inſpectantibus armenta iugulari; quid itaq; prohibet, ſi velit ita eſſe, quin ex iſtis occiſionibus fiăt milites animoſi? quid reuocat obſoletas, ac detruſas cum ſuis ad inferos immolationes? Sed abominanda iſta ad finem commodius confutanda duximus: Illud non omittêtes, à nobis aliàs explicatũ fuiſſe, magna imperia, quæ ſine bellicis artibus cõſeruari haud poſſunt, plerumque apud eas gẽtes olim fuiſſe, quę minus aberant à vero Dei cultu, iuſtitiæque præſcriptis; ſed hæc omnia maximè illuſtrantur ijs duobus libris, quibus aperimus, imperia pendere à veris virtutibus, non ſimulatis. Nunc ad rem veniamus. *Signo c. de euerſione gentium, & regnorum.*

Oſtenditur Catholicos longe omnium fortiſſimos in bellis, quod cum pauciſſimis ſuorum maiores hoſtium ſtrages ediderint, quàm quicunq; à nobis alieni. Cap. III.

ET quidem ſicuti non inficiamur Catholicos vinci ab omnibus propè nationibus quãtum ſpectat ad exercitationes bellicas, quod paci in primis ſtudeant, ac tranquillitati: ſic falſiſſimum prorſus eſt, quod Macchiauellus eſt auſus aſſerere, à Catholica religione fieri, vt homines timidi ſint, ignaui, & imbelles, afferens inania quædam, ſolidè à nobis ad finẽ confutãda: nam clariſſimè oſtendemus è plurimis euẽtis, ac geſtis, Catho-

licos, niſi pugnent pro regionibus hæreſum plenis, quas Deus, & omnium maximè aduerſatur, & efferis gentibus addixit, aut alioquin ſint in Pōtificem Romanum contumaces, vel foueant iniuſtam cauſam, ſemper in bellis omnium fortiſſimos, quicunque vnquam fuerint, extitiſſe. ob eas cauſas, quas infra adducemus.

Primumque ſit illud argumento. Nullam fuiſſe vnquam gentem, quæ cum paucioribus ſuorū tot, ac tātas in acie ſtrages hoſtium feciſſe vnquam memoretur, quot, & quantas noſtri ediderunt. Quod vt euidentiſſimum fiat, enumerabimus aliqua huiuſmodi euenta; inter quę poni poſſet illud etiam, quod contigit M. Antonino Imperatori, qui confitetur epiſtola ad Senatum data ſe victoriam conſecutum, ſiue precibus, ſiue etiam viribus ſimul Chriſtianæ Legionis, quā fulminatricem vocauit, cùm pugnaret aduerſus Quados, & Marcomannos, cæteroſque populos Boreales ſub ſignis habentes militum nongenta ſeptuaginta quinque millia, quibus erat longiſſimè impar numerus ſuorum. attexitur epiſtola operibus S. Iuſtini. meminere huius victorię per noſtros habitę Tertullianus in Apologetico cap. 5, Euſebius lib. 5. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 1. Oroſius lib. 7. cap. 9. ante hoc prælium nunquam Romani pauciores aduerſus plures victoriā ſunt adepti, niſi Lucullo duce aduerſus Tigranem.

Huic merito ſubijcietur, quod obtigit Imperatori Conſtantino, qui cum ſuis pauciſſimis ingentem armatorum multitudinem, copiaſque infinitas (ita loquitur Euſebius) quibus Maxentius Imperator omnem Italiæ locū repleuerat, tribus prælijs fudit; ita vt in hoc ſint renouata antiqua euenta Hebræorum, qui numero exiguo innumeras hoſtium copias aliquando interemerunt. ſic ille his

tempo-

temporibus viuens, & haud ſcripturus mēdacium, cuius redargui poterat à cunctis, lib. 1. de vita Conſtantini cap. 31. Hinc apparet Zoſimi vanitas, qui res noſtras, quantū poteſt, extenuat, & abfuit longè ab hac ætate, & ſecus aliquanto rem ſcribit.

Haud diſſimile contigit Imperatori Theodoſio, qui cum tenues haberet militum ſuorum copias, haud veritus eſt ſigna conferre cum Eugenio, qui imperium Occidentale occupauerat; exercitumq; infinitum (ſic ait Socrates horum temporum ſcriptor lib. 5. cap. 24.) ducebat iactans ſe exciſurum Chriſtianam religionem. meminerūt huius victoriæ tanquam morabiliſſimæ S. Auguſtinus lib. 5. de Ciuit. Dei. S. Ambroſius aduerſus Symmachū ſcribens; miraculoque eſt adſcripta quod venti exorti iacula in hoſtes ipſos retorquerent; hinc Claudianus poëta à nobis alienus, alloquens Theodoſium:

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas acies, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſsica venti.

Non omittemus, quod huius filio Honorio ſcribitur accidiſſe, cum Duce Stilichone partim deleuit, partim cepit ducenta millia, & amplius Gothorum, quod ad euertendum Chriſti cultum Radagaiſus Romam trahebat, euenit hoc in montibus Feſulanis. ſcribit S. Auguſtinus pauciſſimos noſtros milites fuiſſe, eadem Proſper, & Oroſius. addit ille è noſtris nullum vel extinctum, vel vulneratum, quod in tanta victoria Romanis vnquam contigiſſe, vel alijs haud legimus. inſignis & illa victoria fuit, quam conſecutus eſt Aëtius in campis Catalaunicis aduerſus Attilam ſeptingenta millia militum ſub ſignis habentem, ita vt Sidonius illorum temporum ſcriptor cecinerit.

——ſubito cum rupta tumultu
Barbaries totas in te transfuderat Arctos
Gallia——

cæſa ſunt hoſtium ducenta millia. Non habuit in acie ſuorum Actius triginta millia, quamuis auxilium tulerint Gothi, & Burgundi, auxerintque numerum noſtrorum.

Præſtãtiſſimas pręterea victorias retulere è Perſis duces Theodoſij iunioris, Mauriciusque, & Heraclius Imperatores, qui & Perſica regna occuparunt, & Perſis Reges dederunt, vt infra aperiemus.

Poſtquam Vitiza, & Rodericus à Romani Pontificis obedientia diſceſſerunt, atque ob id Sarraceni occuparunt Hiſpanias, Pelagius primus Caſtellæ Rex Catholicus anno 717. non niſi mille milites habens vigintimillia, & amplius hoſtium cecidit ſuorum nemine amiſſo, quod alijs accidiſſe vix eſt, vt in hiſtorijs memorétur. hæc Toletanus lib. 4. cap. 11.

Carolus Martellus Pipini Regis pater anno 730. tercenta, ac ſeptuaginta quinque millia Sarracenorum peremit, Sigibertus ait tercenta octuaginta millia nõ amiſit ille, niſi mille & quingentos è ſuis; vnum ſcilicet pro ducentis triginta.

Sic eodem modo cum pauciſſimis ſuis occiderunt Sarracenorum Froila primus quinquaginta quatuor millia poſt annum 756. Alfonſus Caſtus ſeptuaginta millia poſt annũ 791. Ranimirus poſt 827. totidem; Ranimirus alter anno 905. ad ſeptimancas octuaginta millia; Ferdinandus Gundiſaluus Caſtellæ Comes anno 924. trecentis militibus fretus vicit Almanſarem Africæ, & Hiſpaniæ celeberrimũ Regem quinquaginta, & plura hominum millia habentem, ita vt vnus è noſtris pugnaret aduerſus centũ ſexaginta, & plures. Rurſus anno 931. idem quadringentos quinquaginta equites habens,

peditumque quindecim millia, vicit eumdem copijs innumeris inſtructum, ita vt prælium ſit tres dies continuatum.

His omnibus eſt admirabilius prælium, cui Rodericus Archiepiſcopus Toletanus horum ſcriptor interfuit anno 1212. in quo Rege Alfonſo ſunt interfecta Mahometanorum ducenta millia, deſiderati è noſtris tantum vigintiquinque. atque ita pro vno è noſtris perierunt octo millia inimicorum.

Veniamus ad propiora ætati noſtræ anno 1500. Moſchouiæ Dux irrupit in fines Liuoniæ ſub ſignis habens equitum Moſchouitarum centum millia, Tartarorũ triginta millia. it illi obuiam VValtherus à Plettemburgo Theutonicorum ſummus Magiſter adducens equitum Germanicorum ſeptem millia, Liuonicorum quinque. occiſa ſunt ex hoſtibus centum millia, vnus è noſtris perijt pro illis cẽtum millibus, nihil ſimile eſt in tota antiquitate.

Rurſus anno 1564. Moſchouitarum Dux in acie habebat equitum ducenta millia, Lithuani neque millia triginta. ventum eſt ad pugnam. è Moſchouitis cæſa ſunt millia nonaginta, è Lithuanis homines viginti. Hæc Tilmannus Bredenbachius libro de bello Liuonienſi.

Narrat Cromerus oratione funebri habita in obitu Sigiſmundi I. Baſiliũ Moſchouiæ Ducem ſub ſignis habuiſſe apud Orſam bellatorum octuaginta millia. Polonorum ex aduerſo tam tenues erant copiæ, vt Moſchouitæ noluerint impedire, quominus noſtri amnem tranarent, quod ſe eos flagris abacturos pecudum more iactarẽt. collata ſunt ſigna. perierunt ex hoſtibus quadraginta millia, quinque ſunt capta. è noſtris, qui fuerint deſiderati haud ſcribit auctor.

Ferdinandus Corteſius in Indijs Occidentalibus bella

bella geſſit aduerſus gentes pugnaces,& quibus huiuſmodi tela erant, vt ijs quandoque vno ictu ſit homo medius diſſecatus. is tantum terrarum bello acquiſiuit, vt æquent Europæ prope dimidium. cũque non niſi quingentos pedites,& equites quindecim haberet cum centum quinquaginta millibus hominum pugnans victor extitit nullo amiſſo ſuorum, cæſis innumeris hoſtium; quamuis vnus aduerſus quadringẽtos præliaretur. iterumque cum centum millibus eodem modo manus conſeruit,ac victoriam reportauit. nihil ſimile eſt in tota antiquitate inter alienos à nobis.

At Franciſcus Pizarrus tantũdem regionum ferro acquiſiuit,prœliaque cum bellicoſis populis iniuit; cumque nõ niſi quadraginta quinque equites, & pedites vigintiquinque inſtruxiſſet aliquando, è quadraginta millibus armatorum victoriam retulit, plurimos hoſtium peremit, ſuos incolumes reduxit, cum quilibet ex eis aduerſus quadringentos, ac plures ſtaret.

In Arabię terras neque Alexander,neque Romani penitus vnquam peruadere armis potuerunt, vicit ille Indos, ac Perſas effœminatos, atque ob id Magnus eſt vocatus. Atqui Alfonſus Alburquecius plurimas in Arabia terras occupauit armis, in ipſa Perſia, regnumque Armuzij nobiliſſimum Luſitanicæ ditioni adiecit, in India verò cis,& vltra Gangem, ad quas neque Perſæ, neque Alexander armis peruenerunt, innumeros Reges, eoſque latè dominantes vicit, ac tributarios fecit, ſæpiuſque cum quingentis tantùm militibus, & aliquando etiam paucioribus aduerſus triginta, & quadraginta armatorum millia, quibus ignea tormenta maiora, & minora erant, ſicut & nobis, pugnauit,ac victor extitit, cũ quilibet è ſuis haberet ex aduerſo quin-

gentos,

gentos, quibuſcum res illi præliando foret. quæ latè Oſorius lib.5. vſque ad decimum perſequitur.

Odoardus autem Paciecus cùm non niſi ſeptuaginta & vnũ Luſitanos haberet aduerſus quinquaginta ſeptem millia Arabum, & Indorum manum conſerens dilapſis ab eo quingentis, qui opem ferebant, Indis, hoſtes fudit, ac ſemel mille ac trecentos eorùm necauit, iterum ducentos ac nonaginta, tertium ſexcentos, quartum mille & quadringentos, quintum multo plures nemine amiſſo vnquam ſuorum, cui rei nihil ſimile è tota antiquitate inter alienos à nobis proferri poteſt. Hæc Oſorius lib.3.

Almeida cùm decem & nouem tãtum naues haberet aduerſus centum pugnauit omni tormentorum, militumque genere inſtructiſſimas, in quibus erant octingenti Mamalucchi milites fortiſſimi à Sultano Ægyptiaco miſſi, cæſiſque hoſtium quatuor millibus, ſuorum triginta duobus duntaxat amiſſis victoriam reportauit. Hæc Oſorius lib.6. plura adferre potuiſſemus, ſed hæc ad propoſitum ſatis eſſe nobis videntur.

At inquiet aliquis, effœminati, & imbelles erant iſti, quibuſcum noſtri pugnarunt. & quales quæſo milites Tigranis, quibuſcum Lucullus eſt præliatus, vt infra dicetur? an non huiuſmodi, vt Romanos puderet Strabone id teſtante, & in Lucullo Plutarchus refert, quod aduerſus huiuſmodi mancipia induiſſent arma? & quinam fuere illi, de quibus Cæſar Pompeij trophea deridens ad Senatum ſcripſit: Veni, vidi, & vici? quales denique erant Perſæ, quos Alexander deuicit? An non ignaui, & imbelles?

Age verò conferamus hæc noſtra cum celeberrimis Græcorum, & Romanorũ. Græci nobiliſſimas è Perſis victorias retulerunt, quibus audent ſe cunctis ob

ctis ob eas præferre. Harum primam ſunt adſecuti in campis Marathonijs aduerſus Dariũ Hyſtaſpis filium. In eius narratione mirum quàm ridicula prodiderit è Trogo Iuſtinus. ſcribit enim Perſarum ſexcenta millia ſtetiſſe aduerſus decem millia Athenienſium, milleq́ue Platenſes. cęſa adijcit è Perſis millia ducenta. & Cynegirum quendam dextra appręhendiſſe nauim Perſicam fugientem, qua amputata ab hoſte, inieciſſe ſiniſtram, quam cum ſimiliter hoſtis truncaſſet, ore mordicus nauim tenuiſſe. hæc ille. Atqui Herodotus Græcus ſcriptor, qui refert ſe cum ijs locutum, qui pugnæ interfuerunt, & nihil omittit, quod faciat ad laudem Græcorum lib. 6. ait, non millia ducenta, ſed ſex millia ac tercentum duntaxat è Perſis interempta, ex Athenienſibus centum nonaginta duos. Addit copias omnes Perſarum ſexcentis triremibus vna cum ſuis equis aduectas, ita vt quiuis cognoſcat, quando equi in nauibus erant, haud potuiſſe exponi militum quinquaginta millia plus minus. Cynegiro, ait, dextram tantum præciſam; dum puppim ſummam capere conaretur, atque ob id occubuiſſe. cætera apparent eſſe fictitia. alioquin haud ſiluiſſet.

Quocirca placet pro fabuloſo iſto Cynegiro referre, quod reuera contigit quinque Luſitanis, qui ſcapha inuecti cùm facerent aquationem in flumine inſulæ Taprobanæ, ad oſtia concluſi fuerunt à claſſe inimicorum maxima, multiſq́ue militũ millibus inſtructa: & nihilominus illi eam mediam pertranſierunt. cumq́ue tres magnæ naues aſſecutæ eſſent ſcapham, eamq́ue oppugnarent, quinque illi in vnam ex eis inſilientes interfecerunt centũ quinquaginta viros, eamq́ue captam perduxerunt incolumes Malacham, vbi conſeruatur ad memoriam

poſte-

poſteritatis æternam; quod ſcribit Oſorius lib.12.

Alteram victoriam conſecuti ſunt Græci aduerſus Xerxem ad Platæas, cùm ſcilicet ille decies centena hominum millia armauit aduerſus Græcos, ponte Boſphorum iunxit, Athon perfodit, perennia flumina exſiccauit, & Athenas euertit. ſed quãuis tot milites adduxerit, quingenta tantum millia Mardonio reliquit pugnaturo aduerſus Græcos, idque aſtu Themiſtoclis deceptus. ſteterunt contra è Græcis centum millia, vt lib.11. bibliothecæ narrat Diodorus. vnus itaque ex illis pugnauit aduerſus quinque neque habet aliquid, quod cum noſtris conferatur.

His proximæ ſunt Alexandri victoriæ. quarum prima eſt, cùm ad Granicum flumẽ eſt pugna commiſſa, in qua, vt refert Plutarchus in vita Alexandri, adfuerunt illi, qui numerum minorem dicunt, peditum triginta millia, equitum quinque, qui maiorem, peditum triginta quatuor millia, equitum quinque tradunt. Aduerſus eum pugnarunt ſi credimus Diodoro lib.17. equitum quindecim millia, peditum cẽtum millia; ſic igitur vnus erat pro tribus, aut quatuor. Arianus autem, qui in conſcribendis Alexandri geſtis omnes à ſe ſuperatos eſſe gloriatur lib.1. refert Perſis adfuiſſe equitum viginti millia, peditum totidem, quocirca par vtrinque numerus prope erat.

Secunda eſt, quam retulit in anguſtijs Amani montis, in quibus ait Arianus, nullus vſus equitum Dario fuit, atque ob id eſt victus. Habuit hic in acie quadringenta hominum millia, vt vult Diodorus, interfecta ſunt centum decem millia peditum, equitum decem millia, è Macedonibus perierũt equites trecẽti, equites quingenti. Iuſtinus ait lib.11. è Darianis perempta peditũ ſexaginta millia, equi-

tum

tum decem. & hæc igitur noſtris haud conferenda.

Tertia fuit ad Arbelæ vicum, in qua ceciderunt è Darij militibus nonaginta millia, ex Alexandri quingenti, vnus pro quadraginta quinque. Arianus lib.3. ſcribit in hoc prælio educta ab Alexandro in aciem equitum ſeptem, peditum quadraginta millia: Iuſtinus ait, à Dario producta peditũ quadringenta, equitum centum millia. ſic vnus Alexandri miles ſtetit aduerſus vndecim.

Omnes has ſuperat, & quæcũque ab alienis proferri poſſunt, quam reportauit Lucullus è Tigrane, ita vt, referente Plutarcho dixerit Antiochus Philoſophus à Sole nunquam viſam parem; Liuius autem nunquam Romanos ſigna cum hoſtibus contuliſſe tanto numero inferiores: non enim victores æquauerunt vigeſimam partem inimicorum. ſtetit igitur, de ſententia Liuij, vnus è Romanis aduerſus viginti, aut paulò plures. Habuit Tigranes peditũ centum quinquaginta, funditorũ, & ſagittariorum viginti, equitũ quinquaginta quinque millia, è quibus erant cataphractorũ decem & ſeptem millia; quibus tamen non erant armata femora, & crura. ſumma erat omnium ducentorum viginti quinque millium, Appianus Alexandrinus ait, Lucullo adfuiſſe peditũ decem millia, equites mille plus minus. Interfecta ſunt è partibus Tigranis peditũ centum millia; equitum pauci effugere: è Luculli centum milites vulnerati, quinque occiſi. atq; ita pro vno è Romanis perierunt hoſtium prope triginta millia. quòd tamen non æquat victoriam Theutonicorũ in Moſchouitas, & Tartaros; è quibus centum millia ſunt perempta pro vno; neque, quam retulit Stilicho è Gothis, cùm nemo è ſuis eſt vulneratus, neque ſimiliter, quas Corteſius, Pizarrus, Alburquecius, & Paciecus reportarunt.

Atque

Atque hi ſunt conflictus, in quibus alieni à nobis cum ſuorum pauciſſimis hoſtium maximas ſtrages ediderunt. in quibus, vt apparet nullo modo ij noſtris ſunt comparandi, atque idcirco noſtri longè fortiores antiquis, verèq; vates ille ſummum Catholicis robur futurum deſignans ex oraculis Sibyllinis, (quamuis inſcius aliò rem referret) nobis in bello noſtros Heroas, & Achillas cecinit adfuturos, Eclog.4.

Alter erit tum Tiphys, & altera, quæ vehat, Argo
Delectos Heroas; erunt etiam altera bella:
Atq; iterum ad Troiā magnus mittetur Achilles.

Catholici domuerūt plurimas nationes, quas nulla vnquam gens vel bellicoſiſſima ex omni tempore potuerat edomare, ex quo fit Catholicos longè omnium fortiſſimos dicendos. Cap. IIII.

MVLTAE ſunt nationes, quas nullus vnquā populus, aut Rex potuit adijcere ſuis ditionibus, quamuis id ſint conati; & tamen Catholici ſub imperium ſuum miſere armis, & bellica virtute, quod facit, vt hac parte cunctis præcellant.

Inter has primā ponere poſſumus ipſos Romanos. Nam cùm Conſtantinus adhuc catechumenus Britāniam, Galliasque ſolas bello poſt obitum patris adſecutus eſſet: at Romam cùm reliquo imperio Occidentali Maxentius teneret Romanis quidē ciuibus inuiſus, quorum nonnulli Conſtantinum vocabant, non item militibus Romanis, & Italicis; Conſtantinus aduerſus Maxentium bellum mouit, ac ter in Italia cum maximis Italicorum, Romanorumque copijs conflixit; primum quidem in cam-

pis Taurinorum, iterum Veronę, poſtremo ad pontem Miluium in conſpectu Vrbis anno 307. atque ita Romam cepit. hęc Nazarius in Panegyrico, Zoſimus lib.1. Zonaras, & Cedrenus annalium tom.3. in vita Conſtãtini, Eutropius lib.10. Euſebius lib.1. de vita Conſtantini.

Rurſus Theodoſius ſenior Orientis Imperator ad Aquileiã pugnauit cum Eugenio, qui Occidentale imperium occupauerat, copiaſque innumeras è Romanis, Italis, gentibuſque diuerſis cõflatas ducebat iactans ſe Chriſti religionem ſubuerſurum. vicit Theodoſius. Romanos ab Eugenio ſtetiſſe ſcribit Zoſimus lib.4. ad finem, quamuis rem totã peruersè narret. teſtatur tamen ibi Romanum Senatum noluiſſe, quamuis id expoſceret Theodoſius, à cultu Deorum recedere, quod in cauſa fuiſſe ait idem, vt Conſtantinus Vrbe abſcederet, Conſtantinopolique imperij ſedem collocaret, nouam Romam vocãs, nouumque in ea Senatum conſtituens. Hæc ille ad medium libri ſecundi. ſic à Chriſtianis Imperatores, copiæque Romanorum ſunt deuictæ.

At inquies; imperantibus Chriſtianis, eſt imperium Romanum euerſum. Reſpondemus primo loco id eſſe falſum. euerſum namque eſt, imperantibus hęreticis, Momyllo ſcilicet Auguſtulo in Occidente, ac Zenone in Oriente hæreticis ambobus, vt ſcribit annalium tom.3. Zonaras, & Paulus Diaconus lib.15.

1. Reſpõſio

Secundo. Deinde addimus Italiam captam à Gothis, quod Imperatores ipſi ad hoc Gothos impulerint, ac miſerint. Zeno enim, qui Orienti imperabat, & ad quem cura Occidentis pertinebat, miſit Theodoricum Oſtrogothorum Regem, qui Italiam caperet, & ſibi haberet, quod ille non tam vi, quàm ſceleſta fraude perfecit. quod referunt Procopius lib.1. belli Go-

li Gothici, Paulus Diaconus lib.15. Iornandes lib. de bellis Geticis.

Dilaceratum verò eſt imperiũ à Viſigothis, Vandalis, Anglis, & Francis, non vi, & fortitudine militari, ſed incredibili perfidia, qua ſunt vſi in Imperatores Chriſtianos. Nam Theodoſius ſenior reliquit Honorio filio decenni tutorem Stilichonem ſanguine Vandalico, & hæretico prognatum; hic vt pararet imperium Eucherio filio ſuo, & eriperet illud Honorio, Vandalos, & Gothos ſuis ſedibus exiuit, in Galliamque, & Italiam vocatos admiſit, vt omnia prę ſidijs nudata, quod eſſent in ipſius adminiſtratione, occuparent. ſic Numatianus, Zoſimus, Oroſiusque illorum temporũ ſcriptores, & Iornandes libro de rebus Geticis. Cùm iam gentes iſtæ in viſceribus eſſent Italiæ, & Galliæ, fraudẽ cognouit Honorius; Stilichonem ſtrãgulari iuſſit. pacemque cum barbaris compoſuit. Alaricus prætextu pacis Romam Gothos trecentos miſit. qui liberè, ac ſeparatim nihil mali ſuſpicante vllo vagabantur, ac re cõpoſita noctu portas aperuerunt, cæterosque Gothos, qui de improuiſo aduolarant, introduxerunt. atque ita capta eſt, ac direpta Roma. mox ijdem receſſerunt in Gallias ex fœdere, Vandalique in Hiſpanias, & in ijs locis quieti per aliquod tempus manſerunt; donec Bonifacius in Africam miſſus falſis iniuriarũ ſuſpicionibus irritatus Vandalos ex Hiſpanijs in Africam vocauit; ij contra fœdus cum ipſo ictum ciuitates multas occuparunt; Carthaginemque poſt pacem iterum compoſitam dolo cepere; ac denique eiuſdem pacis ſimulatione Romã. quod in chronico Caſſiodorus adnotauit, & Procopius lib. de bello Vandalico. *Tertio.*

Franci ſimiliter Valentiniano permittẽte in Gallijs conſedere, atque illas deinde contra iura fœ-

deris de improuiſo adorti occuparunt. Angli eodem modo acciti à Britannis amicitiæ, ac ſocietatis prætextu per ſummum ſcelus inſulam ſubiecerunt, Beda initio Anglicæ hiſtoriæ refert.

Quarto. Adijcimus eo tempore has prouincias hæreticorum plenas fuiſſe, quod proprio libro de prouidentia diuina teſtatur horum temporum ſcriptor Saluianus Maſſilienſis. ſpeciatim verò Hiſpania Priſcillianiſtis abundabat, quod Seuerus Sulpitius refert; Africa Donatiſtis, quod conſtat è ſcriptis S. Auguſtini; Britannia Pelagianis, quod in vita Auguſtini Romani tradit Beda. nullam verò eximiam fortitudinem Catholicis eſſe fatemur cùm pro hæreticorum plenis regionibus pugnant.

Quinto. Denique ijs imperantibus hæ prouinciæ in barbarorum poteſtatem ſunt adductæ, qui in Pontificis Romani decreta contumaces Eccleſiaſticæ immunitatis, poteſtatis, ac libertatis iura omniũ maximè imminuerunt, vt è Codice Theodoſiano apparet tit.45. cap.3. lib.9. & lib.16. tit.31. & 33. & in Nouellis tit.12. At Catholicis Regibus nullum robur inſigne attribuimus, cùm ſint iniurioſi in Pontificias leges.

Secũdo igitur loco deuictæ ſunt à nobis duæ nationes ex omni tempore indomitæ Oſtrogothi, & Vandali, è quibus illi duos Imperatores Romanorum peremerũt Decium ſcilicet, Valentemq́ue hæreticum: quin Vandali per multa ſæcula eoſdẽ fatigarunt, Africæq́; imperio per annos circiter centum ſpoliarunt. vicit hos Iuſtinianus feliciſſimè primis annis, Vandaloſque omnino deleuit ad internecionem, cum Pontificis Romani, pietatiſque Catholicæ ſtudioſiſſimus eſſet, vt ex ipſius litteris ad Ioannem Papam datis apparet. quæ ſunt in Codice tit. de ſumma Trinit. & fide Catholica. Sed cũ rece-

recepta Italia deſciuiſſet à ſemetipſo, Silerium Papam Roma expuliſſet, ac ſede Pontificia, Vigiliumque illi ſubſtitutum Conſtantinopolim captiuum duci iuſſiſſet, & in carcere multis iniurijs diuexatum detineret, tum Roma penè euerſa, Italia fœdiſſimè eſt vaſtata per Oſtrogothos, qui tamen ad extremum victi, necatique aut capti omnes, vt liquet è libris Procopij de bello Gothico, & Vandalico.

Tertio loco ſunt Germani cunctis antea ſæculis indomiti. licet enim multi Imperatores Romanorum plurimis Germanos prælijs attriuerint, nunquam tamen ſub imperium ſuum mittere omnino potuerunt. Atque hoc eſt, quòd maximè Tacitus libro de moribus Germanorum demiratur, à Romanis imperio coërcitos Britannos toto Orbe diuiſos, extremos ſimiliter Hiſpanos, ac longiſſimè poſitas ad Orientem, Auſtrumque gentes, ipſos Thracas, Dacos, Pannonaſque ad Aquilonem, Germanos verò in ipſis Italiæ confinibus poſitos ab ipſis vnquam domari haud potuiſſe. Alexander eorundem ſuperba reſponſa, quibus iactabant ſe nihil aliud timere, niſi vt cælum rueret, ipſoſque opprimeret admiratus, attingere noluit. & hos tamen, quos nulli Imperatores Romanorum, nullæ quamuis pugnaciſſimæ gentes in ſuam ditionem redigere potuerunt, vnus Carolus Magnus multis prælijs domitos ſubiecit, regnũque inter eos nobiliſſimum fundauit, quod ad nepotes, ac poſteros ſuos tranſmiſit, vt è Rheginone apparet.

Quarto, ſunt innumeri populi Scythiæ Europææ à nullis vnquam Regibus, aut gentibus ſub imperium miſſi, niſi à Catholicis. ac tales ſunt Hungari, Sarmatæ, Poloni, cunctique Daniæ, qui olim Cimbri, ſiue Cimerij vocabatur, Noruegiæ, Suetię,

Pruſſiæ, Liuoniæ, ac denique totius Septentrionis mortales, qui Scythiæ Europææ ab antiquis aſcribebantur. Conatus eſt quidem Darius Hyſtaſpis filius eos ſubijcere, ſed infecta re profugere eſt coactus, vt Herodotus lib. 4. refert. Tranſgreſſus eſt ad eos Seſoſtris, & in eorum terra titulos collocauit, ſed illos imperio tenuiſſe nullus aſſeuerat. Contra autem Scythę Europęi ex Europa in Aſiam tranſierunt, in poteſtatémque adduxerũt Mediam, reliquamque Aſiam, quam multos annos tenuerũt, vt lib. 1. Herodotus refert, & Iuſtinus 2. Quin ab ijs profectos Troianos, Phrygas, Bythinos, multoſque in Aſia populos vult lib. 7. Strabo.

Hos igitur ex omni antiquitate inuictos populos Catholici Reges domuerunt, eorumque Reges ſibi tributarios reddiderunt. Nam Daniæ, Hungariæ, Poloniæ, Pomeraniæ, Rugiæ, Bohœmiæ, Slauorumque gentes innumeræ propè Balthicum mare ſitæ, & ab Imperatoribus, Regibuſque Germanis deuictæ ſunt, & tributum pendere cum ſuis Regibus, & Principibus coactæ; quod teſtatur de Polonia, & Slauia Helmodus lib. 1. c. 1. annalium Slauicorum, Ottho Friſingenſis lib. 6. cap. 28. de Hungaria Hermannus Contractus in chronico ſuo ſub annum 1045. & 1047. de Dania Friſingenſis lib. 2. de geſtis Friderici cap. 5. à quo non diſſentit patrius Daniæ, ſiue Cimbricę Cherſoneſi ſcriptor Saxo lib. 14. notiſſimum porrò eſt cunctis, qui vel primoribus labris hiſtorias Germanorum deguſtarunt, à Theutonicis militibus Pruſſiam, Liuoniamque ſubactas. Vendicarunt autem ſe in libertatem populi, Regeſque Septentrionis ab Imperatoribus Germanis, ex quo Fridericus ſecundus Pontificiam poteſtatẽ conatus eſt omnino extirpare, nec modo ſe in libertatem vindicarunt, ſed finitimos præterea populos

Septen-

Septentrionis imperio ſuo adiecerunt; ac nobiliſſima regna, & qualia ex omni totius antiquitatis tempore in ijs locis non memorantur, excitauere. Apparet itaque fuiſſe Catholicos omniũ gentium fortiſſimos, quãdo toti antiquitati, Regibusq; omnium potẽtiſſimis indomitas gẽtes, & domare potuerunt, & imperio cõtinere. quod eò magis eſt mirandum; quod Scythiæ Aſiaticæ populi, qui cõmuni nomine nunc Tartari dicũtur, & in ipſa Scythia Aſiatica morantur, à nullo vnquã ſubijci potuerũt, ſicut à Catholicis ſubacti ſunt Scythæ Europæi.

Quinto loco ſunt igitur iſti Tartari, qui ſub annum 1240. ex Aſiatica Scythia mouentes Aſiam totam ſibi parere coegerunt, Perſis, Turcis, Medis, Bactris, Parthis, Indis, atque extremis denique Seribus deuictis; inter quos potentiſſima regna excitarunt, ac per annos plurimos tenuerunt; vt latè proprio libro proſequitur Hayto Armenus, Marcus Polus Venetus, horumque meminerunt Gregoras Græcus lib. 7. & multis in locis Ioannes Villaneus. Cùm verò eo eadem natione fortiſſimi Duces cum copijs immenſis in Poloniam, & Hungariam peruaſiſſent, easque triennium prædationibus, & incurſationibus fœdaſſent, Moſchouiamque Græcanicis hæreſibus addictam ſubiecißent, ad extremũ tamen ab Hungaris deuicti omnes, conciſique fuerunt, vt Cromerus, & Bonfinius tradunt. Quibus igitur in Aſia, quãta quanta eſt, nulli populi quamuis robore bellico præſtantes, in quibus Turci erãt, aduerſari potuerunt, ſic obſtitere ijs Catholici Reges, vt quicumque in eorum regiones auſi ſunt, licet immenſos exercitus ducerent, penetrare, fuerint eodem tempore à noſtris deleti.

Sexto ſunt quilibet populi rei militaris excellentia præſtãtes, qui à Regibus Catholicis ad extre-

tam,Cephalenem,Zacynthum,Siciliam,Italiæ,adde Africæ etiam loca quædam: Græcis illi,& hæreticis abſtulerunt ipſam Græciam, Cycladas,Daciã, Myſiam, Illyrium, Pannoniæ,Dalmatiæq; partem.

Si quis igitur obijciat nobis Turcos, dicatque ab illis nos bello ſuperari,ac proinde nobis eſſe fortiores, Reſpondemus.

Primo loco,nihil adhuc à Turcis occupatum fuiſſe è regionibus noſtris, quod hæreſibus non fuerit contaminatum,ita vt quamuis anno 1526. Solymanus ad Mochazum fudiſſet Hungaros; Ludouicusq; Rex aufugiens in paludę demerſus obijſſet, cùm nõ niſi triginta hominum millia plus minus in aciem producens auſus fuerat non expectatis aliorum copijs ſigna conferre cum quadringentis Turcorum millibus, tamen Hungaricæ ditioni nihil deperierat, niſi ex quo in Hungariam peruaſit hæreſis Lutherana, annoque 1542. Solymanus eſt ab Iſabella Regina accerſitus, melioremq; illius regni partem tranſtulit in ſuam poteſtatem. quamobrem nõ nobis, ſed hæreticis Turci fortiores.

Videmusque numquam congredi audere nobiſcum pari numero, quod ſciãt, ſe robore bellico inferiores, ſed incredibili multitudine exercitus aduerſus nos expediunt.

Et quamuis fuſi ſimus aliquando ab illis ob innumeras eorum copias, dum pro hæreſum plenis terris pugnamus; maior tamen ſemper eſt eorum cædes edita, quam noſtrorum, quod eſt omnibus notum.

Cumque manus conſeruimus cũ illis, neque pro hæreticis bella geſſimus, nobiliſſimas ex eis victorias retulimus. Nam quis ignorat, quas adſecuti ſunt Ioannes Huniades, Matthias Coruinus, alijq; Hungariæ Duces, cum nulla hæreſis in Hungaria

C 5 foret.

foret. quis potentiſſimam Turcorum claſſem ad Echinadas Pio V ſedente profligatam?

Turcos verò iſtos, antequam Græci deſciſcerent omnino à nobis, Catholici non modo vicerunt, ſed ſub annum 1096. cum noſtri in expeditione ſacra traieciſſent in Aſiam, bis eorum exercitus fuderũt, quorum alter cõſtabat è tercentum ſexaginta millibus armatorum, qui ferè omnes occiſi, alter è centum millibus equitum, peditumque multitudine infinita vt Robertus, qui bello interfuit, narrat. eripuimusque illis Aſiam totam vſque ad extremos Armeniæ fines, & Euphratem, quæ reddita eſt Græcis, excepta Syria, vt idem tradit, ac poſt eum Guglielmus. Tyrius, & Gregoras Græcus lib. 4. cumq; per annos ducentos noſtri cõtinuarint ea bella, fregerintque eorum vires, numquam Turci potuerunt per illud tempus reſurgere, quamuis Græci nihil non mali in nos molirentur, quæ ſuis exprobrare haud verentur ipſi Græci Scriptores, & in his Choniates lib. 7. rerum à Manuele Comneno geſtarum, & lib. 11. Iſaacij Angeli.

Sed poſtquam Michaëli Palæologo Imperatori, qui fidem Catholicam pro virili inter Græcos amplificare eſt conatus, defuncto Andronicus eius filius ſepulturam negauit: Græcique omnes cõmuni decreto ab Eccleſia Catholica defecerunt, eo ipſo tempore circiter annum 1300. rurſus Aſiam per noſtros recuperatam non modo Turci occuparũt, ſed Othomanum ſibi Regem crearunt ad extremã Grȩcorum perniciem, vt lib. 6. & 7. Gregoras narrat.

Ita verò futurum Grȩcorum rebus adhuc florentibus in Europa, prædixit Brigida ſanctiſſima fœmina, aſſerens id euenturum ob hæreſes eorum.

Ex his patet bellicoſiſſimas quaſque nationes, & ex omni tempore indomitas, à nobis tamen eſſe vi-

ſe victas, ac vinci; cùm non pugnamus pro regionibus hæreſi contaminatis (niſi magno noſtrorum ſtudio repurgari illæ poſſint) iuſtamque cauſam fouentes Pontifici Romano ſumus obſequentes, ac proinde nos omnium fortiſſimos eſſe in bellis.

Haud negamus tamen occulto Dei iudicio contingere interdum, vt cui ſanctior eſſe cauſa videtur, ſuccumbat; quod euenit Hebreis pugnantibus, & quidem de ſententia Dei aduerſus tribum Beniamin. Verum nos decernimus, quod plerumque accidit, exitumque rei ſupremum ſortitur. Non enim bene victor, niſi qui ad extremum reportat vltimam victoriam. Galli anno conditæ Vrbis 363. illam cepere, & euerterunt. mox eiecti, ac fuſi varijs euentibus per annos tercentum cum Romanis bella geſſerunt. donec anno 695. Gallia decreta eſt C. Cæſari, qui eam ſpatio annorum nouem redegit totam in poteſtatem. exitus itaque poſt annos trecentum intra annos nouem declarauit eſſe fortiores Romanos. cùm contigerit, quod Brigida prænunciauit, vt Græci, & hæretici huiuſmodi confracti ærumnis, & contuſi agnoſcere qualitercunque crimen ſuum poſſint; tunc, inquit illa, eſt futurum, vt Deus eos reſpiciat; ac Turci, vel ſuccumbant omnino, vel manus dent Chriſto.

Ex amplitudine regnorum, quæ noſtri ſibi armis acquiſiuerunt, colligitur nos omniũ fortiſſimos ſemper extitiſſe. Cap. V.

IAM verò cùm ſint omnium fortiſſimi vocandi, qui bello ſibi omnium latiſſima imperia compararũt, hinc profectò fiet noſtros eſſe omnium fortiſſimos, quibus ampliſſima omnium plerumq; impe-

imperia ſemper fuerunt bellico robore parta poſt Conſtantinum: ex quo ſcilicet adfuit nobis, cui fuerit auctoritas publica indicẽdi belli iuſtas ob cauſas. Vt autem, quod aſſerimus euidentiſſimum fiat, afferemus in medium Regũ ſucceſſiones illas, quibus maxima terrarum ſpatia paruiſſe vnquam ſcribantur.

Atque vt omnia ſint apertiora, neque locus vllus dubitationis relinquatur, explicabimus hic, quanta ſit vniuſcuiuſque Prouinciæ longitudo, ac latitudo. ſic enim ſciemus, quod imperium ſit alteri æquale, & quodnam maius, aut minus. & quando vel Scriptores inter ſe variant, vel diuerſa interdũ pro temporum diuerſitate confinia regionum fuerunt, nos earum terminos aſcribemus, mediamque inter auctorũ diſſenſiones viam ſequemur, quod etiam ſeruabimus in varijs quorumlibet locorũ dimenſionibus tradendis; nam cùm longè illa, latèque protendantur, modo fines eorum coanguſtantur, modo autem dilatantur, & nos igitur in his neque breuiores, neque ampliores fines aſcribemus, ſed medios proponentes in ſingulis, quæ ſint maiores, aut minores amplitudines terrarum non aberrantes à veritate diſpiciemus. noti porrò ſunt, qui Geographi hæc litteris mandarunt exactius, è Priſcis quidem ſolus eſt Ptolomæus, qui gradus deſcripſerit, è recentioribus Ortelius, Mercator, Phineus, Caſtaldius. incipiemus itaque ab extrema Europa, vt ſolemus; longitudinẽque vocamus ab ortu in occaſum, latitudinem cõtra ab Auſtro in Septentrionẽ.

Hiſpaniæ media longitudo eſt graduum decem, latitudo ſexdecim.

Galliæ intra Rhenum, vltimoſque Heluetios, & alpes longitudo vndecim, latitudo decem.

Germaniæ intra Alpes Rhęticas, & mare Balthicum,

eum, Rhenumque, & Viſtulam longitudo eſt graduum tredecim, latitudo duodecim.

Italiæ intra alpes, & vtrumque mare longitudo eſt graduũ duodecim, latitudo duorum, ac dimidij.

Corſicæ longitudo vnius ac dimidij, latitudo duorum.

Sardiniæ ſimiliter vnius ac dimidij, latitudo trium.

Siciliæ longitudo, ac latitudo duorum.

Iſtriæ, Liburniæ, vtriuſque Pannoniæ, ac Daciæ lõgitudo quindecim, latitudo trium cum dimidio.

Græciæ adnumeratis Illyrio, Theſſalia, Macedoniaque longitudo eſt quatuor, latitudo ſeptem.

Mauritaniæ, Libiæ, Numidiæque habitabilium longitudo eſt quadraginta, latitudo quatuor.

Cyrenes, & AEgypti intra Syenem, Caſiũ montem, mare, ac deſerta, longitudo eſt ſexdecim, latitudo duorum.

Aſiæ vſque ad Euphratem longitudo eſt ſexdecim, latitudo ſex ſecluſa Iberia, Colchide, Arabia, & Cæleſyria.

Ab Euphrate ad Indum ſunt gradus quadraginta quinque longitudinis, ſecluſis autem Bactris, & Hircano mari ſunt latitudinis gradus ſex.

Atque hæc ſunt illa loca, quæ veniunt in comparationem, ſi regna regnis quoad amplitudinẽ conferantur. hæc enim maximis imperijs Aſſyriorum, AEgyptiorum, Perſarum, Græcorumque ſubiecta fuerunt. Deinde pleraque Romanorum ſiue fuerint à nobis alieni, ſiue nobiſcũ ſenſerint poſt Conſtantinum. poſt hos autem reliquorum, de quibus eſt ſermo: vt cognoſcamus quibus fuerit vis maior ſiue ad acquirenda, ſiue ad tuenda. ſed in his eſt illud etiam conſiderandum gradus latitudinum quibuſlibet terris eſſe æquales ab Arcto in Auſtrum, longitudi-

gitudinum verò ijs tãtum locis, qui cæli eodem tractu continētur. alioquin ſunt maiores ijs, quæ propius accedunt ad æquinoctialem circulum. & ſuperiores quidem, vt nonnulli volunt, conficient milliaria ſeptuaginta. at alij plura, vel pauciora, quò magis, aut minus abſunt ab æquinoctiali plaga. Quocirca poſſumus in vniuerſum definire.

Hiſpaniam magnitudinis eſſe maioris, quã terras omnes Aſiaticas, quæ ſunt ab Helleſponto vſq; ad Euphratem non adnumerata Cæleſyria, & Colchide. Nam cùm ſit Auſtralior Hiſpania, quam loca hæc Aſiæ, gradus longitudinis in Hiſpania continēt plura milliaria, quam in regionibus his Aſiæ. At nos Hiſpaniæ diximus eſſe gradus decem longitudinis, ſexdecimque latitudinis. Aſiæ verò ſignatis oris gradus longitudinis ſexdecim, latitudinisque ſex. Hinc fit Hiſpaniæ totius Reges latius dominatos, quam ſi qui ſunt in Aſiæ terris adductis dominati.

Similiter apparet Hiſpanię totius ampliores eſſe ditiones, quàm fuerint AEgypti, & Cyrenes, cui longitudo eſt ſexdecim, latitudo duorum, quòd eſt à nobis adnotatum.

Eiuſdem præterea Hiſpaniæ conſtat ex allatis eſſe latiora regna, quam Græciæ, Illyrij, Theſſaliæ, ac Macedoniæ ſimul; cùm ſint his locis gradus longitudinis quatuor, latitudinis ſeptem.

Amplius liquet Hiſpaniæ amplitudinem non longe abeſſe ab amplitudine Lybiæ, Numidiæ, ac Mauritaniæ habitabilium, nam quamuis quadruplo maior ſit his locis longitudo quam Hiſpaniæ, huic tamen quadruplo maior eſt latitudo, quam terris illis. Hoc intereſt, quòd harũ longitudo pluribus milliaribus conſtat, quàm longitudo Hiſpaniæ, ſed non multo ſanè pluribus.

Rurſus

Rurſus apparet regiones, quas ab AEgeo mari terminant Euphrates Hircanum mare, Bactri, & Indi, eſſe duplo ampliores, paulò minus, Hiſpania, cùm ſint illis gradus lõgitudinis quadraginta quinque, latitudinis ſex. Quamobrem, cùm Magnus Alexander ab Illyrico ſcribatur proceſſiſſe vſque ad Indum, cõtinueritque imperio AEgyptum, & Cyrenem quadruplo latius regnauit, quam totius Hiſpaniæ Reges. at Nabuchodonoſorus, paulò prætera amplius, quam Magnus Alexander, cùm ſubiecerit Hiſpanias ipſas, quamuis non ſit progreſſus in Aſia vltra Armeniam. Atque hæc quidem de Hiſpania ſola, ſed tota. nunc ad Gallias veniamus.

Galliæ vt Pyrineis, Alpibus, ac Rheno terminantur ſunt Hiſpanijs anguſtiores, ſi latitudinem conſideremus tertia parte, & amplius, ſiue ſeſqui altera; ſi longitudinem, nulla. nam quãuis his ſint gradus decem longitudinis, at verò illis vndecim, tamen cum Borealiores ſint Galliæ, ſunt etiam, quod aduertimus, breuiores ipſis longitudinis gradus.

Idemque iudicium de Germania, vt eius confinia poſita fuerunt à nobis, eſt faciendum.

Horum ſingulis quadruplo ferè minor eſt Italia; cùm pateat in longitudinem gradus duodecim, in latitudinem duos, ac dimidium; cui ſi annumeretur Sicilia, Corſica, Sardiniaque duplo.

At verò Iſtriæ, Lyburniæ, vtriuſque Pannoniæ, & Daciꝫ paulò maiora ſunt ſpatia terrarum, quam terris Italiæ: nam quamuis lõgitudo ſit illis maior in graduũ dinumeratione, auguſtiores tamen ſunt gradus, ꝙ magis ad Aquilonem vergãt. His poſitis ad amplitudinẽ regnorum conferẽdam veniamus.

Aſſyrij dicũtur omnium primi latiſſimè dominati. Sed hi tamen, vt ait Dionyſius Halycarnaſſeus initio hiſtoriarum ſuarum tenuerũt Aſiæ modi-

cam

cam partem. & ſanè neceſſariò ſic eſt dicendum, vt capite ſequenti aperietur. omnium reuera inter ipſos maximè imperauit Nabuchodonoſorus, ſed is tamen in Aſia ad Indos non peruenit, neque proceſſit vltra Armeniã, vt è Megaſthene refert lib.15. Strabo; in Europa Hiſpaniam tenuit, in Africa Cyrenem, & Lybiam. primasque AEthiopũm terras. quæ tradunt Ioſephus lib. contra Appionem ſecundo. Euſebius lib.9. de præparatione Euangelica.

AEgyptij ſimiliter ampliſſimè ſcribuntur imperaſſe. Nam Zeth᷊s, ſiue Zethoſis, aut Thoſſus, vt vocat eum S. Theophilus, Phœnicas, Cyprios, Medos, Aſſyrios adduxit in poteſtatem. Scribit hoc Manethon apud Euſebiũ lib.2. contra Appionem. Rhampſes eodem modo aſſeruit in inſcriptione Obeliſci Thæbei, quod refert lib.11. annalium Tacitus ſe dominatum Lybiæ, AEthiopiæ, Medis, Perſis, Bactris, Scythis, Armenis, Cappadocibus, Lydis, Bythinis. At Seſoſtris in Aſia paulò vltra Gangem proceſſit, quòd non contigit Alexandro Magno, & Nabuchodonoſoro, vt vult Diodorus lib.1. antiquarum rerum cap.1. in Europa Thracas vicit, & Scythas, in Africa vſque ad oſtia Diræ in mari rubro peruenit. Sed neque hunc ad Indos perueniſſe refert è Megaſthene idem Strabo.

AEthiopes etiam feruntur latiſſimè dominati, & inter hos Tarachus cuius eſt mentio 4. Reg. c.19. Iſaiæ c.27. Hunc Strabo lib.15. è Megaſthene ait, vſque ad Herculis columnas penetraſſe.

Sed omnes hi reuera, excepto Nabuchodonoſoro potius Orbem ſunt peruagati cuncta armis perſuadentes, obuiosque vincẽtes, quam fundarint imperia hinc nihil ad poſteros leguntur tranſmiſiſſe.

Perſæ poſt hos imperarunt ab Indo vſque ad fines extremos AEgypti, ac prima Zonę torridæ loca

tunc

tunc inhabitabilia, Scythas fugarunt, non etiam ditioni ſuæ potuerunt ſubijcere, ita vt in Europa nihil potuerint ſtabile potiri, quod diſcimus ex Herodoti lib.4. ſic itaque in Europa, & Africa nihil habuerunt. Sed neque ab his Indi deuicti, vt eodem libro è Megaſthene refert Strabo. omnino autẽ ſic eſſe, illud cõuincit, quòd Creſias, qui Perſarum res poſt Herodotũ ſcribit, & in Perſia fuit, fabuloſiſſima, & apertè falſiſſima de Indis ſcribit. nõ ſcripſiſſet autem, ſi res Indorum Perſis cognitæ fuiſſent.

Græci Alexandro regnante Aſiatica regna acquiſiuerunt vſque ad Indum, in Europa verò Macedoniæ, Græciæque nõnulla loca, Illyrium, Thraciam, Pannoniam, Triballorũque terras, in Africa nihil: vltra Indum non proceſſiſſe Alexandrum prodit lib.6. Arianus diligentiſſimus ſcriptor è commentarijs Ptolomæi Regis, qui rebus geſtis interfuit, & Strabo lib.5. mentiũtur itaque Curtius, Diodorus, & qui hos ſequuntur, nihil enim certius teſtimonio Regis Ptolomæi.

Romani cunctos hoſce ſuperiores amplitudine imperij vicerunt. Nam poſſedere in Europa, Africa, & Aſia quidquid eſt intra Rhenum, Danubium, Colchorum, Iberumque confinia, Euphratem, deſerta Arabiæ, & AEthiopiæ, Atlantem montem, & Oceanum. ſic latè diſſerit conferens multa eorum, quę diximus initio Hiſtoriarum ſuarum Dionyſius Halycarnaſſeus, & Appianus in Lybico. Nam licet Romani non ſint progreſſi plerunque vltra Tigrim, & Alexãder peruenerit vſque ad Indum; Seloſtris ſit eodem progreſſus, totus ille tamen tractus, qui Tigri, & Indo includitur non eſt tantus, quãtæ ſunt regiones, quibus in Europa dominati ſunt Romani, & quas illi neque attigerunt. Ex his verò omnibus nemo conſtitit in locis torridæ Zonæ, quòd ijs

temporibus eſſent inhabitabilia, nullus Arabiam poſſedit, vt tradit Herodotus lib. 3. Diodorus lib. 2. antiquarum rerum cap. 12. Scythas aliquos aliqui vicerunt, ſed imperio continere nunquam potuerunt. vt poſt alios tradit Iuſtinus lib. 2.

Saraceni prꝫter hos latiſſimè viſi ſunt imperare. Nam tenuerunt in Aſia, quidquid eſt cis Parthos, Carmanos, Hyrcanũ mare, Colchorum fines, Arabiam præterea potiti ſunt, Africæ quantum Romani, in Europa aliquando Hiſpanias, Baleares, Siciliam, Sardiniam. Quocirca & hi non æquant Romanos, ſed multis partibus ſunt inferiores. quamuis enim tenuerint Arabiam, & quod eſt intra fines Carmaniæ, Parthorumque, & Tigrim, id tamen eſt longè minus, quàm reliquum Europꝫ, quod Romani habuerunt. Adde ab his non omnem Arabiam deuictam, ſed quod eſt cis fœlicem.

Turci nunc ampliſſimè inter alienos à nobis dominantur. ſed his multo anguſtius eſt imperium, quã fuerit Saracenis. Non enim paret illis in Africa Numidiæ, vel Mauritãniꝫ vlla regio; & vltra Aſſyriam nihil tenēt. Quod in Europa poſſident, par videtur ijs locis, quæ Saracenis obediebãt. quæ omnia è tabulis Geographis optimè dignoſci poſſunt.

Hæc ſunt igitur omnium latiſſima imperia, quꝫ contigerunt alienis à Catholica religione. Nunc oſtendamus aut æqua omnino, vel propè nobis fuiſſe, aut noſtrã lõgè ampliſſima, & maiora, vt nunc etiam ſunt. & quando recenſuimus octo imperia huiuſmodi, nunc totidem noſtra his opponamus; Regumque octo ſucceſſiones.

Et tamen longè impar eſt cõparatio. Haud enim mirandum ſi poſt Orbem conditum tam lata aliquibus imperia contigerunt ſupra annorum quater mille ſpatium in vniuerſa terra. At Catholici

cætum

cætum ſuum conſtituerunt ab illapſu Spiritus ſancti in Apoſtolos ànnis iam mille quingentis ſexaginta duntaxat labentibus; & nihilominus, vt videbimus, ſuperant hac parte nationes cunctas.

Prima eſt igitur ſeries Imperatorum, quibus vtrumque imperium Romanorum contigit Orientale, & Occidentale. Hi fuerũt Conſtantinus, Conſtantius quandiu nobiſcum ſenſit, Iouinianus, Valentinianus, Gratianus, Theodoſius ſenior. Vt autem ſciamus quanta his fuerit amplitudo imperij, ſciendum in ipſis Romani imperij ditionibus fuiſſe diu Reges aliquot, qui Romanorum ſocij dicebantur, neque illis erant ſubiecti. ac ne longè abeamus, imperante Nerone, erat adhuc in Italia Rex Alpium Cortiarum, quem Nero de medio ſuſtulit; imperante Tiberio Archelaus in Cappadocia, qui tum deiectus eſt. Veſpaſianus inſulam Vectim Britanniæ proximam Romano adiecit imperio; idem Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, Thraciam, Ciciliam Thracheam, Comagenem, quæ ſub Regibus amicis erãt, in prouinciarum formam redegit, quod Eutropius teſtatur; Traianus Daciam Romanis acquiſiuit, Armeniamque, Aſſyriam, & Meſopotamiam cum quadam parte Arabiæ, quamuis Hadrianus tres ſuperiores prouincias dimiſerit, Euphratemque imperij Romani finem conſtituerit; ſed receperunt Antoninus Pius, ac Septimius Seuerus. Conſtantinus itaque deuictis Maxentio, & Licinio imperium cunctis, quas recitauimus ditionibus amplificatum ſuſcepit, & in maxima pace per multos annos adminiſtrauit, nullamque illi prouinciam Tyrannus vllus occupauit. quod ſuperioribus ante ipſum Imperatoribus rarò accidit, ita vt Gallienis imperantibus triginta Tyranni varijs in locis propè cunctas imperij prouincias in

ſuam poteſtatem adduxerint. quod proprio libro perſequitur Trebellius Pollio. Quamobrem verè aſſeri poteſt, Conſtantinum latiſſimè omnium, qui fuerint ante ipſum, regnaſſe, quando iniuit imperium ſæculo illo, quo magis, quàm prius longè latèque portendebatur. Eum ſequuntur cæteri, quos recenſuimus, Imperatores.

Secunda eſt Imperatorum Occidentalium, quibus paruit Mauritania, Numidia, Africa, quidquid eſt in Europa cis Rhenum, Danubium, Illyrium, & Mœſiam, nempè Hiſpania, Gallia, Italia cum ſuis inſulis, Britannia, Pannonia, Iſtria, Liburnia, Rhætia, Carnia. quod aſſequitur ſuperiorum Regum, qui noſtram religionem non coluerunt, latiſſimas ditiones, aut exiguum eſt inter iſta diſcrimen.

Tertia eſt Imperatorum Orientaliũ, quibus obediebant Illyriũ, Thracia, Dacia, Mæſia, Græcia cum ſuis inſulis, quidquid eſt in Aſia vſque ad Euphratem, AEgyptus, Cyrene, & Arabiæ nonnullæ regiones. Imperante deinde Iuſtiniano vſque ad Conſtantem Heraclij nepotem paruerunt Imperatori Orientali Lybia, Mauritania, Numidia, & vſq; ad Michaelem Balbum Sicilia, & Sardinia, denique Italiæ magna pars vſque ad annum 1042. Apulia nimirum, & Calabria, quas Normanni occuparũt. ſic igitur in Europa plures terras habuerunt, quam Magnus Alexander, cui non fuit ſubiecta Attica, Theſſalia, Epirus, Achaia, Peleponeſſus, Cyclades, Euboea, Salamin, Rhodus, Creta, Corcyra, Zacynthus, Cephalene. ab iſtarum namque regionum populis Dux belli eſt electus aduerſus Perſas, non etiã Rex cõſtitutus, vt habet Diodorus lib. 16. & quamuis nihil fuerit Imperatoribus Orientalibus ab Euphrate aut Tygri ad Indum. loco huius, præter eas, quas in Europa diximus regiones, fuit Numidia,

Mauri-

Mauritania, Lybia. Igitur hoc imperium Turcico, & Saracenico maius, & Alexãdri ditionibus æquale. Nam Turci non poſſident Numidiam, Mauritaniam, Siciliam, Sardiniam, vel Italiæ vllam partem; Saraceni nihil in Græcia, Thracia, Illyrio habuerunt, in Italia nonnullas duntaxat perexiguum tempus Vrbes.

Quarta eſt Regum Gallicanorum Pipini liberis imperantibus; quibus paruit, quidquid eſt in Hiſpania ab Ibero amne dẽpta Aſturia, Galliciaque: paruit etiam Gallia, Italiæ maxima pars vſque ad Apuliam, & Calabriam, Iſtria, Liburnia, Pannonia, Dacia, Germania, vſque ad Oceanum, & Viſtulam fluuiũ quòd refert in vita Caroli Magni Eghinartus eius ſcriba. Hoc igitur imperium Saracenico, ac cæteris non videtur inferius.

Quinta eſt Regum Germanicorum, ſub Otthone Magno ac plurimis ſequẽtibus; quibus Noricum, Carnia, Rhætia, Italię magna pars, & aliquando Sicilia, Sardinia, Calabria, Apuliaque, Gallia Belgica, Heluetiorum terræ paruerunt, tributarij fuerunt Reges maximi Bohemiæ, Hungariæ, Poloniæ, Daniæ, eorumdem agnouit imperium Pruſſia, & Liuonia, ita vt non longè abſit hæc Regum ſeries ab magnitudine ſuperiorum.

Sexta eſt Regum quorũdam Tartaricorum, qui poſt annum 1254. quantum colligimus ex Haytonis cap. 9. & 10. Chriſto nomen dederunt; hi ſunt Mangus, Cobila, Haloon, Nicolaus, Baidus, Caſſanus. ex his poſtea Nicolaus receſſit à Chriſti cultu. Halooni non fuit confirmata Regia poteſtas à Cobila, qui Tartaricorum Regũ ſummus erat Imperator, & cui paruit, quidquid eſt à Syriæ, & Armeniæ finibus vſque ad extremos Seras vna cum Scythia Aſiatica, exceptis inſulis, quas Oceanus Indicus cir-

cumfluit, Aurea Cherſoneſo, & regionibus, quas in India Maldiuarium vocant. Quocirca videntur hi ſuperaſſe ipſas etiam Romanorũ ditiones amplitudine ſua, vt è chartis Geographicis apparet. Cobila imperauit annis 42. vt vult Hayto, cap.5. vel 40. vt Marcus Polus, lib.1. cap.44. Caſſanus quam mirabiliter ad Chriſti cultum conceſſerit, narrat Ioannes Villaneus, lib.8. cap.35. Ab his miſſi ſunt legati ad Concilium Lateranenſe ſub Gregorio X. vt habet Blondus lib.8. Decade 11. & ad Ludouicum Galliæ Regem, quòd refert Gaguinus lib.7. Clemens porrò V. ordinauit illis Ioannem è monte Coruino Franciſcanum Archiepiſcopum Cambalunenſem, nouemque illi ſuffraganeos dedit; & Ioannes XXII. ordinauit iiſdem ex ordine Prædicatorum Archiepiſcopum Sultanenſem, ſeptemque illi ſuffraganeos adſignauit, vt eſt in libro Cancellariæ Apoſtolicæ, in quo epiſcopatuum numerus habetur. Marcus Polus lib.1. cap.1. & lib.2. cap.2. narrat à Cobila miſſos ad Papam legatos Nicolaum, & Maffeium Polos, qui nomine illius peterent à Pontifice Romano ad ſe mitti epiſcopos, & ſacerdotes, qui eum Chriſtiana ſacra edocerent. Sed quando iter longiſſimum ſuſceperunt ob alias cauſas, & iam certior factus erat multò ante Pontifex ea de re, quàm poſſent illi explicare legationem, Cobila videtur interim baptizatus. Ad ſummam fuit his omnium latiſſimum imperium ex iis, quæ celebrantur. & adhuc in Cataio, vbi eſt Cambalum, quò miſſus eſt Ioannes è monte Coruino Archiepiſcopus, dicitur eſſe Rex Chriſtianus. quod refert in ſuo itinerario Martinus Ignatius cap.12. ignoramusque an ſit è nepotibus ſuperiorum.

Septima eſt Regum Luſitanicorum, quibus parebant oræ omnes maritimæ in Africa, quas alluit

Oceanus, cum ijs, quas circumfluit; inſulis vſque ad vltimas Molucchas, excepta Taprobana, Iauiſque, in Perſia, & Arabia Armuzij regnum, tractus omnes maritimi in India cis Gangem, & vltra Gangem Aurea Cherſoneſus, Braſiliaque. & quamuis aliqui dicant eos non admodum progreſſos in continentem terram; nihilominus Reges, qui tributa eis pendent, progrediuntur, & ipſi ex omni parte innumeras inſulas poſſident, vt merito imperijs omnium maximis hoc ſit adnumerandũ: cùm portendatur à Braſilia vſque ad extremas Moluchas; quod ſpatium propè eſt graduum ducentorum ab Oriente in Occidẽtem in ipſa etiam torrida *Zona*. Neminique hucuſq; contigit procedere, vel cẽtum.

Octaua eſt Hiſpanicorum Regum, quibus eſt adiunctũ, quidquid Luſitanici potiebãtur. Horum ditiones tam latę ſunt, vt Orbis terrarũ tertiam partẽ conficiãt, & hoc imperio nihil vnquã par ex omni antiquitate vllo modo memoretur, ſi latitudinem terrarũ metiri velimus: quod eſt peritis notiſſimũ, facilèque è tabulis Geographicis colligi poteſt.

Ex his omnibus fit Catholicos omnium fortiſſimos reuera eſſe, non modo, quod cum paucis militibus maximas hoſtium cædes faciũt, quales à nullo memorantur factas vnquam; & nationes à nullis vnquam ſub imperium miſſas ipſi miſerunt; ſed etiam quia latiſſima, quæ fuerint in terris, imperia poſſederint, ac poſſideant adhuc ætate noſtra.

Cum noſtri maxima imperia diutius cõſeruarint, armisq; tutati ſint, hinc fit noſtros omnium fortiſſimos exiſtimandos eſſe. Cap. VI.

SED quando fortitudinis bellicæ eſt, non modo armis imperia maxima ſibi comparare, ſed etiã,

quin multo magis ea retinere, Videndum nobis eſt, an Catholici diutius ea retinuerint, quàm cæteri.

Quæri autem poteſt, an diutius retinuerint amplitudinem iam cõſtitutam, licet aliqua interdum facta ſit eius variatio, an ex quo maximè conſtitui cæpit vſque ad eam iam dilabentem, neque amplius reſtauratam; an denique ex quo oriri cæpit regnum, verbi gratia, Romanorũ, vſque ad eius extremam ruinã, cùm natio prorſus extera illud occupauit, aut deleuit. Hæc tria diſpiciam⁹, & cõferamus.

Aſſyriorum regno, quod Niniue cõſedit, ab ipſius prima origine, vſque ad vltimum caſum, deletamque Niniuem, tribuit Euſebius annos 1243. Velleius Paterculus 1070. Agathius lib. 2. 1400. ac plures; Iuſtinus 1300.

Regnante Nino, ac Semiramide volũt Iuſtinus, ac Diodorus amplitudinem maximam fuiſſe huic imperio: Scribuntque cis Indos in Aſia vſque ad mare Mediterraneum cũcta illi fuiſſe ſubiecta, exceptis Scythis, Arabibus, & vltimis Aethiopiæ populis. Sed hæc omnia ſunt longè fabuloſiſſima, idq; è diuinis libris, & conſonis aliorum hiſtoricorum narrationibus conſtat. In primis enim cuncta hæc excepta ſunt è Cteſia Gnidio, qui plurima certiſſimò fabuloſa ſuis libris inſeruit, vt apparet ex ijs, quæ ſummatim refert Photius in ſua bibliotheca.

Deinde apertiſſimè Diodorus, qui primus ea maximè diuulgauit fabuloſa eſſe, atque vt fabuloſa ab antiquis exiſtimata ſcribit in proëmio, vt videas immeritò adduci harum rerũ quaſi veræ ſint, à quodam ſcriptore, qui hæc ſequitur, teſtem Diodorum. idcirco Dionyſius iure ait ab Aſſyrijs Aſiæ modicam partem poſſeſſam.

Deinde à diluuio ad Abrahamum colliguntur (quod è Geneſi liquet) anni ducẽti nonaginta duo,

quo

quo tempore Ninus neceſſariò regnabat, vt temporum ratio cõſtet, & Euſebius in chronico notauit. At Iuſtinus lib.1. ſcribit à Scythis in Aſia regnatum mille ducentis annis ante Aſſyrios, quamobrem oportet Abrahami tempore per multa ſæcula Scythas, non Ninum, Semiramidémve, & eorum poſteros regnaſſe, niſi dicamus tam exiguo tempore ab his imperatum, vt nullo ſit habitum loco imperium Nini, ac Semiramidis. Abrahã præterea nondum tranſacto ętatis anno octuageſimo ſexto vicit cum tercentum decẽque & octo vernaculis Regem Sannaar, quæ eſt Aſſyria Meſopotamiæ, in qua Babylon, ac Niniue erant, qui quatuor ſibi Regibus adiunctis aduerſus quatuor alios Paleſtinæ fuerat pręliatus, quod hi ſeruiuiſſent annis duodecim Regi Elamytarũ, qui ſunt populi Arabibus adnumerati à Plinio lib.6. cap.28. ſic igitur populi Paleſtinę non Aſſyrijs, ſed Arabibus ſubiecti erãt ſub tempora Semiramidis, & omnium tenues erant copiæ. Amplius gẽtium diſperſio colligitur facta poſt annum à diluuio circiter tercenteſimum nato Abrahamo, haud potuit itaque Niniue, & Babylon ad eam magnitudinem condi, quam prædicant fuiſſe Nino, & Semiramide regnantibus, cùm viueret adhuc Abrahamus, ideo namque Deus gentes diſperſit, vt Babylonis molitionem turbaret, vt habetur cap.11. Geneſ. quam conditam è ſpolijs gentium victarum ſcribit Diodorus lib.2. antiquarum rerum cap.1. & 4. Cùm Deus itaque gentes diſperſerit, vt ędificationem Babylonis diſſiparet, & in ea non remanſerit, niſi vnum caput familia ex eis ſeptuaginta duabus, quæ recenſentur cap.10. Geneſeos, & velint iſti cõditam intra annos quinquaginta poſt diſperſionem tam Niniuem, quàm Babylona, conditamque è diuitijs gẽtium domitarum, qui fieri hoc

potuit tempore tam breui à tam paucis cōtra conſilium Dei? & maximè cùm dicāt Niniuem è quolibet duorum laterum patuiſſe ſtadijs cētum quinquaginta, ex alijs verò duobus, quibus conſtabat, nonagintā; multo autem mirabiliora referant de Babylonicis ſtructuris.

Stet itaque initio Aſſyriaci imperij amplitudinem nullā dari poſſe, ac Scythis in Aſia potius eam deberi, vt vult Iuſtinus. Neque verò poſt Ninum, Semiramidemq́ue Regibus Aſſyriacis fuit aliquid magnū: quod apparet è pugna Abraham, quæ contigit, ſi temporum rationem ſequamur ab Euſebio traditam, ſub annum ab obitu Semiramidis trigeſimum ſecundum. neque ſequenti ſimiliter tempore fuerunt ijs amplæ ditiones. in Geneſi namque recenſetur AEgypti Reges, veluti potentiſſimi, ad quos omnes prouinciæ confluerent. cumque Moyſes, ac Ioſue ſæpius cum multis populis bella geſſerint, nunquam legūtur Aſſyriaci Reges vel pugnaſſe, vel vllis tanqnam ſibi ſubiectis, ac poſitis in eorum tutela opem tuliſſe. Rurſus autem per multos annos Hebræi poſt obitum Ioſue continenter cum finitimis pugnarunt, & à nullius parte Aſſyriaci ſteterunt, aut hos, illoſve deuicerunt, niſi Cuſamus Rex, qui tempus exiguum dominatus eſt Hebræis, vt habetur Iud. cap. 3. At Dauidi, ac Salomoni Regibus Syria tota paruit, non Aſſyrijs, vt eſt 2. Reg. 3. & 3. Reg. 4.

Conſonant hæc prophanorum ſcriptorum teſtimonijs. Herodotus enim, cui cæteri conſentiunt lib. 1. refert Herculis nepotes Heraclidas dictos Lydia potitos annis quingentis, & quinque; totoq́ue illo tēpore AEolas, Ionas, ac Doras in Aſia liberos fuiſſe. Poſt Heraclidas regnauit familia Gygis vſq; ad Crœſum annis tercentū. Hinc Cyrus, qui imperium

rium Aſſyriacum Babylone conſtitutum ſubuertit.

Quocirca per octingentos, ac plures annos ante Aſſyriaci principatus interitum nihil ei fuit in Aſia minori. Ante Heraclidas dicuntur regnaſſe Teucri, ac Phryges, quos, ac Bythinos, aliosque à Scythis ortos vult Strabo lib. 7. cui conſentit Iuſtinus aſſerens à Scythis Aſiam poſſeſſam, vt ſupra referebamus. Nullus eſt igitur locus in Aſia minori, cui Aſſyriacis Regibus relinquatur vllo tempore, vt merito dixerit Herodotus lib. 1. eam primum domitam à Cyro Perſa.

Aperuimus hucuſque in Paleſtina, & Aſia minori nihil fuiſſe Aſſyriacis Regibus. Reliqua foret Aſia, quam ſuperiorem vocat Herodotus; eamque ſcribit ab illis poſſeſſam quingentos viginti annos. Cõtinet illa Pontum, Armeniam, Mediam cum Meſopotamia, aut ſi quid eſt aliud. Dioces Medus centum quinquaginta annis ante Cyrum primus abſtulit eis Mediam. mox huius filius Phraortes plures Aſiæ regiones: at Cyaxares nepos Aſiam totam trans Halym, Niniuemque ſiue Ninum regni primariam ſedem.

Quamobrem Regibus iſtis non fuit tanta amplitudo imperij, quanta Gallicanis, & Germanicis, & eam tamen ſæpius diminutam fuiſſe neceſſe eſt fateamur à Sethoſo, Rhampſe, & Seſoſtri Regibus AEgypti, qui varijs temporibus ante Nabuchodonoſorum regiones illas occuparunt, niſi ſint fictitia, quæ de ipſis iactantur; à Taracho ſimiliter AEthiopum Rege, vt ſuperiori capite eſt explicatum. & quidem Seſoſtris fuit annis propè quadringentis ante Nabuchodonoſorũ; Sethoſus, ac Rhampſes ſexcentis plus minus; Tarachus autem quinquaginta ferè, & quidem tres illi primi ſcribuntur Aſſyriacum regnum ſibi ſubieciſſe.

Nabuchodonoſoro imperãte latiſſimæ Aſſyrijs ditiones fuerunt, vt ſupra dicebamus. Q in, quę de Nino, ac Semiramide traduntur admiranda, ſunt opera Nabuchodonoſori, & coniugis eius, vt horti penſiles, muri Babylonis è bitumine, templumque Beli ædificatum; quod è Beroſo, & Abydeno ſcribit Ioſephus lib. 1. cõtra Apionem, Euſebius lib. 9. cap. 4. de pręparat. Euangelica. Idq; non modo è patrijs, & antiquiſſimis ſcriptoribus hi tradunt. Sed & Herodotus lib. 1. aſſeuerans Semiramidem diſtaſſe generationibus quinque à Labynito, quem Cyrus vicit expugnata Babylone, Aſſyriorumque imperio euerſo. & ſanè res ita eſt. nam poſt Nabuchodonoſorum, coniugemque eius regnarunt Euilmerodachus, Nigliſarus, Laboſardachus, ac poſtremus Labynitus, vel vt vocãt Beroſus, ac Megaſthenes, Nabonitus, qui & Balthaſar nominatur Danielis cap. 7. regnatũ verò eſt ab his omnibus, vt prædicti volunt, annis ad ſummum ſeptuaginta ſeptem, è quibus dant Nabuchodonoſoro quadraginta tres.

Videamus itaque, quamdiu ſteterit hæc amplitudo imperij parta à Nabuchodonoſoro. in primis autem ſtet illud, Nabuchodonoſoro nihil trans Armeniam fuiſſe. id è Megaſthene ſcribit Euſebius lib. 9. c. 4. Anno igitur vigeſimo tertio regni ſui AEgyptum cepit, quod Ioſephus narrat lib. 10. antiquitatum, innuuntque Hieremias cap. 43. Ezechiel. cap. 32. quo tempore eodem victorię curſu Lybiam videtur, & Hiſpaniam ſubieciſſe. Sed poſtquã cecidit in inſaniam Nabuchodonoſorus, in qua perſeuerauit annis ſeptem, cuncti ab ipſo defecerunt, & in his Medi. Nam Cyaxares Phraortis filius, Cyrique auus Medię Rex, arma in illum ſumens Perſiam, cunctaque illi abſtulit in Aſia excepta Babylonis regione annis quadraginta antequam regnaret

Aſtya-

Aſtyages Cyri auus,quamobrem viuēte adhuc Nabuchodonoſoro,vt eſt apud Herodotum lib.1.ſimiliter Apries Nechni,quem Nechaonem vocāt libri ſacri,Sidonem cepit,ac diruit,Phœniciam ſubegit, Cyprios nauali prælio vicit, ac regnauit vſque ad Amaſim: qui regnante Cambyſe Cyri filio vixit, Apriéque ſtrangulauit, vt prędixit Hieremias cap. 45. E quibus omnibus fit hanc amplitudinē non ſtetiſſe multos annos. Nam cùm regnauerit Nabuchodonoſorus annis quadraginta tribus, ac vigeſimo tertio peruenerit ad ſupremum culmen, vigintiq; ſuperſint vſque ad quadrageſimū tertium, & intra hos viginti factus amens nihil retinuerit niſi Babylonicam regionem, in tanto faſtigio, veriſimile nō duraſſe annis decem, reſipuit enim poſtea, & aliquod tempus in priori magnificentia vixit Aſtyage Cyri auo, Cyaxariſque filio inter Medos regnante.

Vt igitur omnia colligamus, ſiquidem regnarūt Aſſyrij tam qui Niniue,quàm qui Babylone conſederunt (ambo namque Aſſyriaci fuerūt) annis mille,& quadringentis,ac forſan etiam pluribus ab Abrahami ætate vſque ad Cyrum,nunquam pertigerunt ad magnitudinem Gallicani,& Germanici regni, ſed Nabuchodonoſoro imperante ſuperarunt illam, breui tamen tempore annorum decem plus minus. Quamobrem noſtra hæc duo minora noſtris omnibus,quæ recenſuimus,fuerunt Aſſyriaco ampliora. Nam Gallicanum durat iam ſupra mille,ac propè cētum annos nulli omnino ſubiectum; Germanicū verò ſupra annos octingentos. ſed hæc fuſius infra aperietur.illud tamen adieciſſe non pigebit, in Meſopotamia vſque ad Macedonas haud fuiſſe niſi duas Vrbes Ninum,& Babylona. reliqua vici erant, vt Plinius teſtatur lib.6. cap.26. eodem modo Media vſque ad Diocem in vicos diſperſa

erat;

erat; ciuitates nullę; quod Herodotus ſcribit lib.1. quæ volui dixiſſe, vt nemo putet ad iſtorum regum magnificentiam multum facere incredibilem Nini, & Babylonis magnitudinem: nam ſi in Italia non eſſent niſi duæ Vrbes, ac quidquid eſt ædificiorum magnificum coiret omne in duas Vrbes, quatuorve, aut quinque moles, ſine dubio Nini, & Babylonis magnificentia, & amplitudo nulla præ illis eſſet.

AEgyptij poſt Aſſyrios ponuntur à nobis. hi plerumque AEgypto ſola potiti ſunt. Tribus autem regnantibus latiſſimas habuerunt ditiones Zeto, ſiue Sethoſo, aut Thoſſo, qui fertur annis quinquaginta quinque imperaſſe, & Rhampſe ſuperioris ſucceſſore, qui ſexaginta ſex. Videntur hi fuiſſe ante tempora Heli ſacerdotis ſummi Hebræorum; dominatique feruntur Lybiæ, AEthiopiæ, Medis, Perſis, Bactris, Scythis, Armenis, Cappadocibus, Lydis, Bythinis, non tamen in Europam tranſierũt. Tertius poſt hos eſt Seſoſtris, qui tranſijt in Europam, vt refert Herodotus, Thracasque deuicit poſt Sethoſi, ac Rhampſis obitum ducentis, ac pluribus prætęrea annis.

Sed quæ de Sethoſo, ac Rhampſe iactantur valde ſuſpicor eſſe fabuloſa. mouet me, quod accepta ſunt à ſolis AEgyptijs, qui inuentores omnium fabularum fuerũt, ijsque omnia nedum humana, ſed etiam diuina fœdarũt, & obſcurarunt. Ab ijs commenta Deorum turpiſſima ad Græcos tranſlata, vt Herodotus lib.2. refert. Omnium porrò effuſiſſimi fuerunt in laudem, ſuarumque rerum ſiue falſam, ſiue veram oſtentationem, quod cognoſcimus ex inanibus ſtructuris pyramidum, obeliſcorum, & huiuſmodi molium. Idcirco vix eſt, vt aliqua poſſit fides haberi ijs, quæ de Sethoſo, ac Rhampſe dicuntur

cuntur ex inſcriptionibus obeliſcorum, pyramidúmve accepta. ipſi hęc de ſe, ac ſuis rebus iactabãt, fabuloſiſſimi erant, ſuarúmque rerum vaniſſimi præcones. Nunquid habeas his fidem?

Diſſentiunt præterea ab ijs, quæ conſtanter traduntur ab alijs profanarum rerum ſcriptoribus, & diuinis etiam ſcriptis videtur repugnare. Nam Iuſtinus vult lib. 1. Scythas Aſiæ dominatos (excepta, crediderim, Niniue, Ionibus, & Græcis in Aſia commorantibus) mille ac ducentis annis, qui ſi numerentur à gentium diſperſione incidunt in annos Sethoſi, ac Rhampſis. Rurſus ait Herodotus Crœſum è barbaris primum fuiſſe, qui Ionas, AEolas, ac Doras in Aſia ſubiecerit.

Qui verò fieri poteſt, vt iſti duo Reges Syrię fint dominati, neque mentio ſit in libris Iudicum dominatos eſſe Hebræis? quod erat neceſſe, quando Hebręi ſedes habebant in Syria, optimamque iſtius incolebant regionem.

Atque hæc quidem de Sethoſo, ac Rhampſe; de quibus apud Græcos, & alios nulla eſt mentio, niſi ex inſcriptionibus obeliſcorum, & libris Manethonis AEgyptij ſui gentilis, patrijsque rebus addicti. Quamobrem ſi quid iſtis Regibus tribuimus, id tantum ducimus tribuendum, quod in multas regiones vi irruperint, vicerintq; aliquos obſiſtentes, non autem continuerint imperio, quod priſcis Regibus vſitatum fuiſſe narrat Iuſtinus lib. 1.

De Seſoſtri non eadem prorſus dicimus: mentio namque illius eſt 3. Reg. 9. 11. & 14. quod vicerit Hebræos: & Herodotus libro ſecundo ſcribit, ſe multa illius monumẽta vidiſſe, & facta inueſtigaſſe curioſius. Sed cùm regnauerit hic annis triginta tribus, & ad poſteros AEgypti ſolius imperium tranſmiſerit. quin ab eo frater deſciuerit AEgypti, finiti-

finitimarumque regionum ſibi imperium vendicans,atque ob id ille in AEgyptum coactus ſit redire, fugatusque frater Argos occupauerit, Danaosq; de ſuo nomine vocauerit, ex his ſit huius imperium breue extitiſſe.è triginta enim tribus annis plures inſumpſit in curſu victoriarũ, & in AEgyptum redire eſt coactus.

AEthiopes autem neque diu ſunt ipſi dominati. Tarachus enim, quo viuente contigit eis imperij magnitudo, viginti annos dumtaxat regnauit, vt habet Euſebius in chronico; quorum cùm ſint aliqui dandi imperio parando, pauci ſupererunt amplitudini partæ.

Perſę,ex his omnibus reliqui ſunt,qui ducto initio à Cyri imperio vſque ad Darium ab Alexãdro victum regnarũt annis ducentis ſexaginta ſex plus minus. Nullaque eſt imperij magnitudo hucuſque diuturnior ea, quæ Perſis fuit. & Cyrus quidẽ ſubegit quidquid eſt à Bactris, & Carmanis vſque ad AEgeũ mare, terminaturq; Arabię,AEgypti,Cholchidis,& Scythiæ,cõfinibus, regnauitque annis triginta. Cambyſes filius adiecit AEgyptum, & AEthiopas AEgyptijs finitimos; dominatusque eſt annis nouem, vt Euſebio placet. Herodotus verò attribuit illi ſeptem dumtaxat annos, & mẽſes quinque. Huic Darius Hyſtaſpis ſuccedens Thracas, ac Scythas, & alios quoſdam populos in Europa vicit: ſed paulò poſt à Græcis fuſus in campis Marathonijs nõ modo amiſit, quidquid habuerat in Europa, ſed & AEgyptus ab eo defecit. ac licet filius Xerxes eam receperit, Achemenidique fratri regendam commiſerit, hic tamen à Pſammitico eſt occiſus; qui diu tenuit AEgyptum, ſicut etiam nepos eius Pſammiticus, & huic ſuccedentes ex ordine Achor, Tachus, ac Nectenabus, vt ab vndecimo

libro

libro perſequitur vſque ad decimumquintum Diodorus, donec Artaxerxes Ochus Phæniciam, Cyprum, & AEgyptum recepit, & ex hoc illa vſque ad vltimũ Darium Perſis obedijt annis ſexdecim plus minus; quibus ſi adiungas annos Cambyſis, Darij I. Xerxis I. circiter annos quadraginta fuit illis ſubiecta, quibus ſanè amplitudo maxima Perſis in Aſia fuit à Bactris, & Carmanis vſque ad AEgeum mare, Cyrenem, Scytharumque, & AEthiopum fines intra terminos Colchiorum, Arabum, & mare Hyrcanum. Indos cis non fuiſſe ſubiectos è Megaſthene probat Strabo lib. 15. reliquis autem centum nonaginta quatuor non tam magna Perſis fuit amplitudo, quod nihil eis eſſet cis Phœniciam. Quamobrem plerumque maior imperij magnitudo quibuſlibet noſtris, quos ſupra recenſuimus fuit, vt infra oſtendemus.

Græci latè regnarũt, quandiu vixit Alexãder, qui cum duodecim annis cuncta abſoluiſſet, non benè annis duobus conſtitit in tanto faſtigio. Sic igitur breuiſſimum fuit in vno Rege imperium illorum: mox in plures eſt diſſectum. Ex his latius dominati ſunt Seleucidæ, & Ptolomæi, quorum tamen regna non illam ſunt nacta latitudinem, quam ſuperiora & aliena, & noſtra. & Seleucidæ quidem regnarunt vltra ducentos, ac ſeptuaginta annos, inquit in Syriaco Appianus; Ptolomæus ducentis viginti ſeptem, vt Euſebius ſcribit.

Romani cunctos hos diuturnitate ampliſſimarũ ditionum ſuperarunt, ita vt nihil eis ſimile videri poſſit. Cùm namque anno 363. fuiſſet Vrbs à Gallis diruta; mox ij fuſi, fugatique fuiſſent, Romani ſic vires auxerunt, vt cunctas in Italia regiones cis Padum ſubegerint vſque ad annum 489. quo bellum gerere in Sicilia cœperunt aduerſus Pœnos; &

quamuis poſt annum 535. vſque ad 551. Pœni Annibale duce in anguſtũ redegerint illos, vt neque Italiæ tertiam partem retinuerint; ex eo tamen paulatim peruenerunt in amplitudinem ſuam, cùm poſt annum 722. Auguſtus adiecit imperio Romano AEgyptum, Cantabriam, Dalmatiam, Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhætiam, Vindelicos, Salaſſos, omneſque Ponti maritimas ciuitates, Claudius Tiberius Britannias, Orchadas, Veſpaſianus autem, Traianusque Antonini, & Seuerus alias regiones.

Sed quandò Cæſar poſt annũ ſeptingenteſimum Gallias, Numidiam, Mauritaniamque in prouinciarum formam redegit, ex illo verè aſſeritur perueniſſe Romanos ad imperij maximã latitudinem, quam nõ mediocriter auxere Auguſtus, Claudius, Veſpaſianus, Traianus. Hinc ad Conſtantinum Romę imperantem numerantur anni tercentum ſexaginta ſex. & quamuis regnantibus Gallienis imperium propè Romanum fuerit, inquit Eutropius, diſſolutum, cùm per annos nouem variæ gentes, ac Tyranni triginta, de quibus proprio libro Trebellius, varias prouincias occuparunt, alijsque temporibus alij ſimilia perpetrarint, verè tamen aſſeuerari poteſt nullos hucuſque aut Romanis latius dominatos; aut in tanta, quam ſibi armis pararunt, amplitudine imperij conſtitiſſe. Quod ſi colligas annos, ex quo Galli euerterunt Romam, ad Conſtantinum, numerabuntur ſeptingenti; quibus ſi aggreges, qui ducuntur à condita Vrbe, fient mille ſexaginta tres.

Saraceni regnare cœperunt anno 632. cùm Dux eorum Mahometes ſucceſſorẽ ſibi reliquiſſet Ebubezerem, cui ſuffectus Haumarus Aſſyriam, AEgyptum, Perſiamque debellauit, obijt anno 655. Muhauias

hauias Ciliciam, Lyciáque, mortuus eſt 680. Habdemelichus Armeniam, & Africam, deceſſit 689. Haumarus Hiſpaniam, migrauit è vita 717. Gizidus Sardiniam, mortuus eſt 724. Euelidus Cæſaream Cappadociæ, Gizidus Cyprum, defunctus eſt anno 744. Atque hæc maxima imperij Saracenici amplitudo. Sed anno 750. diuiſum eſt in hoſtiles factiones, alijs alias regiones occupantibus, & ob cõtrarias impietatis ſectas in exſecrationes erumpentibus. Quatuor autem præcipui Reges fuerunt, Habubalas, qui Arabiam, Perſiamque poſſedit; Salim, qui AEgyptum; Habdallas, qui Syriam, & Meſopotamiam; Muhauias, qui Africam. & Hiſpaniam. Rurſusque hi principatus in alios ſunt diuiſi ſubeuntibus Choraſmijs, Numidis, Mauris, Turcis, Curdis, Mamalucchis, qui bello cuncta ad ſe tranſtulerunt, Saraceniciq; ſanguinis Reges delęuerunt.

Permanſit amplitudo imperij Saracenici ab anno 655. vſque ad 750. per annos nonaginta quinque ad ſummum; duxit extremam ruinam ſub annum 1180. cùm Saladinus AEgyptũ ſibi vendicauit; Numidæque in Africa Saracenos omnes Regia poteſtate exuerunt, ab ortu ad occaſum numerantur anni 648.

Turci poſt hos ex alienis latiſſimè regnarunt. Hi circiter annũ 1055. aduerſus Perſas duce Tranglophice ſumpſerunt arma, annoque 1095. cuncta propè occuparunt à finibus Choraſmiorum vſque ad Helleſpontum, Mediam ſcilicet, Perſiam, Syriam, Ciliciam, Iſauriam, Pamphiliam, Lyciam, Piſidiam, Lycaoniam, Cappadociam, Galathiam, Pontum, & Aſiæ minoris partem; quibus temporibus nulli ſuperiorum poteſt æquari, & ideo non veniet in collationem. Sed anno 1100 reiecti ſunt vſque ad Euphratem à noſtris, vt ſupra explicauimus, &

intra Mediam, Meſopotamiamque concluſi, donec ſub annum 1185. Saladinus natione Curdus (ſunt Curdi Mediæ populi) Meſopotamiam cepit, mox Syriam, & AEgyptũ; cuius poſteris de medio ſublatis Mamalucchi in AEgypto inſtituti. Tartari deinde poſt annum 1240. adduxerunt cunctas Aſiæ regiones vſque ad Armeniam, Syriáque in ſuam poteſtatem, ita vt nihil Turcorũ, Saracenorúmve foret, quod è Marco Polo, & Haytone apparet. perſtitere itaque Turci in hoc principatu, qui ſuperiorum nulli eſt æqualis non bene annis ducentis.

Sed circiter annum 1300. Turci reſumptis viribus Andronico Paleologo imperante delegerunt Otthomanum ſibi Regem, à cuius poſteris imperium Turcicũ nunc videmus maximè amplificatum, ita vt ab Aſſyriæ finibus extremis vſque ad Liburniam pertingat in Europa, & in Africa Lybiam, & aliqua Mauritaniæ Cæſarienſis loca. ſed anno 1403. cunctæ eorum res acciſæ, ac propè funditus euerſæ fuerunt. Conſiſtit maximè amplitudo Turcici imperij poſt annum 1470. cum Mahometus Conſtantinopolim, Græciam propè totam, Myſiam, Daciam, Põtum Armeniæ partem. Selimus I. Ciliciam, Syriam, Arabiæ partem, AEgyptũ, Solimanus Meſopotamiam, Rhodum, Pannoniæ maximam partem, Lybiáque; Selimus II. Cyprum; Amurathes, qui nunc regnat, Armeniæ reliquũ, Mediæque partem ceperunt. A prima origine nondum peruenit ad annos tercentum, ſtat adhuc in amplitudine ſua annis centum viginti octo.

Atque hęc eſt exteris imperijs, quæ maxima omnium fuerint, diuturnitas ortus, amplitudinis, & vtriuſque caſus. nunc ad noſtra veniamus.

Vtrumque imperium fuit in noſtris ab anno 323. quo Conſtantinus Licinium deiecit, vſque ad 424.

quo

quo poſt Maioranum, & Anthemium Iulius nepos factus eſt Imperator Occidentis à Leone I. Imperatore. perſtitit annis centum quinquaginta duobus. & quamuis duo forent Imperatores, alter Occidentis, alterque Orientis; tamen ſi quis eorum decedebat abſque ſucceſſore dato, ſolebat ſuperſtes Imperatorem creare; ſic verò vterque adminiſtrabat, vt leges de communi conſenſu plerumque ab vtroque ſubſcriptæ promulgarentur, vt apparet in Codice Theodoſiano.

Rurſus eiectis à Iuſtiniano Gothis ex Italia vtrumque imperium coijt in vnum anno 552. amiſſa Hiſpania, Gallia, & Britannia cõtinens non modo, quod nũc Turca habet: ſed Italiam præterea, Iſtriam, Liburniam, Dalmatiamque totam, Mauritaniam, Numidiam, Sardiniam, Corſicam, Siciliã, Cretam, Corcyram. ſed Italiæ dimidium Longobardi eripuerunt poſt annum 570. Africamque Saraceni poſt 680. Vtrumque imperium ſic coniũctum permanſit vſque ad annum 900. quo Carolus Magnus Occidentis Imperator eſt à Leone III. creatus. Quocirca perſtitit annis centum ſeptuaginta quinque, quos ſi ſuperioribus cẽtum quinquaginta duobus adiungas, colligentur tercentum viginti ſeptem, ſi intermedios adiungas fient quadringenti ſeptuaginta ſeptem.

Occidentale imperium ſtetit ab anno 312. quo Conſtantinus Româ potitus eſt, vſque ad 475. per annos centum ſexaginta tres, vel nouem ex quo ille in Britannia ſuſcepit imperium anno 306.

Orientale imperiũ ab anno 323. quo iniuit illud Conſtãtinus, vſque ad obitum Michaelis Paleologi ſub 1286. perſtitit annos nongentos ſexaginta tres. ſed quando Ioannes Paleologus ſubſcripſit cõcilio Florentino, defunctusque eſt in fide Catholica im-

perio Conſtantinopolis adhuc ſtante anno 1445. Hinc rectè dici poteſt à Catholicis illud imperium ſuſtentatum mille centū viginti duobus annis. Permanſit in amplitudine vſque ad annū 744. quo Saraceni eripuerant illi Aſſyriam, AEgyptum, Ciliciam, Lyciam, Africam, Armeniā, Cappadociam, Cyprum, Sardiniam; retinens Bythiniam, Phrygiam, multaſque alias Aſiæ minoris regiones, Thraciam, Græciam, Illyrium, Cycladas, Cretam, Siciliam, Calabriam, Apuliam, per annos quadringentos viginti plus minus.

Ad ſummam ſi amplitudinis diuturnitatem ſpectemus, ortumque, & occaſum prima, & tertia ſucceſſio noſtrorū ſuperauit Romanos, atque ita cunctas Regum ſuperiorum ſeries. quod enim quidam ſupra hoc ſpatium ab origine ad ruinam numerandum permanſerunt, illud eſt in cauſa, quod noſtri non inceperant regnare, niſi poſt Conſtantinum.

Gallicanum regnum à Clodoueo ſcimus excitatum, qui nomen Chriſto dedit anno 495. & adhuc à nulla extera natione vi captū perdurat mille nonaginta octo annis inter Catholicos. ad Amplitudinem maximam peruenit ſub annum 780, Caroli virtute auctum, perſtitit in Ludouico ipſius filio, qui defunctus eſt anno 840. In poſteris pluribus agnationis eiuſdem vſque ad Carolum Craſſum, quo imperante rurſus omnia regna in vnum ſunt coniuncta: deceſſit hic anno 887. poſt hæc Germania prima, & ſecunda, maximaque Italiæ pars Arnulpho eius nepoti paruit; poſt obitum verò illius, id eſt poſt annum 896. Ludouico Arnulphi filio vſque ad annum 911. Germania ſola. In Gallia porrò ſui Reges fuerunt, à quibus adhuc tenetur illud regnum, quamuis non ex agnatione, ſed ſanguine

tamen Caroli Magni. Hæc igitur Regum Gallicanorum ſucceſſio durauit in amplitudine imperij ſui centum propè annos. minorq́ue eſt illi diuturnitas, quàm Perſico, Romano, Turcico, maior quã reliquis à noſtra religione alienis.

Germanicum regnum Carolus Magnus excitauit, ſolusq́ue iniuit eius nepos è Ludouico pio Ludouicus anno 840. vel 842. ad maximas ditiones eſt euectum 962. cùm ſcilicet Ottho Italiam cœpit, Calabriamq́ue, & Apuliam Græcis eripuit, quas tamen Græci receperunt (vt auctor eſt Sigibertus) anno 982. Regibus eius Neapolitanum regnum, Siciliaq́ue, & Sardinia, vt Henrico V. & Friderico II. obedierunt; at Sigiſmundo Hungaria, Myſia, Dacia; poſt ætatem Friderici II. paruit ex aliqua parte Pruſſia, Liuoniaq́ue; Carolo demum V. Germaniæ Regi ſubiectæ erant Hiſpanicæ ditiones, quamuis non Germanici regni iure, poſt Friderici II. & Ludouici Bauari facinora in Põtificem Romanum perpetrata cæpit labaſcere amplitudo illius. ſtetit annos tercentum ab Otthone Magno vſque ad Friderici II. vitam, ſtat ipſum tamen regnum ſeptingentos quinquaginta annos, ſi numeres illos à filio Ludouici Pij, ſin à Carolo Magno octingentos.

Maiorq́ue eſt huic regno diuturnitas amplitudinis, quàm cæteris omnibus à noſtra religione auerſis, excepto Romano.

Tartaricum regnũ perſtitit in magnitudine ſua regnantibus Chriſtianis Mango, Cobilaq́ue annis ſexaginta, aut pluribus etiam, vt è Marco Polo, & Haytone Armeno conſtat. & hoc igitur ſuperat amplitudinis diuturnitate Aſſyriacum, AEgyptiacum, AEthiopicum, Græcum; ſuperatur à Romano, Saracenico, Turcio. An verò hæc ſucceſſio duret adhuc poſt annũ 1253. ex quo Mangus addixit ſe

Chriſto, vt refert Hayto cap.9. incertum nobis eſt, quòd ſcilicet in Cathaij terris ipſis, in quibus horum Regum ſedes fuit, ſit Rex Chriſtianus, vt ſupra referebamus. Cùm verò Tartarici Reges potiti ſint ampliſſimis Sinarum, ſiue Serum regnis ſupra annos nonaginta tres, vt ſcribit Ioannes Gonzalezius lib.3. cap.1. ſiquidem ſunt ijdem cum Regibus Cathaij, his non modo maior amplitudo erit, verum diuturnitas etiam, quam Saracenis; Romanosque magnitudine dũtaxat imperij ſuperabunt, ac Turcos etiam amplitudinis duratione, ſiquidem vera ſunt, quæ litteris produntur à nõnullis de Rege Cathaij Chriſtiano, & Catholico.

Luſitanici regni amplitudo perſtitit vſque ad Henricũ Cardinalem, Regẽque ſupra annos octuaginta in vno Rege; ſuperatq; omne à noſtra doctrina diſſidẽtes, exceptis Romano, Saracenico, ac Turcico regnis. eius ortus eſt ſupra annos quingentos.

Hiſpanicum iam peruenit ad annos centum maiora in dies incrementa ſumens; ab origine illius poſt Recharedum Catholicũ ſunt anni propè mille. Duratione igitur magnitudinis neque Romanum, neque Turcicum vincit hactenus. magnitudine omnia, quæ fuerint hucuſque regna.

Atque hæc quidem de regnorum, quibus ſit vnus potitus, duratione, amplitudineque ſimul, allata ſunt, diſcuſſaque à nobis. Quod ſi de pluribus Regibus qui ex eadem natione prodierint, eodemque tempore ſint dominati, agatur, nihil eſt par Gallici ſanguinis Regibus. Henricus enim Secũdus Angliæ Rex originem duxit è Comitibus Andegauenſibus; Henricus & Alfonſus Portugalliæ, ſiue Luſitaniæ è Comitibus Bononia Celticæ; VVidus Luſinianus Cypri è Pictonibus; Gottifredus Hieruſalem, poſteriique ipſius ex ijſdem Comitibus Bononiæ Celticæ;

ticæ; Balduinus, & eius ſucceſſores Conſtantinopolis Imperatores è Gallia Belgica; at Carolus Siciliæ, Neapoliſque Rex è gente Hugonis Capeti; à quo orti nepotes Carolus Hungariæ, Myſiæ, Daciæque Rex, ac Ludouicus tum illarũ regionum, tum verò Poloniæ. quod ſi Comites Lutzburgenſes ſunt Gallici ſanguinis, cùm reuera ſint intra fines antiquos Galliarum, Henricus VII. Imperator, Carolus IV. ac Sigiſmundus Germaniæ, Bohemiæ, Italiæque Reges extiterunt, quin Princeps Antiochiæ cui Cilicia obediebat, Comeſque Edeſſæ trans Euphratem, vt habemus è Guglielmo Tyrio, Galli fuerunt. Horum porrò plurimi eodem tempore ſunt dominati, ac latiſſimas, vt apparet ditiones, & imperia potiti ſunt; ac Luſitanici quidem ſupra annos quingentos perſtiterunt; Anglici tercẽtum triginta duos. Quamobrem Galli ab vltimis Moluchis vſque ad Braſiliã propter Luſitanos dominati ſunt, ab ortu ſcilicet in occaſum per gradus ducentos. Rurſus propter eoſdem, Anglicoſque, & Lutzburgenſes ab inſula S. Laurentij, promontorioque bonæ ſpei vſque ad mare Balthicum, ſupremoſque Liuoniæ fines, ab Auſtro ſcilicet in Aquilonem per gradus nonaginta in directum protenſos; quæ eſt quarta pars ambitus Orbis terrarum.

Si quis autem reges inquirat in vnã religionem coëuntes, vnique Pontifici in diuinis, diuinorumq; æterna doctrina omnino ſubiectos, & quam latè, diuq; imperarint, velit cognoſcere, nihil vnquam par nobis fuit ex omni æuo.

Non modo enim Romano Pontifici paruerunt Reges à nobis commemorati; ſed etiam Scotiç, Angliæ, Daniæ, Noruegiæ, Sueciæ, Gothiæ, Poloniæ, cæterique omnes in Europa, in Africa verò AEthiopum Reges. narrat enim Ruffinus in hiſtoria ſua

Auxumitenſibus Regibus AEthiopum fuiſſe ab Athanaſio datos Epiſcopos, conſtatque ex apologia Athanaſij ad Conſtãtium, Chriſtianos illos fuiſſe. Hinc Adad Auxumitenſium Rex anno 16. Iuſtiniani Chriſtianus eſſe perhibetur, ac Rex Archetas AEthiopum Iuſtino Iuſtiniani ſucceſſori auxilium tulit aduerſus Perſas, vt ſcribit Paulus Diaconus lib. 16. Hi latiſſimè regnantes vſque ad noſtra tempora Presbyteri Ioannis nomine vocantur; eorumque Legati ad Concilium Florẽtinum ſedente Eugenio venerunt, eiusque decretis adſenſere, & ad Clementem VII. litteras obedientiam teſtificantes miſerunt, vt eſt in hiſtorijs Aluareſij, ac leguntur adhuc illæ typis excuſæ. Sunt verò his è tanto tempore, quod eſt ſupra mille annos, in Africa latiſſimè ditiones, neque magnum diſcrimen amplitudinis eſt his, ac Turcorum regnis. Nunc feruntur, haud ita nobiſcum ſentire, licet Aluareſius narret, ipſorum quendam Regem noluiſſe accipere Epiſcopos à Patriarcha Alexandrino, qui diſſentiebat à nobis, ſed expectaſſe diutius à Pontifice Romano. fuerunt in Africa, & Nibiæ Reges Chriſtiani, quorum mentionem facit Burchardus, qui ante annos tercentum fuit, & Aluareſius cap. 33. & latius cap. 137. vbi inquit Eccleſiæ Romanæ fuiſſe olim ſubiectos, nunc autem vehementer percupere, vt ſint, qui Romanæ fidei præcepta ipſis tradãt. Sunt, & Reges his minores Manincongi, de quibus Oſorius lib. 3.

In Aſia porrò à temporibus Conſtantini fuêre Iberes, Cholchorum, Abaſgorũque Reges, de quibus Theodoretus cap. 24. Procopius lib. 2. de bello Perſico, & Agathias lib. 4. quamuis à Romani Pontificis obedientia defecerint. ex quo tempore Græci ſimiliter à nobis ſe abalienauerunt. Addi poſſent his Ar-

his Armeniæ Reges, qui diu nobiſcum ſenſere, vt eſt apud Haytonem, & Marcum Polum.

Quamobrem nullus vnquam Pontifex fuit, cuius doctrinæ in diuinis omnino fuerint tot Reges, ac tandiu regnantes ſubiecti, vt Romanus. Nam ſi de Mahometanis agatur plures ſunt ipſis Pontifices, qui mutuis ſe execrationibus deteſtantur, vt Leo parte tertia deſcriptionis Africæ, & Feſſæ refert. idq́ue non multo poſt obitum Mahometis, vt ſcribit Tyrius lib.1. cap.3. & lib.5.cap.24. Trans Indum porrò, montemq́ue Imauum nihil propè, vel exiguum quiddam, excepto Cambaiæ, & Mogoris regno Mahometanis in Aſia paret, ſicut in Africa trans Nigrum, & Nubiam. eorum porrò imperia ad annum milleſimum nondum peruenêre.

Ad ſummum neceſſe eſt Catholicos eſſe omnium fortiſſimos in bellis, quando è tanto tempore ſint tot, ac tanta regna tutati, ita vt ex quo Regiam poteſtatem ſunt nacti, & in fide Pontificis perſtiterunt, poſt Conſtantinum ſcilicet imperantem, maximas ditiones armis aduerſus hoſtes plurimos ſibi conſeruarint; multo diuturnius quas gentes vllæ, vel omnium maximè pugnaces.

E collatione antiquorum Ducum, Regumq́ue in bellis clarorum cum noſtris, colligitur noſtros fortiores. Cap. VII.

SED adhuc illuſtriora hæc fient, ſi circūſpiciamus oras omnes Catholicarū nationum, memoriaq́ue repetamus antiqua euēta Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Galliæ, Britanniæ, Germaniæ, Bohemiæ, Hungariæ, Poloniæ, quā Sarmatiæ priſci aſcribebāt. Ex his enim regionibus nō inueniemus ab Orbe cōdito per annos quater mille, & amplius prodijſſe tam fortes, ac ſapientes militū duces, vt prodierunt

ex quo Chriſti cultum ſunt ſecutę. Nam quos quæſo Priſci Hiſpani opponerēt tot Alfonſis, ac Ferdinandis Regibus? quos celebri illi Cido, Conſaluo Magno, Petro Nauarræ, Antonio Leuę, Ferdinando Duci Albæ? At Luſitani antiqui, nunquid habuêre ſimiles vllos Reges, tot Henricis, & Alfonſis Regibus, aut duces Vaſquio Gamæ, & Alfonſo Alburquecio comparādos? De Gallis quid dicemus? Habuitne antiquitas tota vllū parem Clodoueo, Dagoberto, Pipino, Carolo Magno, Roberto, Philippo Auguſto, Henrico ſecundo, aut Carolo, & Roberto Neapolis, Gottifredóve Hieroſolymorū Regibus? Quid hic referemus tot Duces, in quibus Carolus Martellus Pipini pater principem locū tenet? Illud, quantum pertinet ad Britānos, & Scotos, eſt certum, ante Chriſti religionem à Britannis ſuſceptam nullum fuiſſe inter eos militem, qui pręcipuam ſibi laudem vindicare poſſet, niſi forſan fabulas quaſdam ſequi velimus. Iam verò Germanica vetuſtas quem cōparabit Othonibus, Henricis, Lotharijs, Fridericis, Carolis, Rodulphis, Maximilianis, Lotharijs, Conradis, Ludouicis? Bohemia porrò quos conferet Otthocaris, Boleſlais, Venceſlais? De Polonis, Hungariſque non eſt, quòd verba faciamus. Horum namque nomina priſci neq; cognouerunt. Nunc qualis, quantuſque fuit Geyſas, Stephanus primus, Ludouicus primus, Matthias Coruinus in Hūgaria? quales in Polonia Caſimiri, Boleſlai, Vulasdilaus primns, Stephanus Battorius?

Sed omittemúſne Noruegiam, Daniamque? è qua profecti Northmanni non modo in Anglia, & Gallia, ex quo Chriſto ſe adiunxerunt, latè, diuque ſunt dominati, ſed è Sicilia regnoque Neapolitano depulſis Gręcis, ac Saracenis Tunetenſes in Africa Reges, plurimaſque in Gręcia Vrbes ſibi ſubiecerunt,

runt, multoque tempore præclariſſima geſſerunt, nobiliſſimumque in Italia regnum Neapolis, ac Siciliæ conſtituerunt. proſecutus eſt hæc poſt alios Sigonius libris de regno Italiæ. Quid quod ijdem Northmanni Antiochiam, principatumque Antiochenum tenuerunt in Oriente, & armis diutius aduerſus bellicoſiſſimas gentes ſunt tutati? An non autem Danici ſanguinis illa Margareta, quæ ductauit exercitus, & quatuor ſibi regna adiunxit? An non Canutus ille Magnus, qui Britannias, Daniam, Noruegiam, Gothiam, Suetiamque continuit imperio? Quid hic ſilebimus Gothiam, Suetiamque, è qua prodiere Viſigothi, quorum ſtirps Regia durauit vſque ad ętatem noſtram, quique tot, ac tanta præſtitere aduerſus Mahometanos in Hiſpania, vt nos oſtendimus ſigno de felici poſteritate Catholicorum, & quorum auſpicijs ad Indias Orientales, & Occidentales aditus eſt apertus.

Sed aliquis dicet, Italia, & Gręcia haud dedit vllos vnquam Romanis ducibus æquales, vel Alexandro illi Magno. Videamus quæ tempora veniant in comparationem. Nam Roma pręclariſſimos quoſdam nacta eſt copiarum Duces ab anno quingenteſimo vſque ad ſeptingenteſimum, & quinquageſimum, aut paulò amplius: Antea verò, & poſtea tales tulit, quales Italia plurimos poſt Conſtãtinum produxit è noſtris. Atque ita intra annorum circiter quatuor millia duobus ſæculis floruit; Græcia porrò maxime excelluit Alexandri ætate, ac paulò ſupra; Miltiadis ſcilicet, ac Themiſtoclis tempore, eodemque ſæculo. Nobis autem poſt Conſtantinum nondum ſunt elapſi anni milles ducenti nonaginta. & tamen, audere poſſet aliquis Alexandro Magno opponere Beliſarium, ac forſan Mauritium, Baſiliumque Macedonem Imperatores. Res

enim

enim fuit Alexãdro Magno cum gentibus effeminatiſſimis. at Beliſarius pugnauit cum Vandalis in Africa, cum Oſtrogothis in Italia, cum Slauinis in Dacia, Mæſia,& Illyrio, cum Perſis in Aſia bellicoſiſſimis tum populis,omnes acie vicit, quamuis exiguas copias ductaret, Africam, & Italiam cœpit: ſed quando neque clariſſimos,vt Alexander,nactus eſt ſcriptores; neque præfuit ſummo cum imperio, nomen eius iacet: nihil tamen ei defuit ad maximi Imperatoris bellicas laudes. At Mauritius Perſiam cœpit, ac nobiliſſimis victorijs partis Orientale imperium,Africam,Italiamque gubernauit,neque abeſt à gloria Imperatorum, qui fuerint, maximorum; quod etiam de Baſilio Macedone non immeritò poſſet affirmari. Atque hęc quantũ ad Græcos. In Italis elanguiſſe vires bellicas, prudentiamque militarem poſt Auguſti imperium, nedũ poſt ætatem Conſtantini nõ temere quis dicat. Verum non imperitè adnotauit in ſuo chronico Matthæus Palmerius ante annos ducentos ex Italis excellentiſſimos rei bellicæ Duces extitiſſe. In his fuêre Attendolus Cotignola ſiue Sfortia, Braccius Mõtoni Comes, Nicolaus Piccininus,Franciſcus Sfortia, Philippus Scholarius Florentinus, qui à Sigiſmundo Imperatore militũ Dux factus viginti, prælijs vario tẽpore Sarmatas, & Turcas in Chriſtianos Europæ ruentes ſuperauit, Iacobus Piccininus, Guidantonius & Fridericus Vrbinatium Duces, Dominicus Malateſta, Bartholomæus Coleo, Hercules Eſtenſis Ferrariæ Dux, Robertus Seuerinus, Franciſcus Maria Ruereus, Marcus Antonius, Proſperus, Pompeius Columnæ, Alfonſus Daualus, Ferdinandus Gonzaga, Emanuel Philibertus Sabaudiæ, Alexãder Farneſius Parmæ Duces, qui ſanè priſcis nulla re cædãt. Sed omittemúsne tot Vrſinos, Vitellios,

Baleo-

Baleonos, Vicecomites? an ſilebuntur Farinata Vbertus, Martinus Turrianus, Vguccio Fagiolanus, Caſtruccius Caſtracanis, Albericus Balbianus, Frãciſcus Buſſonius Carmagnola, Gattamelata, Iulianus, & Ioannes Medicei, Bartholomæus Liuianus, Iacobus Triuultius, Franciſcus Gonzaga, Pyrrhus Stipicianus. Hoc intereſt, quòd antiquorum multi clariſſimas nacti occaſiones rerum gerẽdarum, nobiliſſimosq́; ſcriptores nomen illuſtriſſimum ſunt adepti, quod noſtris vtrumque non euenit. Cæſar prouectæ erat ætatis, & nullo propè loco habebatur, nihil ei magnum, in quo potuiſſet oſtentare ſuas virtutes, commiſſum fuerat. annorum ſexdecim ſpatio occaſiones habuit maximas, quibus honorificentiſſima tranſegit, decẽnio Gallias adminiſtrauit, ſexennio aut bellis ciuilibus eſt occupatus, aut his expeditis Remp. dictator adminiſtrauit. Quod niſi has occaſiones Cæſar habuiſſet, nihili fieret à nobis. quod autem de Cęſare dicimus, eadem de reliquis dici poſſent. atque ita nõ ea de cauſa Itali nõſtræ ætatis, ac ſuperioris, quos memorauimus, minoris ęſtimandi ſunt à nobis, quàm quicunq; in Romana Rep. rei militaris ſciẽtiſſimi iudicãtur, ac celebrantur, quod non tot, ac tanta geſſère; geſſiſſent enim, ſi incidiſſent in ſimilia tẽpora, ac res. Hinc vſque ad annum quingenteſimũ Romæ non fuit militum Ductor vllus, qui memorabiliora geſſerit, quã ſupra à nobis recitati, atque alij præterea plurimi, qui poſt exactos per Carolum Magnum Longobardos extitere. Nam quomodo Venetorum, Genuenſiumque Reſp. ex tanto tempore incrementa tanta cœpiſſent, niſi valentiſſimis, bellicarumque rerum peritiſſimis viris abundaſſent? Videmus imperium iſtarum maius, quàm Romanorũ foret anno quingenteſimo, neque vnquam fuère aut Venetiæ, aut

Genua

Genua exciſq; ab vllis hoſtibus, veluti Roma à Gallis euerſa. Et Genua quidē tibi proferet inter alios Guglielmum Embriachum, qui multis alijs egregiè geſtis Cæſaream Paleſtinæ expugnauit, Anſaldum, & Hugonem, qui Biblium: At ex alia parte Anſaldus Auria, Vbertus Turrius, Philippus Longus, Anſaldus Pizo, Balduinus Ingo, Almeriā Derthuſiamque in Hiſpania Saracenis eripuerunt, Simon Vignoſius Chium, Phocæam vtramque Genuenſium imperio adiūxit, Petrus Fulgoſius Cyprum tributariā fecit, Renatus Grimaldus Theodoſiam in Meotide palude ſitam cepit, Alfonſus Carretus Corſicam, Philippus Auria Chalcidem in Græcia, Tripolimque in Africa, Raphaël Adornius Meningem, Petrus Spinola Naxum, & Andrum in mari AEgeo, vt Antonios, Andreas Aurias, cum plurimis alijs noſtræ ætatis omittamus. Nam de Venetis quid dicemus? ſilentio maxima ipſorum, fortiſſimaque geſta prętereunda, quando paucis explicari nō poſſunt. Non minus igitur Itali nunc fortiores, quam fuerint temporibus vllis priſcis. Sed noſtris ſcilicet, non eædem, quæ illis, adfuerunt facultates. Amplius autem quando iniecta eſt mentio de Genuenſibus, ac Venetis, ſi dixerimus hos in rebus naualibus præſtare omnibus antiquis repræhendi nō poſſumus. quod ſi quis negat, producat is mihi quęſo vllum parem Chriſtophoro Columbo Genuenſi, Marco Polo, Nicolao Zeno, & Aloyſio Muſto Venetis; qui non ſolùm regendarum nauium doctrina, ſed etiam committendarum pugnarum fuêre excellētiſſimi. Et Chriſtophorus quidem Columbus non modo Indias Occidentales aperuit, iterq; ad illas poſteris omnibus expediuit, ſed etiam bella multa tranſegit. At Marcus Polus peragrauit, quidquid eſt ab vltimis Seribus vſque ad Perſicum

ſinum,

ſinum, cuncta circumluſtras; Nicolaus omnes oras Boreales, Muſtus Auſtrales vſque ad æquinoctialẽ circulum. barbarorum verò populi multi ſingulis ſuperãdi fuerunt. Vtraque verò Reſp. eſt huiuſmodi, vt neque in Italia, neque vllibi extiterit vlla, quę tam latum ſimul, ac tam diuturnum poſſederit in libertate imperium. fuit quæ latius, vt Romana; ſed non tam diuturnum ſimul. Nec verò hæc fieri potuerũt, abſque arte militari. Reſp. Romana poſt expulſos Reges libertatem tueri non potuit, niſi ab anno 244. vſque ad 665. per annos ſcilicet quingentos viginti vnum. Iſtæ autem poſt expulſos Longobardos multò plures, & maximè Veneta. Cuius quanta ſit etiam præſtantia in arte maritima ad vſus bellicos perſpici poteſt ex antiquiſſimo nauali; cui nunquam fuit, aut eſt ſimile in terris. perſpici poteſt etiam ex varijs nauiũ formis ad pugnas aptè conſerendas inuentis.

Verùm enim verò vt vniuerſum argumentum, quod præ manibus eſt, tractemus; & cognoſcamus nõ defuiſſe nobis Catholicis Duces in prælijs, quos omnibus antiquis opponere poſſimus: ſiquidẽ priſci ſe iactant in Alexandro Magno, & Cæſare; non minores iſtis fuerẽ è noſtris tres cognomẽto, & ipſi, ac re Magni Conſtantinus, Theodoſius, & Carolus. Themiſtius quidem Philoſophus quãuis à cultu Chriſti alienus oratione prima aſſeueranter nõ modo affirmat, ſed multis, ac validiſſimis argumẽtis clariſſimum facit, Theodoſiũ præſtare Alexandro Magno roborẽ, ac peritia militari. Nũquid autem noſtra ætas vetuſtati cedet? Equidem, ſicut hi præclariſſima geſſere, neq; minora, quàm Cæſar, & Alexander, Carolus etiã Quintus haud vllis cedet. Nũquid enim poſtponetur hic vlli Regi, Imperatori, aut Duci? An nõn hic Germaniã totam, prin-

cipesque illius bellicoſiſſimos in poteſtatem redegit? an non primarias vrbes Italiæ cunctas, Venetijs exceptis, cepit? an nō rebellantes Hiſpanos domuit? Gallorum fortiſſimū Regem Franciſcum prælio ſuperatum per ſuos duces ſui iuris effecit? Solimanum Turcorum Regem cum potentiſſimo exercitu ex incredibili armatorum multitudine conflato in Germanias venientem retro perterritū timore abire coëgit? Profligatis in Africa Maurorum, Numidarum, Lybicorum, Turcorūque copijs innumeris Tunetēſe, & aliæ quædam regna ſua fecit? In Indijs præterea Occidentalibus per Frāciſcum Pizarrum, & Ferdinandum Corteſium admirāda geſſit? in Orientalibus autem per Magaglianum, quo duce nauigationibus totus telluris ambitus, Oceanique eſt peragratus, neque maritima modo diſciplina, ſed ferro etiā multis prælijs aduerſus plurimas gentes feliciter commiſſis itinera ignota aperta, ac totius Orbis circuitus eſt perluſtratus? Quis igitur ex antiquis Carolo Quinto æqualis in bellicis rebus? Cæſari, & Alexādro fuēre bella cum populis Aſiaticis omnino imbellibus, & effœminatis. Galli, quos ille domuit ferocitate, & animis indomitis pollebant, non ſcientia militarium rerum. Gloriam meritò ſibi vendicabit cum pugnandū fuit ei cum Romanis ipſis, Pōpeio, ac filijs eius. At Carolo Quinto pugnādum ſemper fuit cum pugnaciſſimis Germanis, Italis, Gallis, Hiſpanis, Turcis, Afris. tam latè verò imperia protulit, vt nemo vnquam latius. Huc neque fabulando antiqui ad ſuorū laudes amplificandas peruenire potuerunt. Hercules ille in Deos relatus incredibilē fert laudem, quod Hiſpaniæ fines attigerit, columnas poſuerit, vltra quas nemo nauigarit. Carolus autē Quintus quò penetrauit? Quod ſi de Alfonſo Alburquercio, ac Ferdi

nando

uando Corteſio loqui velimus, priſci omnes nullo à nobis loco reputabuntur, ſiquidem facta omnium comparemus inuicem. Ferdinādus enim Corteſius neq; mille Hiſpanis inſtructus plures in Indijs Occidētalibus prouincias, & Vrbes innumeras, & quidem celeberrimas aggredi, & oppugnare auſus eſt; aggreſſus autē plurimis, maximiſque periculis ſuperatis expugnauit; res que illi fuit nō cum inermibus, & imbecillibus, ſed armatis, ac fortibus viris. Vrbes multæ natura, & arte munitę illi capiēdæ fuerunt; varia fœdera cū populis alijs aduerſus alios ineunda; neq; enim mille hominibus, aut etiā paucioribus ſuorū perficere tot, ac tanta potuiſſet, quāuis pauciores illis habens acie dimicarit aduerſus armatorū centum millia. Deniq; pauciſſimis annis tantum terrarum ſpatiū omni opum genere abundantiſſimum ſuo ſubiecit imperio, vt penè æquet quidquid Alexāder ille Magnus deuicit. At Alfonſus Alburquecius eodem modo vix mille armatos ſub ſignis habēs multas Arabię Vrbes, Armurijq; regnū, cui multæ in Arabia, Perſiaq; regiones obediebāt, expugnauit, ſimiliter Goæ, finitimarūque Vrbium, & inſularū ditiones, & incredibili auſu vſq; ad aureā Cherſoneſum penetrās, Malachæ ampliſſimū Regnū cepit emenſus tantū telluris tractū longitudine quidē pari, non latitudine, quantū prope Alexander ipſe, vel eius Duces. cū Perſis verò ipſis congreſſus eſt acie, & Indis, quibuſcū res fuit Alexandro. Armuzium nāque Perſici ſinus Vrbs eſt, atq; inſula. Quocirca Iſmaël ille Sophus Perſarū potentiſſimus Rex miſſa legatione, & muneribus maximo Alburquecium in honore, & exiſtimatiōe ſemper habuit. Duob⁹ aūt ducibus iſtis Ferdinādo Corteſio & Alfonſo Alburquecio in omnibus, quas fecerūt, expeditionib⁹ pauciſſimi milites erāt, auxiliū nul-

lum, vel tenue ſociorum, terræ prorſus incognitæ, diffidia multa ſuorum ſuperanda, quod ipſis nō eſſet imperium ſupremum, plurimæ denique inimicorum inſidiæ, perfidæque fraudes euitādæ. Alburquecij geſta litteris mandarūt Hieronymus Oſorius, Lopezius, ac Petrus Maffeius; Corteſij verò Lopezius alter, alijque, quorum ſcripta habētur inter libros Indicarum nauigiationū. & quando hic agimus de militum ducibus, adnectēdi his eſſent Ioannes Huniades, & Georgius Caſtriotus Epirorota; quorum facta egregia ſuperare vidētur humanam fidem pauciſſimosque, ac propè nullos, niſi ſequi velimus fabulas, habēt ex antiquis, qui comparari ipſi poſſint. E quibus omnibus conſtat, maximam Catholicis eſſe fortitudinem, bellicumque robur.

E comparatione bellorum cum Perſis geſtorum à Romanis, & à Catholicis, & è bellicis machinis, tormentisque, & è fœminis militaribus apparet noſtros Romanis, &c. omnibus in bello fortiores. Cap. VIII.

PERSAE, Parthique olim Romanis illis antiquis formidabiles Imperatorem Valerianum ceperunt, in ſeruitutemque miſerrimè abduxerunt. Iulianum verò interfecerunt intra annos ad ſummum quadringentos, ex quo bella gerere cœperūt cum Romanis. quid porrò in cauſa fuit, quod ijdem Perſæ, ſiue Parthi à dedicatione Conſtātinopolis vſque ad Monomachum, quo imperante primum ſe Græci à nobis abiunxerunt, ab anno ſcilicet tercenteſimo trigeſimo vſque ad milleſimum quinquageſimum primum per annos ſeptingētos viginti tres nullū ceperunt è noſtris Imperatoribus, Catholicis ſcilicet, aut necarūt. Poſtea Diogenes, qui fuerit necne è noſtris incertum, à Turcis perfidia ſuorum

ſuorum captus eſt in Aſia; qui verò è Græcis Imperatoribus à Mahometanis ſpoliati fuerunt nobiliſſimis imperij locis, vt oſtendimus ſigno de interitu fidei Chriſtianæ lib. quarto, ij fuêre hæretici omnes, & à nobis auerſi. Quod igitur noſtris Imperatoribus haud cõtigerit id cladis, vt neque caperentur, neque occiderentur à Perſis, quod alienis à noſtra fide cõtigit, ac Romanis illis antiquis adeo bellicum robur oſtentãtibus, non niſi à prudentia, fortitudine que militari euenire poteſt. Nam quod poſtea Perſæ, vel alij terras imperij Occidentalis occuparint, id euenit hæreticis imperantibus, ſicut imperante Iuliano accidit, vt ijdem nonnullas regiones ceperint, exercitumque Romanum necato Imperatore adduxerint in extremum diſcrimen, ex quo coactus Iouinianus eas illis relinquere, quas tamen prius viuo Iuliano ceperant: vt videas gentilium ſcriptorum peruerſitatem, qui cùm fateantur viuo Iuliano regiones illas à Perſis adductas in poteſtatem, tamen id vitio vertũt Iouiniano, quod ſcilicet ex pacto eas Perſis reliquerit, vt incolumis cum exercitu ad extrema omnia per imprudentiam Iuliani compulſo dimitteretur.

Ex illo etiam colligitur bellica Catholicorum laus, quod nũquam Romani Imperatores à Chriſto alieni ſunt id aſſecuti per annos quadringentos, ex quo cum Perſis bella geſſere, vt illis bello deuictis Regem darent, niſi ſemel imperante Traiano. Sed noſtri intra annos trecentos bis dederunt Regẽ Perſis bello domitis. Mauritius enim Choſroëm Narſete Duce armis in Perſiam reduxit, & in paterno ſolio collocauit, ſic inquiens ad illum, memor ſis Choſroë præſentis diei; Romani tibi regnum donant; vt Paulus Diaconus, ac Nicephorus teſtantur, quamuis hic Choſroëm ſibi hæc verba dixiſſe

ſcribat. Heraclius deinde cum nobiſcum bene ſentiret, neque vel Laterani ædes Romæ ſpoliari mandaſſet, vel incidiſſet in hæreſim, Perſas multis prælijs debellauit, eorúmque omnia adduxit in poteſtatem, vt latè Paulus Diaconus tradit lib. 18. Syroemque eis capto, & interfecto Choſroë Regem dedit: atque ita non exactis trecêtis annis, ex quo à noſtris Conſtantinopolim tranſlatum eſt imperium, Perſæ victi à noſtris Regem bis acceperunt; quod antea Romanis à noſtra religione auerſis intra annos quadringento ſemel tantum legimus contigiſſe.

Quod ſiquis obijciat Catholicis non eſſe vllum regnum, quod à tam paruis initijs profectum peruenerit ad amplitudinem tantam, quanta imperij Romani fuit, cui ſanè principium dedit exigua paſtorum, vel vt aliqui adhuc dicunt, latronum manus, idque credat ad fortitudinem militarem ſpectare, quamuis reuera nõ ita ſit, & nihil non ab initio paruum detur, ſi reuocetur ad prima exordia, tamen vt omnibus ſatisfaciamus, nos admirabile euentum producemus hac in re in medium. Anno Domini ſeptingenteſimo decimo ſexto Pelagius cum mille dũtaxat Hiſpanis deliteſcebat intra ſpecum propter metum Saracenorum. Res Hiſpanicæ prorſus acciſę, atq; vt apparet, ſepultæ erãt; omnia poſſidebant hoſtes. Egreſſi ſunt illi è latibulo, congreſſi fuderunt inimicos, paulatimque ſequentibus annis maiora Hiſpaniarum ſpatia adduxêre in ſuam poteſtatem, nunc eò vêtum, vt Orbis terrarum tertiam partem, vt aliqui metiuntur, obtineant, ac regant. Qua ſimiliter in re perſpici poteſt, quid hęretici à Catholicis differant. Eodem namque anno, quo concluſi erant Hiſpani illi in ſpelunca, Imperatores Conſtantinopolitani tenebãt imperio Italiæ magnam partem, Rauennæ exarchatũ, Romam,

Duca-

Ducatumque eius, Apuliam, Calabriã, Sardiniam, Siciliam, Græciam, minoremque Aſiam cum ſuis inſulis, & multis finitimis locis. Deſciuêre Græci à nobis: Hiſpani cum regnantibus Vitiza, & Roderico deſciuiſſent antea, mox redierunt. Nunc aſpice, quò peruenerint bellica fortitudine Hiſpani illi mille intra ſpecum concluſi, vt nunc Orbis terrarum tertiam, propè partem contineant imperio. contra nunc aſpice, quantam fecerint hæretici Græci ruinam, quò ſint depreſſi ex altiſſimo illo Imperij gradu: tamen nihil magis contendebant Mahometani quàm vt Hiſpanias tenerent; & nos nihil magis conati ſumus quàm vt Græciæ labenti opem ferremus. atque Hiſpani præ Græcis in auxilijs ferendis nullo propè loco fuerunt. adeo nulla vis hæreticis, nullum militare robur adnitentibus fruſtra Catholicis eos adiuuare, quos Deo firmum, fixumque eſt conterere, & ad nihilum redigere. ſic Hungaria non prius expugnata, quàm virus hæreticorum illam peruaſerit & contaminarit.

Illud autem clariſſimè oſtendit, quanto noſtri interuallo poſt ſe relinquant antiquos in bellis adminiſtrandis. nam potiſſima illorum bene expediendorum pars eſt poſita in machinis, & inſtrumentis. Hinc ille Demetrius cognomento expugnator Vrbium dictus maximæ apud omnes admirationi fuit, quod in illis plurimum valeret. Hinc Archimedes ille apud Romanos, eum Syracuſas diu oppugnarent in multa exiſtimatione habebatur. Hinc ijdem Romani apud Gallos immenſum ſibi honorem cum magno hoſtium timore compararunt, quod machinas admirandas tractarent, ac mouerent. Sed vetuſta illa nugæ ſunt, atque vmbræ futiles præ noſtris. Nam quid habent arietes, & catapultæ, quod conferatur igneis noſtrorum tormen-

tis? Cuniculi, quos agebat Cæſar ad inuadẽdas Vrbes, nunquid comparandi cum ijs, quos Petrus Nauarra dicitur inueniſſe, quique igneo puluere replentur, atque vbi inieceris ignem, continuo videas maxima propugnacula, totas arces à fundamentis conuelli, in aëra ſublimes diſijci, omnia ſurſum deorſum ferri? Suſpiciebatur Archimedes, quod vitrea quędam ſpecula inueniſſet quę cum Sol percuſſiſſet, flammas concipiebãt, & naues procul poſitas adurebant. Nunc haud opus Sole, è tormentis noſtrorum globi emittuntur, ac longiſſime proijciuntur; qui continuò attollant incendia, vbi inſederint, & omnia latè corripiant, & exurant, ita vt Stephanus Battorius Poloniæ Rex plurimas Vrbes, & arces Moſcouitici imperij, quibus erant mœnia firmiſſima vallis, ac propugnaculis optimè munita, facilè tamen ceperit, quod domus intra ambitum murorum poſitæ ligneæ forent. Riſum moueat ſiquis antiqua his noſtris auſit opponere. Quantum præſtant itaque hæc noſtra priſcis illis, tanto nos præſtamus antiquis arte militari.

Audiamus aliud. Anno milleſimo quadringenteſimo vigeſimo ſecundo, cùm Carolus Francorum Rex obijſſet, Angli omnia Gallicani regni munita, ac præcipua loca occuparant, iamque actum de rebus Gallicis omnino erat. Carolus namque ſeptimus bis acie fuſus in ſummam ſuæ fortunæ deſperationem venerat. Sed Ioanna puella annorum nõ amplius octodecim ad Carolum venit prædicans ſe à Deo miſſam, vt obſidione Aureliam liberaret, vtque eum Rhemos ad vnctionem ſacram perduceret. examinata à præſtantiſſimis Theologis ſanctiſſimè reſpõdit, ac prudentiſſimè. Idcirco ad Aureliam obſidione ſoluendam, commeatumque importandum cum exigua militum manu ire iuſſa,

armis fulgens, equoque inſidens, ſignum militare candidi coloris, in quo Chriſti imago lilium manu geſtantis conſpiciebatur, tulit, & ſpectantibus hoſtium copijs Vrbem cum commeatu intrepide eſt ingreſſa. Angloſque, vt ab obſidione recederēt prius monitos, neque obſequentes ſexto Kal. Iun. milleſimo quadringenteſimo vigeſimo nono adorta profligauit. in ipſo ardore pugnæ ictu ſagittæ vulnerata inter humeros, & collum, neque pedem retulit, neque obligari vulnus eſt paſſa, quin acerrimè prælians haſta, gladioque multos hoſtium proſtrauit. Multas deinde Vrbes bello eadem fortitudine, ac felicitate recepit, atq; Anglos plurimis prælijs fudit, Regemque Rhemos ad inaugurationē ſacram ſuſcipiēdam per medios hoſtes viriliter produxit, & Gallorum res omnino accisas, oppreſſas, ac perditas ſubleuauit, erexit, atque in priſtinū robur, ac ſtatū reuocauit. Poſt quæ cūctis res ex omni ſæculo haud viſas, vel auditas demirātibus, fortè in manus hoſtiū venit; qui liuore ſuffuſi, odioque iniquiſſimo inflāmati fortitudinem puellæ diuinam magicis artibus attribuētes, atrociſſimo crudelitatis exemplo puellā concremarunt. Sed anno milleſimo, quadringenteſimo ſexto è reſcripto Calixti Romani Pontificis cauſæ cognitores conſtituti Ioannes Archiepiſcopus Rhemēſis, & VVilelmus Pariſiēſis innumeros teſtes omni exceptione maiores ſuper eius innocētia, modeſtia, caſtitate, & religionis puritate examinarunt, eamque innocētiſſimam compererunt, ac pronunciarūt. actaque ſeruantur adhuc in ſcrinio Pariſienſis Eccleſiæ, quod teſtatur Papirius Maſſonus. Eadem ſcribunt Alanus, qui res Caroli Septimi Gallico ſermone ſcripſit, Gerſon Theologus ætatis illius, Leonicus Chalcondylas libro ſecundo de rebus Turcicis, AEneas Sylnius, qui

hac ætate vixit, Fulgoſius libro tertio, Sanctus Antoninus, Corius Mediolanenſis, Paulus AEmilius. eius etiam geſta latè narrat Polydorus Virgilius in vita Henrici ſexti, ſententiáque latam in illam longè, latèque poſt homines natos duriſſimã vocat. Vt igitur antiquitatem totam perueſtiges, exemplũ ſimile Ioannæ puellæ nõ inuenies; Virgo nulla ſe offeret, quæ enſem ſtrinxerit, in acies armatas haſta incurrerit (hoc tamen cõmune illi cum multis) exercitus prætereà duxerit (& hoc etiam fœminę aliquot egere) ſed quæ cum rebus hiſce ſimul regnum aliàs inter alia totius Orbis regna florentiſſimum mox pene euerſum reſtituerit manu, conſilioq; ſuo in antiquũ, celebreque decus id ſanè ſolius eſt Ioannæ Tullenſis. Potuit Tomyris Scytharũ Regina ſiue ſuo, ſiue ſuorum conſilio, incertũ, pertrahere in inſidias Cyrum, profligare ipſius exercitũ, ſed an ſua id induſtria perfectum ſit, ignotum. Neque tamen enſem ſtrinxiſſe legitur, neque regnum nacta eſt rebus omnino deſperatis. ſicuti neque Zanobia illuſtriſſima Palmyrenorum Regina, quam deuictam duxit Aurelianus in triumpho. Amazonum verò narrationes meritò vt fabuloſas deridet Strabo lib. vndecimo. Quod ſi Valaſchæ Bohemicæ geſta ſunt vera, laudes quodãmodo Ioannæ Tullenſis aſſequeretur, ſi vel tot Vrbes cepiſſet, vel aduerſus belliçoſiſſimam, nec minus armis, quàm cõſilio, & opibus inſtructiſſimã tunc Anglorũ gentem pugnaſſet; non autem aduerſus homines ſuę gentis ferocia potius, quam belli conſilijs valentes; aut denique Bohemicum regnũ tanti tunc fuiſſet, quanti Francorum, & Galliæ totius. Ioannam Tullenſem lõgo interuallo cõſequitur Maria Puteolana Virgo, cuius meminit Petrarcha, laudesq; recenſet lib. quarto epiſtolarũ, Vrſina Taurella, Montisfortis Comitiſſa, Orietta Auria,

Auria, quæ omnes armis ipſæ in acie ſteterũt hoſtes feriendo, fugando, occidẽdo; meminitque illarum Baptiſta Fulgoſius lib.3.cap.2. Et Aurietta quidem cum claſſis ingẽs Amurathis Turcarum Regis inſulam Lesbum obſediſſet, oppidaniquе viribus, atque omni re ad obſidionem ſuſtinendam deficientibus deditionem ſpectarẽt; ipſa abſente Cataluſio viro inſulę Domino armata in mediũ proſilijt, cunctosque viriliter hortata incredibilis audaciç exemplo eruptione facta conſiſtens, ac procurrẽs in acie prima tanto impetu in Turcas incurrit, vt eos fuderit, ac maxima ſtrage edita in claſſem ſe recipere coëgerit, inſulamque liberarit; quòd poſt alios Vbertus Foglietta in Elogijs teſtatur. Eant nunc Romani Clæliam ſuam laudibus ſummis extollant, num poterũt his vllam fœminam parem proferre? nunquid Italiæ tota, quanta eſt, vetuſtas? & imbelles Italos poſt Chriſti religionem ſuſceptã dicemus? Quid verò dicemus de fœminis Alemannis, quç ad expeditionem Hieroſolymitanam ſunt profectæ? Audi, quid de eis Nicetas Choniata Græcus illorũ temporum ſcriptor, qui vidit exercitus ipſos, dicat; inter quos, Alemannos, inquit, & mulieres erãt non coniunctis pedibus, ſed virorum inſtar diuiſis, ſuper pallijs equitantes, haſtatæ, atque armatæ, ac virili habitu ornatæ, Martio vultu, Amazonibus audaciores; inter quas vna excelluit, quaſi altera Pentheſilea, quæ ob faſtigia, & limbum veſtium auro intertextum, Auripes vocabatur. hæc ille. Sed hæc communia nobis cum multis. illud ſingulare, vt extiterit è nobis tantæ fortitudinis, ac prudentiæ virago in prælijs Ioanna Tullenſis. quantæ antiquitas tota nullam proferre poſſit, niſi fabulis aures cum credulis nõnullis, atque hac parte nimirum leuibus dare velimus. Quod igitur noſtrorum

nullus

nullus Imperator fuerit per tot ſæcula à Perſis interfectus, aut captus, cùm tamen ex antiquis occiſus Iulianus, abductuſque in ſeruitutē Valerianus, ac noſtri ſimiliter minori ſpatio temporis Reges bis dederint Perſis, inuenerintque machinas bellicas, tormentaque huiuſmodi, vt priſca ſint præ illis nulla, fœminas habuerint in prælijs conſerendis, exercitibuſque ductandis admirandas, hinc fit noſtros antiquis longè fortiores in bello.

Soluuntur obiecta quędā Macchiauelli quantum ad paupertatem Chriſtianam, & nomina Sanctorum, & contra ipſum retorquentur. Cap. IX.

AT enim, dicet aliquis, nihil eſt quod moueat magis homines ad pręlia cōmittenda, fortiterque pugnandum in acie, quàm præmiorū ſpes, quæ poſita eſt in nummis & honoribus. Tolle honorem, tolle pecuniarum deſiderium, quis erit pugnæ cupidus? Prædandi ardore impellitur miles, aut dignitatis aſſequendæ cupidine. Hic finis illi, aut vtilitas, aut gloria. Ad hęc accedant vindicationis ſtimuli. mirum enim, quantum poſſit animus deſiderio repetendæ pœnæ, iniuriæque puniendæ inflammatus: Chriſtiana autem religio facit homines honorum, diuitiarumque omnium deſpicientes, nihil non ignominioſum tolerantes. Atque hæc quidē dicet impius. Verum male ille cōcludit.

Nam ſi pecunijs moueatur animus militis, ſi humanis honoribus, quàm tenuiter accendetur, quàm breui refrigeſcet? Verè enim canebat Horatius futurū, vt ſimulatque hæc miles qualiacūque fuerint, modo præſenti, atque vrgenti neceſſitati ſeruiētia, adipiſcetur, continuò pedem referat; neque velit in aciem deſcendere, aut adire vllum periculum.

Luculli miles collecta viatica multis
Ærumnis, laſſus noctu dum ſtertit, ad aſſem
Perdiderat: poſt hoc vehemens lupus, & ſibi, &
Iratus pariter, ieiunos dentibus acer, (hoſti
Præſidium regale loco deiecit, vt aiunt,
Summè munito, & multarum diuite rerum.
Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis:
Accipit & bis dena ſuper ſeſtertia nummûm.
Forte ſub hoc tempus caſtellum euertere prætor
Neſcio quod cupiens, hortari cœpit eundem.
Verbis, quæ timido quoq; poſſent addere mẽtem.
I bone, quò virtus ſua te vocat: i pede fauſto,
Grandia laturus meritorum præmia. quid ſtas?
Poſt hæc ille caſus, quantumuis ruſticus, ibit,
Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit.

Horatius idem Romanos idcirco imbelles ait factos, quod diuitijs operam darent, atque ob id eas in mare abijciendas.

Vel nos in mare proximum
Gemmas, & lapides, aurum & inutile
Summi materiam mali
Mittamus, ſcelerum ſi bene pœnitet:
Eradenda cupidinis
Praui ſunt elementa, & teneræ nimis
Mentes aſperioribus
Formandæ ſtudijs, neſcit equo rudis
Hærere ingenuus puer.

Hinc alibi idem.

Anguſtam amici pauperiem pati
Robuſtus acri militia puer
Condiſcat; vt Parthos feroces
Vexet eques metuendus haſtas

Vitam-

Vitamq́; ſub dio, & trepidis agat
In rebus.

Et ſanè ita conciderunt Aſſyriacum, Babylonicum, AEgyptiacum, Perſicum, Græcanicum, cæteraq́ue imperia, milites aſſuefeciſſe nummis, opibusq́ue cupiendis, ac parandis. Iam quis ignorat quam ſint infidi, qui venales animos habent? profectò quicunque capitur nummorum promiſſionibus, illi ſe ſe addicet, qui aut maiòres pollicitationes proferet, aut gradus honorificentiores. quàm male agetur itaque cum illo, qui talibus ſe ſe animis ad omnem ſponſioniscuiuſlibet auram mobilibus committet? Deſeretur is, cui nihil, aut perparum pecuniæ ad manus erit. Quomodo autem periculum mortis vllum volet ille adire, aut ſuum caput alicui diſcrimini obijcere, cui ſpes in hiſce rebus terrenis fluxis, & caducis? Nam quid iſtis quæſo faciat defunctus? is cui nullus eſt huiuſmodi rerum ſenſus? Quiduis potius cogitabit, quàm vitam ponere pro Republica, ſpoliari amatiſſimis opibus, auro, fundisq́ue partis. Verè de militia ſic inſtituta poterit illud vſurpari: ô militiam venalem, & cito perituram, ſi emptorem inuenerit.

Anno ab Vrbe condita quingentesimo quadrageſimo, vt è Liuio, & Appiano Sigonius in faſtis adnotauit Romani primum ceperunt in caſtris habere militem mercenarium; non Romanum quidem, ſed Celtiberum. Ex illo maximè ceperunt etiam Romani inter ſe mutuis bellis diſſidere, ac dilaniari, obortaq́ue ſunt præter ſeditionem Gracchi, ſocialia bella, ciuiliaq́ue inter Marium, & Syllam; Cæſarem, & Pompeium; Triumuiros, & Caſſium, Brutumq́ue, Octauianum, & M. Antonium, atque alia nonnulla non adeo grauia. Quamobrem milites omnino aſſuefacere ad pecuniarum, dignitatumque

tumque ſpem, multa continet abſurda. At quanto ſecurius, quanto nobilius erit expectatione multo amplioris mercedis eius animum percellere, & commouere? Nam ſi ſpes exigui tanta habet vires, tantos affert conatus, maximi præmij maximos adducet. Quocirca nihil æque inflãmabit illud, quàm ſi certiſſimò credat forè, vt à Deo cõſequatur æternæ beatitudinis remunerationem, dum pro iuſta cauſa bellat. nam veluti cęlum longiſſimè à ſe contraria repellit, neque peregrinas, vt aiunt, impreſſiones admittit, ſic qui cæleſtibus adhærebit, hoſtes validiſſimè reijciet, proſternet, nihilque ab illis quodammodo patietur.

Hinc etiam conſequetur, vt nemo vnquã pugnare velit, niſi adſit iuſtitiæ ratio, vel non ita rapietur homines ad humanum ſanguinem fundendum leuiſſimis occaſionibus interdum commoti, cùm ſibi firmiter perſuadent ſe caſtigandos, aut remunerandos cùm vel iuſtè, vel iniuſtè ferro certarint. Viderunt hoc olim Romani illi priſci antequam laberentur in deteriora, ac domeſticis diſſidijs dilacerarentur, vel adducerentur in poteſtatem Imperatorum barbarorũ. Cauebant in primis ne quid aduerſus fas, & omnium gentium leges in bello ſuſcipiendo committerent, néve cupiditate rapiendi aliena ferrentur, vt oſtendemus alio libro: deinde iuramento milites aſtringebant, ne ſui Ducis præſcripta vllo modo tranſgrederentur, ſed prorſus eius mandatis obedirent, quod Polybius libro 6. in Romanis ſeueriſſime ad vnguem ſemper obſeruatum fuiſſe demiratur ſuperſtitioni quodammodo aſcribens, quòd illis eſſet perſuaſiſſimum iuramenti violatores ad infera detrudi, ac tormentis æternis adiudicari, cõtraria verò præmia reponi ijs, qui bene egiſſent, ac vitæ rectum curſum tenuiſſent.

Atque

Atque hoc eſt, quòd Romanos ad ſummum rerum, ſupremique imperij faſtigium prouexit, continuiſſe in officio milites, diſciplinaque exactiſſima metu diuini numinis, quod cui ſe quis iuramento obligaſſet. Alioquin fruſtra tot leges eis, tot pœnas ac pręmia propoſuiſſent. Quamobrē cùm ſpernere illi iuramenta, ac varijs, exteriſque contaminati ſuperſtitionibus, & fabulis multo indigniſſima de Deo, diuiniſque, quàm prius ſentire, & quod olim ſtabili perſuaſione infixerant animis, in eo titubare, aut potius nihil de Deo credere auditis Epicureorum placitis cœperunt, ac dicere cum illo:

———credat Iudæus Apella:
Non ego. namq; Deos didici ſecurū agere æuum:
Nec ſiquid miri faciat natura: Deos id
Triſtes ex alto cæli demittere tecto.

Tum verò non minus quiuis Italus, Hiſpanus, Afer, Gallus, Syrus, Arabs, Dalmata, Pānonius, Myſuſue bello valere cæpit, quàm Romanus: Italique omnes admiſſi in ciuitatem, quāuis alibi ſedes haberent, non in Vrbe & mox omnes Imperio Romano ſubiecti; illudq; venit in manus poſt multa bella ciuilia, multas Italiæ vaſtitates illatas non modo Imperatorum Romani ſanguinis, quod fuit vſque ad Neronem, ſed Italicorum præterea, ac defuncto deinde Nerua Hiſpanienſium, Afrorū, Gallorum, Syrorum, Arabum, Myſorum, Pannoniorum, Dalmatarum, vt explicauimus libro ſecundo de antiquo, & nouo Italiæ ſtatu. ſic vbi Romani Imperatores, qui Chriſtum ſequi profitebantur, hæreticis militibus, quibus nulla eſt certa religio, nulla eſt reipſa fides, vti cæperunt, Vandalis, Gothis, atque iſtis gubernacula bellorum gerēdorum crediderūt, ruinam duxit Occidentale imperium, quòd

quòd aperuimus ſigno de amicitia quadrageſimo primo lib.10.cap.8.

Stet itàque nihil æque militibus animos addere ad prælian dum, quàm iuſtas ob cauſas pugnantem certo credere bonis bene, malis male futurum poſt mortem. Deumque pro meritis ſuum cuique retribuere. Hinc legimus apud Herodotum, cæterosque olim nulla bella ſuſcipi ſolita ab vllis populis aut Regibus, niſi oraculis conſultis, quod ſcilicet, fidem facere vellent ſe de ſententia cælitum venire ad certamen. & Romani nihil agebant, niſi libros Sybillinos conſuluiſſent: præterea verò, quòd cæteris gentibus erat inuſitatum, fæciales miſiſſent, qui peterent, vt deſiſteretur ab iniurijs inferendis, aut ſatisfieret illatis. Amplius autem ſuperſtitiòſe augurijs, & aruſpicijs operam dátes id perſuáſum cunctis volebant, à nutu diuino nihil non ipſorum pendere. Atque ita quando non poterant aſſequi, neque aſſequebantur Dei veri cultum, & gratiam, miſerrime hærebant in vmbris, & ſpectris; & ijs tamen multa maxima conficiebant. exéplo eodem grauiſſima ſunt aggreſſi Reges omnium ſummi, & celeberrimi copiarum Duces. Alexander ſe Ioue natū credi volebat, ipſiusque iudicio cuncta abs ſe ſuſcepta bella adminiſtrari. de Cæſare illud euulgatum; ad Rubiconem ſpectrum, ſibi admirabile adſtitiſſe, quod hortaretur ad arma capienda in aduerſarios ſuos; Sertorius ille fingebat ad ſe albam ceruā diuinitus miſſam, quæ moneret ipſum, quid ſingulis in rebus agendum ſibi foret. Atque ita cuncti vel aliorum generalibus, vel ſuis ſingularibus ſunt vſi modis, per quos militibus perſuaderent, ſibi ſuperos adeſſe ac fauere, ac proinde ne dubitarent manus cōferere, ac certare.

Verum enimuerò falſa iſti, cęteríque omnes con-

ſectati ſunt, quamuis aliquando magna patrarint, adeo valet vel vmbra veritatis. Chriſtiani, quibus, ſi comparentur antiquis, nulla eſt exercitatio militaris, quique verę religioni, quam Pontifex Romanus decernit, adhærent, verè Deum Ducem ſequuntur in bellis iuſta de cauſa rite ſuſceptis. atque ideo ſi volunt ſibi bene eſſe ac feliciter; numquam debet vnguem latum recedere ab illo, ſtudioſiſque illius, ſiue illi iam vita migrarint, & in ſuperis ſint, ſiue in terris verſentur, aut eius nomine ſuis præſideant; ſcientes eum vocari exercituũ Deum, qui pugnantibus animos adimat, atque addat.

Quod verò ait Macchiauellus nõ eſſe ſanctorum nomina noſtris infantibus imponenda, quòd illi fuerint imbelles, verum, quò excitetur ad præſtantiam militarem imponenda, quæ tulerũt priſci illi bellicarum rerum gloria ante ortum Chriſtum florentes, qualia ſunt Herculis, Achillis, Alexandri, Pyrrhi, Annibalis, Pompei, Cæſaris, aliorumque huiuſmodi, id omnino ridendum. Quid enim quæſo commouit iſtos ipſos ad bellicum robur, ad audenda, & edenda facinora? num nomen, quo appellabantur? Atqui ante ipſos nemo iſtius appellationis paulò celebrior fuit; non igitur inflammantur animi pugnantium rebus hiſce ad egregia patrãda. Quid autem, quod poſt obitum ipſorũ, cum multi fuerint eodem nomine, nemo eſt, qui inſigne quidquam ſit aggreſſus, cuius aliquod factum laudabilius celebretur? Quin multi ignauiſſimi ea nuncupatione memorẽtur, quaſi euenerit ipſis, quod Gręcus quidam dixit:

τίς πατέρα αἰνέσῃ εἰ μὴ κακοδαίμονες ὄχοι.

Quis patrem extollet, ſoboles niſi ſordida, vilis?

Hoc enim ſæpe contingit, vt nonnulli putent hoc ip.o ſe excellentiſſimos, quod inane nomen excel-

lentiæ

lentis alicuius gerãt, inſtar cornicul ę illius Aeſopicæ facti, quę pulcherrimarum volucrum plumis ſeſe operuerat. An verò accidet, quod ei, cõ ecutum,

———*moueat cornicula riſum*

Furtiuis nudata coloribus?

Illud eſt multis mortalibus vſitatum, vt multò facilius imitentur vitia, quàm virtutes alicuius. Quid igitur eueniet? In iſtis Ducibus, ac Regibus antiquis fuere vitia enormiſſima, non eſt opus ea referre. quiuis antiquitatum peritus recordabitur. Cùm quis itaque nomen illorum geret non ad virtutes exprimendas feretur, ſed flagitia. nam protinus habebit in promptu, quo ſe excuſet. Alexander ebrioſus erat, plures amicos abſque vlla cauſa occidit. Annibal nulla fide fuit, crudeliſſimus. cui fuerit agnominatio iſtorum, protinus ille ad iſta pręclara excitabitur, atque habebit, quo ſe glorioſe tueatur, ac vendicet ab omni reprehenſione. Thraſo ille Terentianus ſic certe.

ita olim Pyrrhus factitabat.

Cùm ſcilicet ob timorem, ſibi poſtremum locũ delegiſſet in pugna, arrepturus fugam, daturusque ſe in pedes, ſi quid primis mali accidiſſet. Traianus Hiſpanus, Septimius Seuerus, Afer, Diocletianus Dalmata ſcribuntur pugnaciſſimi, ac bellicoſiſſimi fuiſſe. Atqui haud curarunt iſtas nuncupationes.

——— *Eutrapelus cuicunque nocere volebat*
Veſtimenta dabat pretioſa, decorus enim iam
Cum pulchris tunicis ſumet noua cõſilia, & rem,

Inquit Horatius: Sic qui vellet alicui nocere, non ineat aliam viam, quàm traditam ab iſto noſtro. Quicunque induet ſpecioſos huiuſmodi titulos, propè ſibi videbitur eadem, quæ patrarunt illi, ad exitum perduxiſſe, ac veluti ſolent delicatuli fi-

lij diſſipare opes à parētibus multo ſudore partas, ſic formuſuli iſti ſub vmbra glorioſi nominis conquieſcentes ſomno ſedabunt. An non ita? quis poſt Herculem fuit Hercules? quis Annibal poſt Annibalem? quis poſt Cæſarem Cæſar magni nominis? Atqui ego oſtendam, longe ſecus obtigiſſe noſtris Regibus, ac militum ductoribus, qui Sanctorū nomine ſunt appellati, aut ſuperiorū Regum, vel Imperatorum. Alfonſi plures in Caſtella, & Luſitania fuêre fortiſſimi Reges, qui bello præclariſſimas victorias ex hoſtibus ſunt adſecuti, qui à ſancto, ſiue Ildefonſo, ſiue Alfonſo, (idem namque eſt vtrumque) ſunt nominati. Eodem modo Ferdinandi plures ab eiuſdem nominis Sancto dicti. Idem dicimus de Canutis Caniæ, Eduardis Angliæ, Venceſlais Bohemiæ, Ladiſlais Hungariæ, Cazimiris Poloniæ, Ericis Sueuiæ, Henricis, Fridericis, Othonibus Germaniæ, Ludouicis Galliæ Regibus. quorum ſanè omnium nomenclationes à Sanctis deſumptæ ſunt. En igitur, vt nomina Sanctorum noſtris infantibus adiecta magis eos commoueant ad gloriam militarem, quam nomina priſcorū, qui fuerint à nobis, & à ſanctitudine alieni. Quin neq; illa priſcos ipſos tantillum mouere potuerunt, ad contraria potius impulerunt, & ad repræſentanda, quæcumque in illis erāt ſceleſta, ac fugienda. Equidem video inter noſtros ab illis magnificentiſſima præſtita, & quæ omnem ſuperent antiquitatem, qui à Sanctis manſuetiſſimis appellationē ceperunt. Alfonſus ille Alburquecius, qui vſque ad aureā Cherſoneſum Luſitanici imperij confinia protendit, Afros, Arabes, Perſas, Indos cis, & vltra Gangem deuicit, aggreſſus, quæ nemini vmquam venerunt in mentem, ſancto nomē acceptum refert. Idem dicimus de Chriſtophoro Columbo Genuenſi, qui nobis iter

bis iter ex omni æuo occluſum primus ad Indias Occidentales aperuit; de Ferdinando Corteſio, de Franciſco Pizzarro, è quibus ille ampliſſimos tractus Mexicanos, hic Peruanos adduxit in Hiſpanorum poteſtaté. Mauritius, ac Baſilius Macedo poſt Conſtantinum primas ferunt in bellicis laudibus inter Imperatores Oriẽtales. Nam Mauritius quidem Perſica regnà occupauit, Baſilius hoſtes imperij vltra Euphratem ſummouit. Ambobus nomenclatio fuit à ſancto. Inter Italos duo maximè ob excellentiã militarem celebrantur Franciſcus Sfortia, qui principatum Mediolanenſem ſibi armis acquiſiuit, & Franciſcus Maria Ruereus Vrbinas. Atqui Franciſcus Aſſiſias patiẽtia fuit, ac lenitate admirabili, ac planè cæleſti. Ab hoc vterque illorum nominatus. En igitur, vt cõtraria prorſus dicenda, & concludenda è certiſſimis euentis, quàm quæ effutierit iſte homo, ſiue reſpicias antiquorum, ſiue noſtrorum nomenclationes. E priſcis, qui fortiſſimi habentur, à nemine ſuperiorum nomen acceperunt; & qui ipſorũ nomen tulit, haud refert etiam facta. Contrà è noſtris, qui ſunt à ſanctis dicti, bellicoſiſſimi fuerunt. Quid ita? ſicut infima corpora à ſupremis illis cientur, ſic animi ab animis cęleſtibus, qui ab exercituum Deo robur acceptũ noſtris immittunt ad maxima aggredienda, & cõficienda.

Dijs te minorem quod geris, imperas:

Huc omne principium, huc refert exitum.

De ſuperis loquẽs aiebat Horatius; quorum inſtar noſtri mitiſſimi ſunt, ijdẽque fortiſſimi, & inexpugnabiles. ſuum tẽpus eſt manſuetudini maximæ, ac ſuum fortitudini exercendæ. canibus, atque equis vtimur ad voluptates, ac delicias leniſſimis, atque obedientiſſimis, ad pugnas cruentiſſimas ijſdem pariter implacabilibus quodammodo, & effe-

ratis. Api ingenioſiſſimæ animaliũ poſt hominem mel eſt dulciſſimum, vt à nullo tanta dulcedo, eidem ſtimulus, quem carnibus infigat, acutiſſimus, & quaſi veneno aſperſus. Elephas placidiſſimus eſt, ac ſimul etiam pugnaciſſimus. Leones quamuis feri dicuntur in obſequentes, ac proſtratos eſſe ſupra omnes feras maximè placidi, & innocui. Ouidius Triſtium lib. 3. Elegia 5.

Quo quiſque eſt maior, magis eſt placabilis ira,
Et faciles motus mens generoſa capit.
Corpora magnanimo ſatis eſt proſtraſſe Leoni.
Pugna ſuum finem, cum iacet hoſtis, habet.
At Lupus, & turpes inſtant morientibus Vrſi;
Et quæcunque minor nobilitate fera eſt.

An deſunt nobis Conſtantini, Theodoſij, Caroliquę Imperatores cognomento ob rerum geſtarum ſublimitatem Magni, à quibus nomina mutuémur, niſi cælitum velimus ob reuerentiam, ne obtrudamus impietatem? Antiquos iſti omnes non modo æquarunt, ſed longiſſimo interuallo ſuperarunt. Crux iſtis patientiæ ſummæ vexillum, fuit inſigne in manibus conſerendis, fugandis hoſtibus, ac vincendis, Atque ita mãſuetudinis ſigno: non crudelitatis, inimicos vicerunt, & quidē illos, qui contraria ſigna explicabãt, Conſtantinus Maxentium, & Licinium, Eugenium verò Theodoſius, de quo ita Claudianus poeta non Chriſtianus:

——non inſultare iacenti
Mallebat: mitis precibus, pietatis abundans,
Pœnæ parcus erat: paci non intulit iram.
Poſt acies odijs idem qui terminus armis.

Ac talis fuit, quem Themiſtius Philoſophus nobiſcum non eadem ſentiens de religione præfert Alexandro Magno. Ac ſuadebit aliquis, vt infero-

rum

rum nomina geſtemus? Apage ad inferos cum doctrina iſta. nos eſſe cum cælitibus, & cupimus vocabulisque, ac rebus conamur. Multis verò de cauſis ſanctorum nomẽ incitabit illo inſignitos ad inimicum vincendum. Ac primum quidem, quòd ſciant ab illis nihili facta omnia, honores populares, opes, vitam, vt iuſtitię, ac veritati locus eſſet. & ipſi igitur exemplo horum non retardabuntur amore vllo opum, deliciarum, vitę, ab irruendo in hoſtes, in apertam mortem, ſi fuerit opus, quando pro iuſtitia, ac veritate pugnant. Rurſus cùm norint ſe in tutela poſitos eorum, quorum nomine appellãtur, & qui pro ipſis preces ad Deũ fundunt, nihil omninò verebuntur quidquid ex aduerſo ſe opponet, & contra ipſos præliabitur, quaſi in conſpectu concilij cæleſtis, ſuperiorumque omnium bella in hoc mundi theatro contemplantium decertent, in memoriam reuocãtes illud, ſpectaculum facti ſumus Angelis Deo, & hominibus.

———*pulchramq́; petent per vulnera mortem.*

Iam verò certi à cæleſtibus haberi odio ſupra omnia flagitioſos obſtinatos, vti ſunt plerumque, qui ſumunt arma pro iniquitate, idcirco in hos vehementiſſimè concitabuntur, vt quos vehementiſſimè ſuperi auerſentur.

Soluitur obiectum Macchiauelli, quo contendit imbelles homines fieri quod Chriſtiana lex iniurias vlciſci vetet, & contra ipſum retorquetur. Cap. X.

AT, inquit ille, Chriſtiana lex iniurias vlciſci vetat, quippe q̃ ſuadeat alterã maxillã præbere illi, qui vnã percuſſerit; et palliũ rapiẽti inſuper & tunicã dare. Atqui, ô bone homo, aliud eſt loqui de publicis iniurijs, aliud de priuatis.

Publicas perſequi indicto rite bello haud vetamur. Quocirca id prohibebit tantum Chriſtus, & cauebit, ne aduerſus noſmetipſos exerceamus robur, & quidquid habemus fortitudinis; ſed omne id impendamus, & effundamus in hoſtes, vires omnes iunctis animis colligamus, & aduerſus illos progrediamur. Id ſi eſt imbelles homines efficere, viderint cuncti. An ſi quis impediat, ne manus aduerſus aliam manum ferro ſe armet, eamque præſcindat, hoc erit, infirmum corpus efficere? Amputet igitur brachia, pedes, crura, ac ſi placet, ipſum caput. bellè profectò erit iſti manui, & corpori vniuerſo. firmitas illi magna erit, & inuicta membra. Videre ne priuati ſæuiant in priuatos, id nihil eſt aliud, niſi vt corpus ſit robuſtiſſimũ. Quod ſi membrum morbo tentatur, non continuò vel præſcindendum, vel expediendum ferrum. Reliqua membra præſtabunt illi officium ſuum, ſemet expoliabunt omni alio munere, vt ægrotanti opem ferant; Amara multa perpetientur, quaſi alteram maxillam præbeant, vt peccanti ſuccurrant. Quod ſi illud ſanari nolit, latius ſerpat lues, computreſcat, contagione reliquũ corpus inficiat, tum cultellus educendus, ac diſſecãdum quidquid eſt peſtilentis.

Quamobrẽ neque Chriſtiana lex prohibet, quo minus eos corrigamus, iiſque obſiſtamus, qui pergunt peccare, in deterius labuntur, præcipites eunt. Si peccauerit in te, inquit Chriſtus, frater tuus, vade, & corripe inter te, & ipſum ſolũ; ſi te audierit, lucratus eris fratrem tuum: ſi autẽ te non audierit, adhibe adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorũ, vel trium teſtium ſtet omne verbum. quod ſi non audierit eos; dic Eccleſiæ; ſi autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi, ſicut Ethnicus, & publicanus. hæc Chriſtus Matth. cap. 18. Audiſtin, qua via ſit repugnandũ malis?

malis? Adhibenda primum lenia medicamẽta. hęc niſi proſint, ad acerba veniendũ. proijciendus, quicumque eſt iniurioſus. Quod ſi tempus lenia non permittat; periculũ ſit in mora, ſiquis verbi gratia in me enſem ſtringat, occiſurus ſine dubio, niſi vis vi repellatur, tum verò permittit lex, vt occidã; ſacerdos ipſe ad altare poſitus, ni poſſit aliter effugere mortem, ſiquis eum telo adoriatur, poteſt interficere. Et tamen ſacris viris tanta eſt manſuetudo præſcripta, vt neque ipſi vmquã, vel in iuſtis bellis enſem ſtringere, membráque truncare; vel vt alicui certo truncentur, operã dare vllo modo poſſint. Sic igitur aduerſus iniurioſos homines agere, experiri iudicio nihil impedit, non continuò tamen ad iſta conuolandum. placide maiora. Nam quemadmodum medici ſinunt prius efferueſcere vitioſam carnem, ſubſidere tumorem, & quodammodo concoqui putreſcentem ſanguinem, ſaniemque mitigari, tùm verò incidunt, vt illa effluat. eodem modo non ſimulatque aliquis ebullit, vt ita loquamur, ad iniurias; eſt contra nitendum. lenitate eſt opus; cædendum loco, eſt aliquid illi dandum, vbi æſtus deſiderij conquieuerit, educetur virus, agnoſcet erratum, corriget, ac de illa lenitate plurimùm nos amabit. An verò fortis eſt, iniurias quaſlibet repellere, vindicare, nullas poſſe ſuſtinere? Infirmi eſt hoc, eſſe animo ſic abiecto, vt oneris tantillũm ferre non poſſimus, non eſſe excelſo, & inuicto, verùm quamuis aduolantem muſcam, Domitiani exemplo, velle perſequi, configere, ad ſingulas cõmoueri, indignari, turbas ciere. Audi Iuuenalẽ Satyra 3.

Abb. cap. clerici de vit. & honest. cler. Dec. l. vt vim de iustitia & iu. Nauar. de reg. cõmen. 3. nu. 51.

——quippe minuti
Semper, & infirmi eſt animi, exiguíq; voluptas
Vltio: continuo ſic collige, quod vindicta

Nemo magis gaudet, quàm fœmina.

Ac bene Mauritius Imperator Philippico dicenti Phocam eſſe ingenio partim timido, partim audaci reſpondit, vt refert Zonaras, ſi timidus eſt, ergo homicida eſt. Verè, nam cùm timidi trepident ad omnia; nihil non exhorreſcat; vbi inciderit vmbra ſuſpicionis, tenuíſve offenſio, expaueſcunt maiora, de ſuis viribus, quas norunt exiguas, deſperãtq; & huiuſmodi cũctа protinus abolere, & exterminare contendunt. q..in ferarum more irruunt, neque curant, an caput impingant in murum, vel in præceps corruãt. neque hæc eſt fortitudo, ſed furia, rabies, quæ ſimulatque ebullierit, relinquit homines languidos, nullis omnino viribus, nullo robore, ſimiles torrẽtibus, qui maximo cum fragore obuia quæque corripiunt, curſu horribili, tortuoſis fluctibus ripas deijciunt, aggeres proterunt, arbores, terras excauant, cum ſtabulis ferunt armenta, ſed horis hæc pauciſſimis accidunt. Mox inſpicies alueum, nihil aquarum videbis; arentia omnia. Non ita Danubius, Ganges, Indus, Nilus. ita placide alicubi fluunt, vt neutram in partem diſtinguas eorum curſum, cùm tamen impetu maximo ferantur, velociſſimo lapſu, inſtar Orbium cæleſtium, quæ ſtare contemplantibus videntur, iidem perpetui, ac profundiſſimi aquarum gurgites. ſic enim Claudianus panegyr. 2. in Stilichonem.

Se iactent alij, ſtudeant feritate timeri,
Abductoq; hominum cumulent æraria cenſu,
Lene fluit Nilus; ſed cunctis amnibus extat
Vtilior, nullas confeſſus murmure vires.
Acrior at rapidus tacitas prætermeat ingens
Danubius ripas, eadem clementia ſaui
Gurgitis immenſum deducit in oſtia Gangem.

Torren-

Torrentes immane fremunt, lapſisq́ minantur
Pontibus, inuoluunt ſpumoſo vortice ſyluas.
Pax maiora docet. peragit tranquilla poteſtas,
Quod violenta nequit: mandataq́ fortius vrget
Imperioſa quies.

Vin hoc totū clariori exemplo diſcere? ſint duo milites in acie, è quibus alter alteri ſubiratus vindictam meditetur. An ſi hoſtis impetum faciat in aliquem ex his, adcurret alius, ac vehementius obſiſtet, lacertisque validioribus aduerſus irruentem, quàm ſi nihil offenſionis ſit inter iſtos, ſed mutuas iniurias condonarint? Siquidem ſinamus animos exerceri, & exacui ad expetendas, ſumendasque vltiones, atque, vt aſſolet, idem continget multis militibus, militūque ductoribus, næ fortitudine nulla erit exercitus huiuſmodi, cito delebitur. Contra autem ſi condonentur iniuriæ, hominesque remittendis illis ſtudeant, tùm multo acriores in pugna fiunt. appoſitè Virgilius fingit Turnum multis oneratū fuiſſe contumelijs in publico conſilio à Drance. nihil grauius à Turno Rege in illum ob acceptas ignominias animaduerſum. quibus igitur modis iniurias Drancis Turnus refellet?

Exſcindine domos (id rebus defuit vnum)
Perpetiar dextra nec Drancis dicta refellam?
Terga dabo? & Turnū fugientē hæc terra videbit?

Hæc Turnus ſemetipſum concitans ad robur exerendū, dedecora, quibus fuerat à Drance aſperſus, vlturus, atque abſterſurus. Sed hæc Virgilij. Audiamus, quòd Cæſar accidiſſe duobus militum ſuorum T. Pulfioni, & L. Vareno Comment. lib. 5. perpetuas (ait ille) controuerſias inter ſe habebant, vter alteri anteferretur. ómnibusque annis de loco ſummis ſimultatibus contendebant. Ex his Pulfio,

cùm

cùm acerrimè ad munitiones pugnaretur, quid dubitas, inquit, Varene? aut quem locũ probandæ virtutis tuæ expectas? hic dies, hic dies de noſtris controuerſijs iudicabit. Hæc cùm dixiſſet, procedit extra munitiones, & quæ pars hoſtium confertiſſima viſa eſt, in eam erumpit: ne Varenus quidem tum vallo ſe ſe continet. ſed omnium veritus exiſtimatione, ſubſequitur mediocri ſpatio relicto, Pulfio pilum in hoſtes mittit, atque vnum ex multitudine procurrẽtem traijcit: quo percuſſo, & exanimato; hunc ſcutis protegunt hoſtes, & in illum vniuerſi tela conijciunt: neque dant regrediẽdi facultatem. trãſfigitur ſcutum Pulfioni. & verutum in baltheo defigitur. auertit hic caſus vaginam, & gladiũ educere conantis dextrã moratur manum, impeditumque hoſtes circunſiſtunt. ſuccurrit inimicus illi Varenus, & laboranti ſubuenit. ad hunc confeſtim à Pulfione omnis multitudo conuertit. illum veruto transfixum arbitrantur. Varenus gladio cominus rem gerit, atque vno interfecto, reliquos paulum propellit. dum cupidius inſtat, in locũ inferiorem deiectus concidit. huic rurſus circũuento fert ſubſidium Pulfio, atque ambo incolumes cõpluribus interfectis ſumma cum laude ſe ſe intra munitiones recipiunt. hic fortuna in contentione, & certamine vtrũque verſauit, vt alter alteri inimicus auxilio, ſalutique eſſet; neque dijudicari poſſet, vter vtri anteferendus videretur. hactenus verba Cæſaris. Sic igitur ſumẽda eſt nobis vltio de aduerſarijs noſtris, non vt in noſtros ciues, popularéſve iram, ſiquam concepimus, effundamus; ſed in publicos hoſtes. An ſi iſti doctrinam Macchiauelli ſecuti fuiſſent, tanta roboris experimenta dediſſent poſteris ad æternam ſui nominis gloriam reliquiſſent? Viden, vt non efficiat imbelles, non referre oppro-

bria

bria illata, non vlciſci in ſuos à ſuis illatum, quodcumque illud ſit, detrimentum. Nihil æque, atque in publicam cauſam peccatur; ſi priuatum quempiam duntaxat lædo, vnius eſt malum. pertingit vnum. ſi vniuerſalem ſtatum, tunc omnes id tangit. ac pro multitudine vniuerſitatis, hominumque in illa commorantium multiplicatur error. Ciuis eſt pars ciuitatis, hoc eſt illi à natura tributum, & penitus inſitum, vt in illius vtilitatē ſe, ſuaque omnia conferat. nam rebus ſingulis eſt hæc ingenita propenſio, vt ſuimetipſius iacturam velint omnino facere, quominus è communi bono quidquam depereat. Idcirco ſi quis enſem ſtringit attollens, vt caput feriat, continuò brachium quamuis diſſecandum, nulla iuſſa expectans occurrit, excipienſque ictum ſui detrimentum negligit, vt caput potiſſimam corporis partem tueatur. ac bene ille.

Dulce, & decorum eſt pro patria mori;
Mors & fugacem perſequitur virum;
Nec parcit imbellis iuuentæ
Poplitibus, timidoq; tergo.

Igitur quicunque priuatus iniurias perſequitur aduerſus populares ſuos, non aduerſus communes hoſtes, is ſtatum publicum lædit, facit contra innatam procliuitatem, contra intimas animi vires; ac neceſſe eſt titubet in enſe expediendo, ſtringendo, brachijs porrigendis, intentandis, quippe quem retrahat illa inſita propenſio, atque ita non fortis, ſed ignauus euadat. Idcirco cum vates ille interrogaſſet Romanos bellis inter ſe ciuilibus ſæuientes obſtupuiſſe ait ad huiuſmodi interrogationem veluti viribus deſtitutos, & caſſos.

Furórne cæcus, an rapit vis acrior,
An culpa? reſponſum date.

Tacent;

Tacent; & ora pallor albus inficit;
Menteſq́; perculſæ ſtupent.
Ὁ συνιςορῶν αὑτῷ τι κἂν ᾖ θρασύτατος
ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.
Qui ſibi aliquid cõſcius eſt, etiãſi fuerit audaciſſi-
Conſcientia ipſum timidiſſimũ eſſe facit. (mus.

Aſſuefacere nimirum ciues ſuos vlciſcendis iniurijs, nihil eſt aliud, niſi operam dare, vt illi inter ſe diſtrahantur, diſcerpantur, perinde ac ſiquis inſtar Medeæ filij membra dilanians hac illac diſpergeret. Hinc factiones, ſeditiones, prælia. Exteri in ſuos accerſuntur, immittuntur in viſcera propria ferales inimici, à quibus deinde omnes opprimuntur, ac delentur. An hoc robur? An hæc fortitudo?

Neceſſe oſtẽditur, iniurias remittere, & contemnere ad amorem conciliãdum, tenendumq́ue inter populares, quo nihil magis auget pugnãtium vires, quæ diuinitus maximè augẽtur, cum quis ob bonum publicum ſeſe ijs deuouet. Cap. XI.

NIHIL eſt, quod æquè amplificet, atque intendat vires animi, & corporis noſtri, atq; amor: ob hoc enim veluti fonte emanant omnes, quibus impellimur ad aliquid agẽdum, vel appetendum, cogitationes, conſilia, decreta, executiones; Ab hoc omnes, quibus agitamur perturbationes. Quamobrem nihil erit valentius ad militũ robur confirmandum, neruos contendendos, quam colligaſſe maximo, atque intimo amoris vinculo pugnantium mentes. Explicauit hoc Homerus, vt obſeruarũt aliqui, cùm refert ab Agamemnone ſic inſtructas acies, vt qui conſanguinei, cognati, viciníve erant, in agminibus ijſdem cuncti eſſent, vt ar-

dentius ſcilicet præliarentur, alterque alteri opem ferret. Rurſus idem tunc Achillem bella repetiſſe vehementius narrat, cum dolore amoris permotus occiſo Patroclo, quẽ maximè armabat, arma ſumpſit aduerſus Troianos. Imitatus eſt hoc Virgilius in Euryalo illo ſuo, Niſoque. Quocirca nihil magis curabit, atque enitetur Reip. diligens, ac peritus moderator, quàm vt ciues, militeſque inter ſe ament, ſiquidem velit ex hoſtibus victoriã referre. At ſi velimus exerceri homines ad iniurias vindicandas, actum eſt non modo de vehementia, dilatationeque amoris in multos, atque omnes, ſed prorſus de amore ipſo; qui quãto plures complectitur, eò maior eſt, veluti ignis pluia ligna corripiens, atque vrens, aut lux è pluribus locis repercuſſa. In quotidiana namque conſuetudine, ac familiaritate vix eſt, vt offenſiones ſępe non exoriãtur: nam cùm nemo ſit ſine vitijs, à quibus lædũtur omnes, quamuis illa ſint exigua, quòd eſt paucorum, neceſſe erit diſſuere amicitiam, niſi ad manſuetudinem facti ſimus, ac noſmetipſos conformemus ad illius normam, & obliuione obruamus, quidquid acerbitatis nos poteſt perſtringere. Rectè namque Horatius aiebat, omnia nobis, vt amorem tectum ſartum tueamur, interpretanda in meliorem partem, ac ſi res patitur, non modo eleuanda errata ac minuenda, ſed etiam trahenda ad virtutes, harumque ſpecioſis veſtibus decoranda.

At pater vt gnati ſic nos debemus amici
Siquod ſit vitium, non faſtidire. ſtrabonem
Appellat pætum pater; & pullum, male paruus
Sicut filius eſt, vt abortiuus fuit olim
Siſyphus; hunc Varũ, diſtentibus cruribus; illum
Balbutit ſcaurum, prauis fultum malè talis;

Par-

Parcius hic viuit, frugi dicatur; ineptus,
Et iactantior hic paulò eſt, concinnus amicis
Poſtulat, vt videatur; at eſt truculentior, atque
Plus æquo liber, ſimplex, fortiſq; habeatur;
Caldior eſt, acres inter numeretur; opinor
Hæc res & iungit, iunctos & ſeruat amicos.

Et mox:

Nam vitiis nemo ſine naſcitur: optimus ille eſt
Qui minimis vrgetur. amicus dulcis, vt æquũ, eſt
Cum mea compenſat vitiis bona: pluribus hiſce
(Si modo plura mihi bona ſunt) inclinet: amari
Si volet, hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui ne tuberibus propriis offendat amicum,
Poſtulat, ignoſcat verrucis illius. æquum eſt
Peccatis veniam poſcentem, reddere rurſus.

Ad ſummam Macchiauellus amicitiam tollit de mũdo; quin, vt aiebat Cicero, Solem, cùm vult nos exerceri ad vltiones ſumendas; ac legem Chriſtianam carpit, quod obliuionem ſuadet iniuriarum. Amplius ſi credimus Ariſtoteli initio politici primi aſſerenti hominem, qui ſolus ſit, eſſe aut Deum, aut beſtiam, nos, ex hominibus beſtias faciet. Exterminata namque amicitia, exterminato amore, ad ſolitudinem redigimur cuncti; cumque nemo ſit Deus, de philiſophi huius ſententia, per iſta placita conuertemur in beſtias. At quanto ſapientius Phocylides.

Μὴ μιμοῦ κακότητα, δίκῃ δ' ἀπόλειψον ἀμυνάν
Πειθὼ μὲν γὰρ ὄνειαρ, ἔρις δ' ἔριν ἀντιφυτεύει

Ne imitere nequitiam, iuſtitiæ relinque vindictam
Conciliatio namq; lucrum, contentio verò contentionem gignit.

Hoc ſcilicet Paulus aiebat, noli vincere malum,

ſed

ſed vince in bono malum. quis enim beneficentiam, manſuetudinem, placabilitatemque non amet, ampleĉtatur, foueat, exoſculetur? His artibus incendia amoris immenſa inter populares excitantur, ſi non modo beneficijs certatur, ſed ita præterea certatur, vt pro maleficio beneficium reponatur. ita fit, vt milites ardentiſſimè inter ſe ament, ac fortiſſimè prælientur.

Sed ponamus eſſe aliquos ſiue multos, ſiue paucos, qui ſint innocentiſſimi, ab omni labe, quantum fieri poteſt, immunes; ac velint dedecora omnia, damna omnia, quæcunque inferuntur, excipere, nõ experiri iudicio curent, nihil conqueri, tantum patienter ferre exemplo Chriſti, vt bene ſit Eccleſiæ ipſius, cœtui Chriſtianorum, quamuis irrogentur à flagitioſis, & audaciam nimiam ſumentibus ex iſtius nimia tolerantia. quid hic dicemus? hunc eſſe ignauum militem? ſine dubio miles erit Macchiauello abieĉtiſſimus. Ego contra aſſero eſſe huiuſmodi, qui victorias ex hoſtibus maximas referat, trophæa de ipſis nobiliſſima ſtatuat, triũphos agat; robur omne, ſed ſingulare, ac præſtãtiſſimum Chriſtianis militibus deriuatum cælitus inſpiret, in fugam vertat inimicos, ad terram proſternat, occiſione ipſos occidat. Atque hoc eſt, quod Hieremias videns Hebræorũ res acciſas, Hieroſolymas dirutas, Iudęos abductos in ſeruitutem, cuncta ipſorum loca vaſtata, euerſa, ſibi dari poſcebat aliquẽ, non qui copias maximas cogeret, acies inſtrueret vltionis auidas, & impatientiſſimas iniuriarum, vt in priſtinum reſtitueret Hebræorum res, in antiquum ſtatũ reduceret, ſed qualẽ deſcribit hiſce verbis. Sedebit ſolitarius, & tacebit, quia leuauit ſe, ſupra ſe ponet in puluere os ſuum, ſi forte ſit ſpes, dabit percutiẽti maxillam, ſaturabitur opprobrijs: quia nõ repellet

in ſempiternum Dominus, quia ſi abiecit, & miſerebitur. Hæc ſanctiſſimus vates vocatus ad regna euertenda, atque ędificanda, decernens in illo ſpem ponendam, qui ſaturetur ignominijs, perinde atque eos maximè ſitiat, atque eſuriat, det percutientibus maxillã, per illum fore, vt Deus Iudæos haud amplius repelleret, ſed eorum miſereretur.

Atque hoc pariter eſt, quod ad nomen Ieſu cunčta genu flectũt. Chriſtus, ait Paulus, factus eſt pro nobis obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Audin quid in ſublimiſſimo Maieſtatis altiſſimæ ſolio Chriſtum collocarit, vt Reges confringantur, capita multorum conquaſſentur? iſta ipſa patientia, de qua loquimur, admiranda, & maximè ſingularis, vſque ad mortem ſubeundam pertingens.

Ridebit ad hæc impius; & anilium fabularum loco reputabit. At qui innumera ego exempla poſſem proferre eorum, qui hæc factitarunt, vt victoriam poſſent ex hoſtibus referre, & quidem maximè illuſtria. Chriſtianorũ dicet ille exempla proferētur, & multo amplius his quaſi ineptis illudet. Verum nō Chriſtianorum dumtaxat ego exempla producam, ſed cum multa alienorum poſſim, Romanorum memoranda ex ipſo Liuio, quorũ omnium amore Macchiauellus imprimis detinetur, atque agitur, in medium nunc afferam. contentique erimus duo narraſſe.

Solebat igitur tum è Romanis, tum è multis alijs gentibus, ſed ex illis præcipuè aliquis ſolemniori ritu, ſolemnioribusque verbis ad id per Pontifices conceptis, vbi timebant aliquid publicę cladis

impen-

impendere, precari inter alia Deos illos, in quorum poteſtate erant & ſuæ, & hoſtium, quibuſcum pugnabant, res, vt in ſe vnum pœnas omnes, quas verbi gratia Romani ob admiſſa delicta mererentur, atque ob ea ſuperari deberent diuina id iuſtitia poſcente, deuoluerent, ijs enim ſemetipſum deuouere. Verba, ac cæremonias, quibus id fieret narrat Liuius lib. 8. & 10. quibus locis admirabiles victorias è Latinis, Samnitibus, & Gallis partas à Romanis deſcribit, ob huiuſmodi deuotionem, cùm ſemel Decius pater ſe deuouiſſet, atque iterum Decius filius ambo tum Conſules. Et quidem cùm certiſſimum ſit ipſos in poteſtate cum rebus hoſtilibus fuiſſe Omnipotentis Dei, quando inuocabāt Deos, in quorum poteſtate eſſent vna cum illis clariſſimum ſimul eſt neque Romanos, neque vllos potuiſſe hac via vel diuinæ iuſtitiæ ſatisfacere, vel mereri, hæc enim duo eidem iuſtitiæ innituntur, sed cùm legamus ipſos Dæmonas impetraſſe à Chriſto vt in porcorum viſcera immitterentur, & iſti poterant qualitercumque id, de quo diſputamus, obtinere. En igitur, vt quis addicens ſe ignominijs, ac ſupplicijs quibuſlibet, hoſtes ſuperat, ac vincat. *S. Tho. 2. 2. quæſt. 83. art. 15. ad ſecūdum.*

Mittamus iſta, quæ nihili facimus, & idcirco attulimus, vt è conceſſis impios conuincamus, atque ex ijs, quæ maximè demirantur. Eo nunc reuertatur, vnde deflexit oratio. Per illos, qui cũ iuſti ſint, tamen ob honorem Dei, bonũque publicum Chriſtianorum, vita indigna perpeti volunt, aut etiam ſpeciatim petunt, vt ſupplicia debita Chriſtianis in aciem prodeuntibus, in ſe auertantur, Chriſti munere fieri, vt milites euadant fortiores, inimicos profligent, ac vincant. Retulimus alibi præclariſſimos viros, ac fœminas huiuſmodi caritate flagrantes ſignis de ſanctitate Eccleſiæ militantis,

& caritate, tomo primo. Hic duo ad propoſitum noſtrum maximè inſignia ſatis erit exſcripſiſſe. fuit, vt ſupra dicebamus Theodoſio Imperatori acerrimum bellum cum Eugenio, ita vt penè victus fuerit. ſtetit aliquando (hæc ſunt verba Ruffini, lib. 2. cap. 33.) anceps victoria. fundebantur auxilia barbarorum. (qui pro Theodoſio pugnabant & erant Gothi Arriani, quorum decem millia perierunt) terga iam hoſtibus dabant. Sed fiebat hoc, non vt Theodoſius vinceretur, ſed ne per barbaros vinceret. Tum verò ille, vt conuerſus ſuorum acies vidit, ſtans in edita rupe, vnde & conſpicere, & conſpici ab vtroque exercitu poſſet, proiectis armis, ad ſolita ſe vertit auxilia, & proſtratus in conſpectu Dei, tu, inquit, omnipotens Deus noſti, quia in nomine Chriſti filij tui, vltionis iuſtæ (vt puto) prælia iſta ſuſcepi, ſi ſecus, in me vindica. ſi verò cū cauſa probabili, & in te confiſus huc veni, porrige dexteram tuam, ne forte dicant gentiles, vbi eſt Deus eorum? per quàm ſupplicationem pij Principis certi à Deo eſſe ſuſceptam, hi, qui aderant Duces animantur ad cædem, & præcipuè Bacurius vir fide, pietate, virtute, & animi, & corporis inſignis, & qui comes eſſe, & ſocius Theodoſij mereretur, proximos quoſq; conto, telis, gladio paſſim ſternit, agmina hoſtium conferta & conſtipata perrumpit: iter per millia ruentium ad ipſum Tyrannum ruptis agminibus, & aceruatim fuſis ſtragibus, agit. Vix fortaſſe ab impijs credantur, quæ geſta ſunt. etenim cōpertum eſt, quod poſt illam Imperatoris precē, quam Deo fuderat, ventus ita vehemēs exortus eſt, vt tela hoſtium in eos, qui iecerāt, retorqueret, cumque magna vi perſiſtente vento, omne iaculum miſſum ab hoſtibus fruſtraretur fracto aduerſariorū animo, ſeu potius diuinitus repulſo, Argobaſte duce ne quid-

quidquam fortiter agere Eugenius ante Theodoſij pedes vinctis poſt terga manibus adducitur. Huc-uſque Ruffinus aperte teſtificans hac prece qua ſe Theodoſius pœnæ, ſiquã mereretur, addixit, victoriam partam, quæ videbatur ad inimicos inclinare.

Hæc dices antiqua. audiamus igitur euētum noſtri ſæculi. Rex Calecutiēſis atrociſſimum bellum multis ſuorum millibus inſtructus aduerſus pauciſſimos Luſitanos gerebat. His erat Dux Odoardus Paciecus, qui vidēs maximam cladem ſuis impendere, animo, inquit Oſorius lib. 3. conturbatus oculos in cęlum ſuſtulit, & maxima voce, vt ab hominibus audiretur, ô ſumme cæli rector, inquit, ſcio me commiſiſſe flagitia maximo ſupplicio digna. Te tamen ſuppliciter oro, vt in aliud tempus vindictam differas, in quo non decus, & gloria tui ſanctiſſimi nominis agatur. Hæc vbi dixit, iterum tormentũ dirigi, atque liberari iuſſit. emiſſus cum maximo fragore globus caſtelli bonã partem diſſipat, & homines in mare deturbat. noſtri manus in cælum tendere, Chriſti nomen celebrare, numen illius præſens agnoſcere, & tunc multo alacrius hoſtibus obſiſtere. & mox. conſtat hoc prælium fuiſſe multo ſuperioribus atrocius, & immanius, in eoq́; multas hoſtium naues depreſſas, & magnam hominum multitudinem extinctam. prælium cum prima luce commiſſum fuiſſet, ad veſperam ductum fuit. è noſtris multi vulnerati fuerunt, nullus tamen occiſus. Hoſtium toto hoc bello vnde viginti millia deſiderata. Hæc Oſorius.

Ex his apparet, nõ ingenerari animis noſtrorum militum timorem, atque ignauiam, quod aliquid patienter tolerent ad obſeruandam Dei legem, tenendũque virtutis, ac patientiæ ſummum, quin potius, ac multo magis, ſi quis pati ſit paratus, Deoq́ue

ſe ad hoc offerat ob bonum publicum aduerſus publicos hoſtes, hinc robur addi noſtris, hinc apertiſſimas victorias Chriſti munere comparari. ſed adhuc videamus hinc naſci omne bellicum Catholicorum robur.

Per crucem, quæ ſingularem nobis patiētiam deſignat, & quā nos ſecuturos profitemur exemplo Chriſti in tolerādis iniurijs maximas victorias partas. Cap. XII.

Cvm vexillum crucis poſt Conſtātinum noſtri in bellis explicant, atque attollunt, quid ſignificāt? An ſe per merita Chriſti crucifixi adepturos victoriam, ſpemque in illo omnem collocare? An ſimul etiam ſe paratos mori vnà cum Chriſto pro illius gloria? Vtrumque videtur. Nam Chriſtus paſſus eſt pro nobis, ait Petrus, vobis relinquens exemplum, vt ſequamur veſtigia eius, abſitque, inquit Paulus, mihi gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mūdus crucifixus eſt, & ego mundo. Chriſtus autem dixit, exemplum vobis dedi, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Quicumque igitur milites, eorum Duces, Reges, & Imperatores hoc inſigni in ſublime elato bellant, ſignificabunt ſe quodāmodo occurrere quærētibus ad mortem Chriſtum, Chriſti exemplo, perinde ac ſi ſinguli dicant, Ego ſum, morti ſe offerentes, atque ita eodem modo ad terram proſternēt inimicos, vt illi ſi abire poſſint, quicumque è Chriſtianis infirmæ ſunt fidei, ac ſimiles Apoſtolis cum Chriſtus in horto dixit occurrēs illis, qui perdere ipſum volebāt, ego ſum, ſinite ergo hos abire, quo dicto perterriti omnes corruerunt.

Non explicatur autem pro Chriſti gloria hoc inſigne, quoties è victoria fierent audaciores hæretici,

tici, aduerſarij Pontificum Romanorum, vel iniuſtam cauſam fouẽtes. Atque ob id nullum ſolet eſſe Catholicis robur, cũ præliãtur ob regiones hæreticorũ plenas, niſi forẽt hæreſes certò extirpãdæ, atq; idcirco tot ſunt victoriæ Turcis, & Mahometanis.

Admirabile ſit igitur hoc aduerſus Macchiauellum. quatuor Chriſtianorum generibus, vt ita loquamur, diuinitus hoc vexillum crucis datum. ac tribus quidem primis cæleſti quodam viſu præcedente, iſtiſque imperia omnium latiſſima elargita, quarto datum per Pontifices Romanos inſtinctu, monituque diuino, atque huic bellatorum generi fortitudo ſingularis. Omnibus autem victoriæ ex inimicis incredibiles, illuſtriſſimaq; trophea contigerunt.

Primum verò ex his eſt Imperatorum aliquot Chriſtianorum. Notiſſima eſt hiſtoria Conſtãtini, qui cum bellum moliretur in Maxentium, qui tunc Occidẽtalis imperij ſummam tenebat, plurimumque opibus, atque armis valebat, atque ob id ille imminẽtis apparatus difficultatibus exterrebatur, vidit in aëre delineatam crucem, dictumque eſt ei in hoc ſigno vinces. Quocirca ſumptis animis perrexit in Italiam, & quamuis longè inferior copiarum numero, tantæ tamen rei viſu confirmatus vexillũ crucis tollens, tribusque, vt ſupra dicebamus, prælijs cum Maxentij ducibus, Maxentioque ipſo ad extremum confligens victor euaſit. Quin alijs in bellis, quæ multa aduerſus alios geſſit, id experimento didicit, ſi quando acies vlla ob hoſtiles impreſſiones inclinare videbatur, eo iubebat adcurrere, qui vexillũ ferebant, ac protinus rerum conuerſio fiebat, inimici cadebant, noſtri ſuperiores erãt. Sic igitur numquam non aduerſarios Conſtãtinus fudit, fugauit, deuicit. Hæc Euſebius Cæſarienſis

 à Con-

à Conſtantino ſibi dicta narrat oratione in illum, & lib. hiſtor. 9. cap. 8. hinc Prudentius lib. 1. de potentia crucis alloquens Romam.

Hoc ſigno inuictus tranſmiſſis Alpibus vltor
Seruitium ſoluit miſerabile Conſtantinus;
Cùm te peſtifera premeret Maxentius aula.

Quin idē non modo vult cum cæteris Labarum, quod erat Imperatoris vexillum, fuiſſe in formam crucis conformatum; ſed etiam crucem galeis impoſitam, clypeiſque additam Chriſti nomen exprimentem.

Chriſtus purpureum gemmanti textus in oſtro
Signabat Labarum, clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat, ardebat ſummis crux addita criſtis.

Suſtulit hoc vexillum Iulianus apoſtata, qui occiſus eſt à Perſis, Iouinianus omiſit breui viuens in imperio, reſtituit Valentinianus primus, qui multis, ac nobiliſſimis victorijs eſt potitus. Eodem modo Theodoſius inſigne crucis explicās aduerſus Eugenium Deorum ſimulacra in ſignis militaribus attollentem pugnauit; cumque prælium ſupremum commiſſurus eſſet, cruce ſe ſignans ad illud proceſſit, atque illa, quæ recitauimus, verba eſt effatus. tradūt hæc Theodoretus lib. 5. cap. 24. Rufinus lib. 2. cap. 33. Sozomenus lib. 7. cap. 24. Hinc idem poëta hac de re loquens ad Romam conuerſus ait:

Agnoſcas Regina libens mea ſigna neceſſe eſt,
In quibus effigies crucis, aut gemmata refulget,
Aut longis ſolido ex auro præfertur in haſtis.

Quod autem maximè ſit obſeruandum, facitque in primis ad rem noſtram. Quicūque Imperatores ex antiquis hoc inſigni ſunt vſi, numquam ſunt ipſi in acie victi, & interfecti: ſed plerique vel per hæreticos, vel per infideles, quibus, non omnino cruci

defe-

deferentes vtebantur in prælio ſunt interempti, aut imperio deiecti: vt cuncti videant nihil eſſe habendum commune cum hæreticis Chriſti inimicis, atque ab illis nihil non mali expectandum. Hinc Gratianus Valentiniani filius anno 384. necatus eſt ab Andragathio quodam per inſidias, Valentinianus II. ab Argobaſte infideli anno 391. Valentinianus III. à Maximo domi in Vrbe anno 455. Maximus Romæ eodem, Auitus imperio ſpoliatus eſt à Ricimere Gotho Ariano, qui exercitis fuerat ab Imperatoribus ſuperioribus præpoſitus anno 456. Maioranus ab illomet hæretico eſt interfectus 461. ab eodem dicitur veneno ſublatus Seuerus 465. denique Anthemius ſimiliter necatus 472. at Iulius nepos ab Oreſte Gotho, & ipſo Ariano expellitur 475. cumque ſuffectus eſſet ab hoc Momyllus filius hæreſis eiuſdem corruit Occidentale imperium, & ab Odoacre Herulorũ Rege eſt occupatũ anno 476.

Ad ſummam nemo Imperatorum Occidentalium fuit in acie victus ipſe attollens hoc labari in crucem conformati inſigne.

Secundi, quibus eſt hoc ſignum diuinitus conceſſum, fuere Caſtellani. Nam poſt annum octingenteſimum vigeſimum ſextum, cum Ranimirus aduerſus Saracenos pugnans hoſtium quinquaginta millia peremiſſet, viſus eſt tunc S. Iacobus in aëre qui candido equo inſidens vexillum niueum geſtabat, quod crux rubea diſtinguebat. ex illo Hiſpani inſigne huiuſmodi tulerunt, & imperium latiſſimum quale numquam fuit ab Orbe condito nationi vlli, vel Regi, compararunt. Apparuit ſimiliter crux in aëre anno milleſimo centeſimo decimoſeptimo, cùm pugnaret aduerſus Saracenos Alfonſus Octauus eo conflictu, quo ſunt interfecta illorum ducenta millia.

Tertij ſunt Luſitani. Anno enim milleſimo cen-teſimo, ac duodecimo cum Portugalliæ Dux Alfonſus I. prælium cõmiſſurus eſſet aduerſus quinque Saracenorum Reges, ac trepido foret animo ob ipſorum incredibilẽ multitudinem; Chriſtus adſtitit illi in ſomnis, bono iuſſit eſſe animo, & explicare ſignum, cui forent appicta quinque vulnera ad manus, pedes, ac latus inflicta, & in modum crucis conformata. egit hoc Alfonſus, & nobiliſſimam victoriam reportauit. Ex illo imperium Luſitanicum eſt latiſſimè, ac longiſſimè, vt oſtendimus ſupra, propagatum.

Quarti ſunt equites religioſi. Anno enim 1095. Vrbanus Secundo in concilio Claramontano diuini numinis inſtinctu Francos, Italoſque crucis inſigni ad pectus appicto in Orientem miſit. cœperunt hi Bythyniam, Phrygiam, Lydiam, Pamphyliam, Ciliciam, Syriamque vſque ad Euphratem, & fines Armeniæ: Dein verò inſigni eodem Flandri, Venetique Conſtãtinopolim, & magnam Græciæ partem cum finitimis inſulis: Angli Cyprum, quam Francis reliquere. numquam porrò nobiliores è Turcis, ac Mahometanis victoriæ ſunt relatæ, quàm primis hiſce expeditionibus. Atque vt ſupra dicebamus, bis in Aſia fuſi Turci, ſemel cum tercentum ſexaginta millia armatorũ produxiſſent, iterum cum centum millia equitum, peditum verò innumeras copias; quo tempone noſtri non modo ad paucos redacti erant, ſed enecti quodammodo fame, viribusq; omnino deſtituti, vt Robertus Monachus, qui bello interfuit, latè narrat. Atque hoc tempore exorti equites Hieroſolymitani, vt diximus ſupra.

Rurſus ad Septentrionem, cùm ſub annum 1145. Eugenius Tertius Bernardi concionibus impuliſſet

ad bel-

ad bella aduerſus inimicos Chriſtiani nominis Imperatorem Conradum, populoſque Boreales, & eos ſimiliter cruce ſignaſſet: Canutus, ac Sueno, qui de regno Daniæ certabant, inita pace in finitimos barbaros mouerunt, ac latiſſimas regiones adduxerunt in ſuam poteſtatem, imperiumq́ue ſigno crucis amplificarunt, quod tradit Helmoldus cap. 60. & ſeq. lib. 1. Saxo lib. 14. hiſtoriæ Danicæ. Tunc etiam nõnulli enſiferam crucem geſtantes, ac propriæ religionis ordinem conſtituentes Liuoniam ſubiecerunt, qua deinde Teutonicis aſſociati Pruſſiam ſibi acquiſiuerũt. quæ narrant Arnoldus lib. 7. cap. 9. Cromerius lib. 9.

Ex his apparet imperia, regnaque Catholicorum maximè parta, & amplificata latiſſimè per crucem, per illam crucem, quę nobis proponit imitandam Chriſti patientiam, quæ nos in primis hortatur ad iniurias priuatas animo altiſſimo deſpiciendas, ac tolerandas, fortiſſimos efficiens ad publicas ita vendicandas, vt nullus obſiſtere nobis ex aduerſo poſſit. Hac inſigniti ordines religioſi Hieroſolymitanorum, S. Iacobi, Calatrauæ, Alcantaræ SS. Mauritij, & Lazari, S. Stephani, & Chriſti nemini in militari fortitudine vllo modo cædunt, vt apertiſſimum ſit inde potiſſimum naſci vires, ac robur; vnde Macchiauellus ignauiam, timoremq́; oriri exiſtimauit. Hæc ſcilicet illa virga emiſſa è Sion, quæ dominatur in medio inimicorum, & qua Chriſtus gentes regit, & tanquam vas figuli peruicaces confringit; Chriſtus, inquam Rex Regum, cui regna omnia Præſidente Pontifice Romano in terris ſubijcientur, ac parebunt.

Catho-

Catholici ſuperant cunctos in amando Deo, & ſuis, ob id omniũ fortiſſimi, amor enim pugnaciſſimos homines facit. cumque ob illum cuncta appetant, & oppugnent, maximè appetent, oppugnabunt, atque, vbi opus eſt, ad nihilũ redigent, cùm nihil potentius Deo, Deiq; amore. Cap. XIII.

EVENTIS hucuſq; plurimis oſtendimus ſpeciatim nullos fuiſſe vnquã populos Catholicis in effectu bellicoſiores; eaque ipſa, quibus contrarium probare Macchiauellus contendebat, ad fortitudinem militarem facere aperuimus. Nunc generatim colligamus non eſſe religionem, quæ facere homines poſſit pugnaciores, vbi opus eſt, quàm Catholicam, ſiue noſtram. Id verò clariſſimè concluditur. Nam cùm præſcribat, ac multas ob cauſas ingerat pectoribus humanis amorẽ Dei excellentiſſimum, qui potentiſſimus eſt omnium, perfectiſſimus, optimus, intima noſtra penitus ex omni parte peruadens, occupans, vbique diffuſus, præmia maxima omnium, ſempiternaque proponens, idemque mentis oculis, vt illam ſui amore inflammet, ac rapiat, immenſamque, & inexcogitabilem pulchritudinem ſemper obijciens, neceſſe eſt cùm pro tanto decore, & bono bona omnia ſecum conuehente ad nos pugnamus, eſſe omnium pugnaciſſimos. Celeberrimi omnium poetæ, Homerus, ac Virgilius habiti in admiratione à ſapientiſſimis; vt erant olim, omnium gentium, conati adducere in medium fortiſſimos Reges, cecinerunt illos amore, ac venuſtate mulieris alicuius permotos ad facinora fortitudinis inſignia patranda. ſic ob Helenam tot, ac tanta ad Troiam bella, ob Lauiniam verò in Latio ſuggeſſere argumẽta ampliſſima Homero,

mero, ac Virgilio poëmatum conficiendorum. Neque puduit iſtos ob huiuſmodi res in prælia deducere præſtātiſſimos, vt ipſi volunt, Heroas. ſic enim Latinus de Turno Lauiniæ vultum contemplato.

Illum turbat amor, figitq́ in Virgine vultus,
Ardet in arma magis, paucisq́ affatur Amatā:
Ne quaſo, ne me lachrymis, néve omine tanto
Proſequere in duri certamina Martis euntem.
O Mater: neque enim Turno mora libera mortis
Nuncius hæc Idmon Phrygio mea dicta Tyranno
Haud placitura refer: cum primū craſtina cælo
Puniceis inuecta rotis Aurora redibit:
Nō Teucros agat in Rutulos: Teucrū arma quieſcant,
Et Rutulūm: noſtro dirimatur ſanguine bellum.
Illo quæratur coniunx Lauinia campo.
Hæc vbi dicta dedit, rapidusq́ in tecta receſſit
Poſcit equos, gaudetq́ tuens ante ora frementes
Ipſe dehinc auro ſquallentem, alboq́ orichalcho
Circūdat loricam humeris; ſimul aptat habendo,
Enſemq́, clypeumq́. & rubræ cornua criſtæ
Exin, quæ in medijs ingenti adnixa columnæ
Aedibus adſtabat, valida vi corripit haſtam
Vociferans: nunc ô numquam fruſtrata vocatus
Haſta meos, nūc tēpus adeſt: te maximus Actor
Te Turni nunc dextra gerit. da ſternere corpus
Loricamq́ manu valida lacerare reuulſam
Semiuiri Phrygis, & fœdare in puluere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaq́ madentes.
His agitur furijs, totoq́ ardentis ab ore
Scintillæ abſiſtūt: oculis micat acribus ignis.

Audiſtin, quid effecerit aſpectus Virginis, quot, ac quantis furijs repleuerit Heroa? puduit me illius. puduit me propè iſta produxiſſe. quaſi venire

poſſint

poſſint vllo modo in comparationem. Sed ita fert humana imbecillitas.

Sic etenim paruis componere magna ſolemus.

Quanto igitur ardentius inflammabũtur animi militum noſtrorũ, quorum cordibus eſt altiſſimè, atque immobiliter inſculptũ, ſe certare pro Deo, cuius tanta eſt pulchritudo, vt ſi qua vel excellentiſſima audeat ſeſe illi cõparare, protinus maxima deformitas appareat. Ac veluti ſunt è noſtris, qui iſtius pulchritudinis ardore mãſuetudinem propè incredibilem factis exhibẽt, quod eorum ſtatus ſic exigat, hoc ſit ipſorum munus, & tales ſunt Martyres, & qui ad martyrium lęti eunt, vti ſacerdotes & qui non ferro ſibi decertandum, ſed tolerantia iudicauerunt, ſic viciſſim ſunt alij qui ſibi ob eandem cauſam ferro pugnandum, gladioque elegerunt. Idem amor agit vtroſque eadem vis animat, accendit, vrget, impellit. Hos ad repellenda longiſſimè, ac prorſus interimenda cõtraria, illos ad excipienda, atque in ſuas partes mirabili aſtu, & cõſilio traducenda. Ac quemadmodũ ſunt horum nobis acies innumeræ, atq; illuſtriſſimæ, eodem modo illorũ. Sic autem natura comparatum videmus, quò ſit efficientia rerum quarũlibet potentiſſima, vt res vna vni officio deſeruiat oculus viſioni, auditioni auris, olfactui nares, ita qui è noſtris patientiam ſibi conſectandã delegerunt mirificè hac in re omnibus præſtant, ſic qui robur bellicũ contendunt exhibere ſuperant cunctos; perinde, ac ſi omniũ manſuetorũ vis in aliorũ pectora pro Deo pugnantiũ demigret. Idem verò eſt bellare pro Deo, ac pro Dei cultu, pro iuſtitia, pro veritate, quas ille ſeruandas iubet.

Quod ſi nobis eſt lex præſcripta, vt noſtros eodem, quo noſmetipſos, amemus modo, quæ non conabimur, pręſtabimus, atque exantlabimus pro noſtris?

ſtris? Non eſt vllus mortalium cætus, aut fuit ab Orbe condito vmquam, qui tot, ac tanta effecerit pro Dei cultu propagãdo, & amplificando, pro genere humano excolendo, ornando, atque omnibus modis iuuando, quot, & quanta noſter. liquet hoc è ſignis de gentibus efferis ad humanitatem perductis, cultu deſertorum locorum, religione, caritate, ſanctitate.

Si quid igitur patrię, parentibus, filijs, vxoribus, cognatis, amicis, ciuibus, ac popularibus ſuis beneuolentię debetur, id ſupra omnes alios eſt à noſtris abundè prꝙſtitum, quod apparet è ſigno de pietate, amicitia, alijſque ſupra recitatis. quod ſi quos mouit iſtarum rerũ, ſi quos potuit mouere, & noſtros omnium maximè potuit, ac mouit ad facta fortiſſima, ad acerrimas pugnas, ad bella gerenda ſummis viribus, ſtudioque ſingulari. An excitet AEneam de mandato Iouis ille verbis hiſce?

Si te nulla mouet, tantarum gloria rerum
Nec ſuper ipſe tua moliris laude laborem
Aſcanium ſurgentem, & ſpes hæredis Iuli
Aſpice, cui regnum Italiæ, Romanaq; tellus
Debetur.

Nec multo magis impellent ſimilia Catholicorum pectus, quod immenſo inardeſcit igne amoris in ſuos, igne, quem Deus agitat, atque auget; quando in illum cuncta referimus? Nolo abripi filias meas ab hoſtibus. ne quid illæ aut peccẽt in Deum, aut peccantibus, quod eſt idem, conſentiant. Quod ſi illæ vmquam, meæ ſint, aut populariũ meorum, fuerint abductæ, ſiue id longum tempus acciderit ſiue exiguum, tùm verò æſtuabit animus.

Qualis vbi ad terras abrupto ſydere nimbus
It mare per medium: miſeris heu præſcia longe

Horre-

Horreſcunt corda agricolis: dabit ille ruinas
Arboribus, ſtragemq́; ſatis; ruet omnia latè.
Ante volant, ſonitumq́; ferunt ad littora venti

ſic ipſe effundet è multo tempore concluſas, & coactas iras, obſtantia quæque perrumpet, ac veluti è cælo, quod mēte ſemper reſpicit, deſcendēs ventos, ac fulmina in hoſtes ſecū deuehet inſtar Theodoſij.

Quem propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduerſas acies, reuolutaq́; tela
Vertit in auctores, & turbine reppulit haſtas.

ſic vbi Imperatores Romanorum annis tercentum noſtros diuexaſſent, Maxentius poſtremus pontis ruina, quàm ſtruxerat in Conſtantinum, miſerrime oppreſſus, atque in flumen deiectus interijt, Eugenius cum ſuis eſt occiſus. Vandali, Heruli, Turcilingi, Oſtrogothi omnes ad interniecionem deleti. Reliqui manus dederūt, ſupplices acciderunt ad pedes noſtrorum. tranſierunt in caſtra noſtra, tela in hoſtes verterunt libentiſſimè pro nobis ſanguinem, vitamq́ue profundere maximi beneficij loco poſuerūt. Atque huiuſmodi fuere Burgundi, Franci, Angli, Viſigothi, Germani, Saxones, Dani, Sueci, Slauini, Bulgari, Hūgari, Bohemi, Poloni, Pruſſi, Liuones, Sueci, Noruegi, Lithuani, Longobardi, Northmanni.

Iam verò ad maxima quęque audenda, atque vbi fueris aggreſſus conficienda, ſpes eſt neceſſaria, diuiniq́ue auxilij, vbi opus fuerit, quædam fiducia? Sed quænam quæſo vmquā maior illa, quam præfert, ac iubet Chriſtiana religio? Volumus id verum ſit, necne, certiſſimis experimentis cognoſcere? Eramus iam ſupra annorum quinque millia, & aliquot præterea ſæcula, ac nemo fuerat auſus mare Atlanticum tranſmittere, & Occidentem verſus

curſum tenere, & nunquid poſt tanta Oceani interiecti ſpatia terrarum foret, explorare. & ſanè ſi verè dixit ille.

Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commiſit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti;
Quo non arbiter Adriæ
Maior, tollere ſeu ponere vult freta
Quem mortis timuit gradum
Qui ſiccis oculis monſtra natantia
Qui vidit mare turgidum, &
Infames ſcopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abſcidit
Prudens Oceano diſſociabili
Terras.

Quo pectore, quibus animis fuit Chriſtophorus Columbus, qui primus ex omni æuo ad Indias Occidentales iter aperuit? Nam cuius mens non horreat, ait ſcriptor quodam, immenſos ab hoc exhauſtos labores? cœli iniurias, atrociſſimas tempeſtates, quibus ſepe pene eſt obrutus? quis non admiretur incredibilem audaciam, conſtantem patientiam, nunquã infractũ animi robur ad ea perficiẽda; quæ, nouis iſte conſilijs, atq; auſibus eſt aggreſſus?
Sed profectò maior audacia fuit quodammodo Luſitanorum, & Vaſquij Gamæ circumnauigandi Africam totam, Indiaſq; Orientales aperiendi. Iter namque hoc Luſitanorum longè remotius, ac periculoſius, præſertim ſi conſideres, quouſq; ſit ab iſtis peruentum. Quid porrò dicemus Fernando Magagliane, comitibuſque illius, qui incredibili fiducia

ſunt auſi circumluſtrare Orbem totum? In audita priſcis omnibus res; nunc autem multis non modo cognita, ſed tentata, & perfecta tanto duce. Hi ſine dubio omnes ſola ſpe diuini auxilij talia ſunt aggreſſi, & qualia nemo ante illos.

E quibus apertiſſimè colligitur nullis vnquam populis maiorem fuiſſe confidentiā, quàm noſtris. At nihil æquè exigitur à militibus, ſi magna ſint molituri, atque ad exitū perducturi, quàm magni ſpiritus, quàm firmamentum quoddam mentis intrepidum, & vndique ad omnia ſibi conſtans.

Atq; hoc eſt, quod noſtri, cùm pugnarunt aduerſus pietatis Chriſtianæ hoſtes, nihil extimuerūt, & pauciſſimi cùm forent, tamen irruerūt in illos, eoſdemque fuderūt, profligarunt, vicerunt. Sed è quo fonte hæc omnia, ex illo, ꝙ Chriſtiana religio cūcta in Deū refert, ab illo tota pēdet; ac propterea nihili facit omnia pericula, cōtemnit omne diſcrimē. Atque ita vehemētiſſimè noſtri amant omnia, cū perducūt ad Deum, cùm reducūtur in Deum, & ijdem tamen nihil omnia faciunt, cùm tantillum poſſunt illa eos mouere ab incœptis diuinis, à conſilijs eos cæleſtibus deterrere. Alexādri milites noluerūt defatigati bellicis laborib⁹ vltra procedere, quod ſcilicet durū videretur à patria tā procul abſcedere, inſuaue nimis à ſuis tam lōgè diuelli. Retro pedem referre eſt coactus Alexander. Idem Traiano cōtigiſſe videtur, cùm deuicta Perſide iam iā peruenturos erat ad Indos. Quin Adrianus noluit domitas à Traiano prou incias retinere, quod fieri non poſſe exiſtimabat, vt tā remotæ à militibus Romanis retinerētur, & aliquis ſuſtineret in ijs locis cōmorari, & obire munia militaria in remotiſſimis locis longè ab amplexibus, longè à conſpectu ſuorū. Sed hac de re latius nos infra ſuo loco. Mirum namque,

quan-

quantum ſoleat amor patriæ diuellere homines ab arduis, & laudabilibus incœptis. Ille Vlyſſes adeò celebratus, adeo fortis, tamen Itachæ fumum videre, ac procul cõtemplari exoptabat. Hinc Ouidius:

Non dubia eſt Itachi prudentia; ſed tamen optat
Fumum de patrijs poſſe videre focis.

Rurſus idem:

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor,
Vt volucri vacuo quidquid in Orbe patet.

Noſtros adeo pendere a diuino amore, vt quæcumque ad honorem Dei faciunt, pro ijs maximè pugnent, quę ab illo dimouent animos abijciant, ac nullo loco ducant: ac proinde, & eadem minimi faciant, vt eorum variatio temporumque, & euentuum diuerſitas mutatur, illud eſt in cauſa, vt pretio difficillimè corrumpantur. hoc verò & milites inexpugnabiles facit, & Duces, & arces. Quamobrem ſunt inter noſtros proditiones, perfidię, periuria. ſed nullo modo tot, quot inter eos, qui noſtræ religioni non adhærent. Id ita eſſe explicauimus nos ſigno de amicitia, iuſtitia, religione, infœlici poſteritate alienorum. Ac verè, & eleganter ille:

Incluſam Danaem, turris ahenea
Robuſtæq; fores, & vigilum canum
Triſtes excubiæ munierant ſatis
Nocturnis ab adulteris.
Si non Acriſium Virginis abditæ
Cuſtodem pauidum Iuppiter, & Venus
Riſiſſent. fore enim tutum iter, ac patens
Conuerſo in pretium Deo.
Aurum per medios ire ſatellites,
Et perrumpere amat ſaxa potentius
Ictu fulmineo; concidit auguris
Argiui domus ob lucrum.

Demerſa excidio; diffidit Vrbium
Portas vir Macedo; & ſubruit æmulos
Reges muneribus munera nauium
Sæuos illaqueant Duces.

Ad ſummum fortiſſimos efficit homines in bellis religio Chriſtiana, cum repleat illos, ac ſuccendat omnium maximè amore in eum, & ſuos, ob quem plurimi omnia faciunt, cum referũtur ad illum, ac proinde fortiſſimè pro ijs pugnant: nihili faciunt, cum diuellunt à Deo, ac proinde nihil eos dimouent, quo minus fortiter dimicent, cum neque ipſius patriæ, ſuorumve caritate, neque vllo pretio labefactentur, & à iuſto recedant.

Omnium gentium regna inſigniora conciderunt ob luxum, qui milites effœminauit, atque ex hoc concluditur milites Catholicos omnium fortiſſimos, quod Catholica religio maximè omnium reuocet homines à luxu. idemq; concluditur, è fidei preſtatione, & ope ſuperorum. Cap. XIIII.

OPERAE pretium eſt, ac iucundiſſimum diſpicere quibus moribus forent gentes, cum magna ſibi imperia compararunt, & quibus cum poſtea ſunt ab illis deiectæ. & comperiemus principio fuiſſe frugales, continentes, pudicas, cõtra ad finem intemperatas luxu, ac libidinę perditas. Vt mirum non ſit ad Ionæ concionem, prædictionemque fuiſſe à Rege Nini indictum ieiunium populis, ac iumentis ipſis. quaſi nimia ingluuies foret in cauſa, vt euerteretur Niniue, Aſſyriacum imperium ruinam duceret, & ſanè ita eſſe cuncti Scriptores teſtantur. In his Iuſtinus lib. 1. Diodorus, cæterique omnes.

De Babylonico idem ſcribit Herodotus. Nimirum

rum Babylonem tum captam fuiſſe à Perſis, cum ciues vnà cum Rege Labynito indulgerent choreis, conuiuijs, ac vino, quibus ſanè narrationibus eſt cõſentiens, quod apud Danielem refertur Regi ablatum imperium diuinitus, cum daret operam tumulentiæ. Res eſt notiſſima. non eſt opus eam pluribus explicare, atque illuſtrare.

AEgyptiacis, & AEthiopicis Regibus quanta vitæ frugalitas, quanta eſſet continentia cognoſcere poſſumus ex ijs, quæ ſcribit Diodorus li.1. antiquarum rerum. c.3. & lib.3. c.1. Tradit namque à principio ſubiectos illos imperio ſacerdotum fuiſſe, frugi, continentes, temperatos. Poſtea verò mutatos illorum mores cognoſcimus ex Herodoti lib.2. Tanta certè quidem fuit ad extremum libido AEgyptiis, vt religioſum, piumq́; ducerent conſueuiſſe cum beſtijs. Hæc nos alibi recitauimus ſigno de euerſione gentiũ, & regnor. ixc. li.24. Veniamus ad Perſas.

Perſæ antequam ad tantum culmen imperij venirent, ad panem, & aquam nihil aliud adhibebant, niſi ſalem, & naſturtium, quod Xenophon in Pædia refert Cic. lib. de finibus, & in Tuſculanis. Veſtitu aſperrimo vtebantur, nimirum coriaceo. denique nihil habebant opiparum nihil lautum, quod ſicuti & ſuperior tradit Herodotus lib.1. Mirandum verò, quo poſtea luxo nacti imperium maximũ Perſę diffluxerint. Hinc ille.

Perſicos odi puer apparatus
Diſplicent nexæ phylira corona:
Mitte ſectari roſa quo locorum
Sera moretur.

Norunt omnes periti quot, ac quanta luxus, ac libidinis inſtrumenta repererit Alexander cum Darij caſtra cœpit, Cõmemorant illa Iuſtinus, Curtius,

tius, Arianus, Plutarchus in vita Alexandri.

Quid autem de Græcis dicemus? Dux ille certè præſtantiſſimus Græcorum, cùm pueris iuſſiſſet, vt ex altera parte appararent ſibi cōuiuium more patrio, deinde ex altera vt Perſę ſolebant, illorum tenui victu commendato iſtum deteſtatus accubuit ad ſolitam menſam. Deinde autem quis ignorat Alexandri ebrietatē, Perſicos mores ad ſe tranſlatos, ita vt in ſeodium ſuorum maximum conuerterit, quod ex ijſdem ſcriptoribus conſtat. ijſdem poſtea Græci omnes corrupti. atque hinc factum, vt eorum regna omnia conciderint. Nam quæ de Cleopatra narrantur adeo peruulgata ſunt, vt non ſit opus ea referre.

Romani ſuperſunt. Plinius eſt totus in querelis, quod Romani exciderint ab illa priſca parſimonia, modeſtia, caſtitate. Audi Horatium:

Fæcunda culpæ ſæcula nuptias
Primum inquinauere, & genus, & domos,
Hoc fonte deriuata clades
In patriam, populumq; fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura Virgo, & fingitur artubus
Iam nunc, & inceſtos amores
De tenero meditatur vngue.
Mox iuniores quærit adulteros
Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermixta raptim
Gaudia luminibus remotis.
Sed iuſſa coram non ſine conſcio
Surgit marito: ſeu vocat inſtitor,
Seu nauis Hiſpanæ magiſter
Dedecorum pretioſus emptor.

Non

Non his iuuentus orta parentibus
Infecit æquor ſanguine punico
Pyrrhumq́, & ingentem cecidit
Antiochum, Annibalemq́ dirum.
Sed ruſticorum maſcula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Verſare glebas; & ſeueræ
Matris ad imperium reciſos
Portare fuſtes; Sol vbi montium
Mutaret vmbras; & iuga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curſu.
Damnoſa quod non imminuit dies?
Aetas parentum peior auis tulit
Nos nequiores, mox datura
Progeniem vitioſiorem.

Hæc ille deplorãs, & vituperans corruptos luxu ætatis ſuæ mores. Et ſanè Romæ poſt Carthaginem deuictam nulla in re magis eſt certatum, quàm in deliniendo populo rebus ad voluptatem, deliciasq́; pertinentibus. Publius Victor narrat in Vrbe fuiſſe duodecim Thermas ampliſſimas, balnea verò priua innumera. in quibus mos erat, vt cuncti lauarentur, antequam cibum guſtarent, præterea verò vnguento illinerentur, idque quotidie. Amplius erant lupanaria quadraginta quinque publica. ita vt nihil ſimile foret quoad luxuriem, mollitiemque Romanis. quid itaque mirũ ſi imperium à Romanis poſt obitum Neronis ad Italicos, ab his defuncto Nerua ad Hiſpanienſes, atque inde ex alijs in alias nationes fuerit tranſlatum? donec ad Imperatorem Conſtantinum tandem peruenit, atque in Pontificem Romanum ſumma illius. Annon illud itaque verum, quod cecinit Claudianus lib.3.

——nam cætera regna
Luxuries vitijs, odijsq; ſuperbia vertit.
Sic male ſublimes fregit Spartanus Athenas
Atque idem Thebus cecidit. ſic Medus ademit
Aßyrijs, Medoq; tulit moderamina Perſes.

Ex his fit Catholicos, quamdiu manent in fide, neque deſinunt eſſe Catholici, eſſe omnium fortiſſimos, non enim poſſunt adeò delicijs, ac voluptatibus effæminari ob ieiunia crebra, quæ præſcribũtur lege, confeſſiones frequentes, exempla religioſorum, quorum multi ſemper extant cætus regidæ diſciplinæ obſeruãtiſsimi, conciones ſacras, & hortationes ad temperantiam. Quamobrem plerumque Imperia, ac regna Catholicorum conciderunt ob eam cauſam, quod à Romani Pontificis obedientia defecerint, atque ob id temperantiæ, modeſtiæque leges abiecerint. Aut etiam Reges, & Imperatores, vſi ſint militibus, Ducibus, copijs hæreticorum quod contigit Imperatoribus Occidentis, vt alibi obſeruauimus, qui perfidia illorum multis fuere regionibus per ſcelus ac proditionem ſpoliati, ac periculum nunc eſt maximum, ne Germania eamdẽ ruinam ducat. crapulæ enim ſe ſe omnino, atque ebrietati omnes ob hæreſes ſuſceptas dediderunt cõtemptis catholicæ diſciplinæ ieiunijs, contempta omni lege. ac videmus è multis experimentis Germanorum vires maximè eneruatas, ita vt damnati nominis auctor in ſua Geographia cum Saxoniam deſcribit in Germanos ſuos acerrimè inuehatur veluti ob hæc ab antiqua fortitudine deſciſcentes. Quin eodem Turci tendunt, quos audimus contra priſcos mores effæminari, ac iam mollitiem, delitiasque ſectari. Scite enim finxere olim, fabulatique ſunt Martem tum captum, cum Veneri

ad hæ-

adhæſit, atque à Vulcano retibus eſt concluſus.

Sic Annibal irretitus eſt forma mulierculæ, ſic M. Antonius Cleopatrę, duces ambo fortiſſimi quidem, ſed qui ob hæc amiſerint rerum bene gerendarum maximas occaſiones, quas ſi illi, vt militaris diſciplina exigebat, arripuiſſent ſpreta libidine, nulli Imperatori ceſſiſſent. ob id aiunt caſtra dicta, quod in eis libido caſtraretur. Nam ſi quis olim miles flore iuuentutis abuſus eſſet in eis, notatus ignominia dimittebatur à Romanis, vt lib. 6. Polybius refert. Rurſus:

Vt Venus eneruat vires, ſic copia Bacchi
Et tentat greſſus, debilitatq; pedes.

Sed & illud religio Catholica ad corroborandas militum mentes habet, quod fidem præſtandam, ac potius millies emoriendum, quam violandam præſcribit. Atque hac parte præcellit omnibus omnium mortalium decretis, quod cum ſigno de veritate nos abundè explicauerimus, non eſt quòd inaniter hic verba effundamus. Quanti verò ſit ad animos faciendos illud eſſe per ſuaſiſſimum, nullo modo frangendam, quàm Duci dederit miles fidem, fidem Turnus facit, qui violatum fœdus à ſuis videns, cùm poſſent alioquin fuga ſibi conſulere, noluit, potius ſubire apertam mortem delegit.

Vſque adeone mori miſerũ eſt? vos ô mihi manes
Eſte boni: quoniam ſuperis auerſa voluntas.
Sancta ad vos anima, atque iſtius inſcia culpa
Deſcendam magnorum haud vnquam indignus auorum.

Contra autem nihil æquè robur addit militibus, nihil æquè eos bona ſpe iubet manus cõſerere, quaſi de victoria certiſſimos, quam cùm pergunt ad-

uerſus perfidos, promiſſorumque violatores. Hinc Ageſilaus ille cùm Tiſſaphernem Perſarum ducem contra pactiones initas aduerſus ſe venire ex eius legatis intellexiſſet, alacri vultu ad eos conuerſus dixit, ſe magnam habere gratiam Tiſſapherni, quòd periurio ſuo & Deos, & homines ſibi infenſos reddidiſſet, aduerſæ verò parti propitios. Hinc ille Æneas inducitur à vate longè audacior factus ob ruptum à Turno fœdus, atque ob id ad filium conuerſus, & ad hoſtiũ ſtrages edẽdas ruiturus, aiebat:

Diſce puer virtutem ex me, veroſq́; labores
Fortunam ex alijs. nunc te mea dextera bello
Defenſum dabit; & magna inter præmia ducet.
Tu facito mox, cùm matura adoleuerit ætas
Sis memor; & te animo repetentẽ exẽpla tuorũ,
Et pater Æneas, & auunculus excitet Hector.

Dein verò plurimis interfectis:

Multa Io tem, & læſi teſtatus fœderis aras.
Ne qua meis eſto dictis mora: Iuppiter hac ſtat.
Ne quis ob inceptum ſubitum mihi ſegnior eſto.
Vrbem hodie cauſam belli, regna ipſa Latini,
Ni frænum accipere, & victi parere fatentur
Eruam, & æqua ſolo fumantia culmina ponam.
Hoc caput, ô ciues, hæc belli ſumma nefandi
Ferte faces properè, fœduſq́; repoſcite flammis.

Hæc igitur ita, vt diximus, cùm ſint, illud ſæpius contigit, vt cælites clariſſima luce viſi ſint noſtris eſſe auxilio in bellis, quod proprio ſigno è plurimis euentis nos illuſtrauimus.

Colligamus, quæ explicauimus. milites Catholici fortiſſimi ſunt, quod Catholica religio maximè abducat à luxu, qui perdidit omnium gentium regna, fidem præſtandam præ cunctis imperet, habeatque ſuperos auxiliares.

Catho-

Catholici ſunt omniũ fortiſſimi, quod remotiſſima regna, ac regiones longiſſimè diſſitas non modo acquiſiuerint, ſed etiam diu tutati ſint, ac tutentur, & quidẽ contra fortiſſimas gẽtes. ſimiliter haud ſunt perpeſſi in ſuas terras, quandiu permanſere in fide Catholica, tam frequẽtes irruptiones barbarorum. denique nõ niſi cum multo maioribus copijs, ſi quãdo vinci accidit, ſunt profligati. Cap. XV.

SED nonnullis adhuc euẽtis, hæc quę diximus, confirmemus. Vires alicuius ex eo cognoſcuntur magnę, quod in remota porrigãtur, & quo lõgius poſita ſunt, eò validiores. Exiguus ignis vix ea, quæ propè ponuntur, calefaciet; Magnus procul etiam ſita, nam vicina accendet, comburet; quod ſi augeatur adhuc incẽdium longiſſimè exiſtẽtia pertinget. Videamus igitur è collatione, num robur Catholicorum corroboret tantum vicina, an verò ſimul abſentia plurimũ; de Catholicis locis, ac Regi Catholico, doctrinęque obedientibus loquimur, vt præfati ſumus, ac repetitum ſemper volumus. Omnis enim fortitudo, ac vis à Deo deriuatur; ac proinde hæreticis, ijsq́ue, qui pro hæreticis bellant ad extremũ nulli ſunt nerui. El..ceſcit autem præcipuè fortitudo militaris in longinquis locis aut expugnandis, aut ſi oppugnẽtur à fortiſſima gente defendendis ob multa. In primis enim nihil eſt, quod reddat alacriores, ac promptiores ad opera omnia, quàm ſtare in cõſpectu multorum, à quibus cognoſcaris. Ob id cùm degimus in alieno ſolo exhilaramur, vbi ciuem noſtrum, popularemq́; illuc aduentantem cõtuemur, eos enim reputamus eoſdẽ cum nobis; ac propterea videmur nobis tum dilatari,

& quo-

& quodammodo multiplicari; contra verò diminui, & ad nihilum redigi, cùm neminem popularium, noſtrorumque conſpicimus. Quod ſi quis in remotis commorans idem robur ſeruet, eandem fortitudinem, hic erit reuera fortis, ac ſibi omnino conſtans, non aliunde pendens, ſed ex ſeipſo hauriens vires. Iam verò ignota nobis naturaliter ſolent eſſe horribiliora, ac mentem magis excutere, animum labefactare. longinqua autem magis ignota nobis. Hinc ille miles, cùm forte incidiſſet in quoſdam non ſibi notos, aiebat:

——ſenſi medios delapſus in hoſtes
Obſtupui, retroq; pedem cum voce repreſſi.
Improuiſum aſpris veluti, qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens, trepidusq; repente refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem,
Haud ſecus Androgeos viſu tremefactus abibat.

Accedit ad hęc nihil eſſe auxilij propinqui, quod ſperare in remotis degens poſſit, ob id magis examinatur. Quid autem ſe conſolabitur iſte honore adipiſcendo, ſi quando robur oſtentabit? cum pauciſſimos habeat actorum ſuorum teſtes, & ſiquid eximium geret fabuloſum reputabitur, ac fictum. An lucro ſe confirmabit? quando in longis itineribus ſunt inſumenda omnia. Quod ſi morbo tentatur, ſi quod adeat periculum, non erit ferè, qui aut curare illum poſſit, aut dolorem verbis lenire.

Sed militi Catholico Deus, qui vbique eſt, atque omnia continet, eſt inſtar omnium. quocirca illius eximia fortitudo in remotiſſimis maximè apparebit. Ad exẽpla veniamus, Sumus ſupra annos octuaginta, ex quo Luſitani ceperunt inſulam Dium ad oſtia Indi; & Armuzium ad oſtia Perſici maris. Duplo amplius. hæc duo loca diſtãt à Luſitania, quàm

quoduis

quoduis à Romanis captũ diſtaret à Roma. Ex illis conati ſunt expellere Luſitanos Mamaluchi, AEgyptij milites, vt habebantur, generoſiſſimi, ac nullis ſecũdi, qui cum claſſe illuſtriſſima aduerſus Luſitanos arma expedierant, ac victi ſunt. conati ſunt idẽ Turci. Eorum nãque potentiſſimus Rex Solimanus eò miſit Solymanũ copijs plurimis, & omni armorum genere ornatiſſimis. & hi ſimiliter fuſi, ac fugati. Multa eodem mõdo Perſæ tentarunt, Arabes, Indi. & nihil omnes egere. Quid autẽ de regno Malachę? ſiue aurea Cherſoneſo? quid de Moluchis inſulis dicemus, ad quas expugnandas fortiſſimi populi, vt ſunt in ijs locis, conuenerunt, irrito conatu: cùm tamẽ iſta loca ſint omnium maximè diſſita, vt nihil magis. Nunc inſpiciamus quemuis locum in imperij Romani cõfinibus poſitum, videbimusq́ue non fuiſſe tamdiu ſic Romanorum poteſtate, vt nõ fuerit aliquando expugnatũ intra temporis ſpatiũ multo breuius, quamuis duplo propinquius fuerit. exempli gratia. Cęſar cepit Britanniã. deſciuit illa haud multò poſt, Octauianus coactus eſt rurſus arma in eam mouere. Eadem neceſſitate cõpulſi ſunt multi ex Imperatoribus ſequentibus. Quod attulimus de Britãnia, idem poſſumus aſſeuerare de quibuſlibet locis ad cõfinia Romani imperij olim poſitis in extremis Mauritaniæ, Numidiæ, Lybiæ, Cyrenes, AEgypti, Aſſyriæ, Armeniæ, Mediæ, Thraciæ, Illyrijq́; limitibus. quorũ nullum ſimile fuit, ꝙ non anguſtiori tẽporis interuallo fuerit expugnatũ. atque idcirco nihil in Perſide vltra Tygrim retinere potuerũt, nihil ſupra Rhenũ Danubiumq́ue, quãuis iſtorũ locorũ terras aliquas aliqñ legantur cepiſſe.

Aliud euentum, comprobãs eximiam fortitudinem noſtris eſſe videtur illud. Barbari ſunt, aut qui nullis omnino, aut propè nullis legibus vtũtur, vel

non iiſdem cum nobis, ſed longè alienis, quæ colligantur è contrariis principiis, atque aſſumptis. Atque idcirco barbari nobis ſunt hæretici, Mahometani, & id genus alij. Eodem loco reponantur, quicumque omnia bona auferrent, non ob aliam cauſam, quàm quia bello vincerent. Catholici namque aduerſus Catholicos valēt, vbi par, aut iuſtior cauſa adeſt. idcirco Galli, Germani, Hiſpani aduerſus Italos valebunt, & eorum loca occupabunt, & hi viciſſim, vel alij Catholici aliorum.

Anno 563. Longobardi tum barbari conſedere in multis Italiæ locis, & regionibus ex eo nulli barbari diu fixas in Italia ſedes habuere poſt ætatē Conſtātini. Nunc elige quod vis tēpus ſupra illius ætatem. & cùm ſint elapſi anni mille triginta, ex quò nullæ barbarę nationes illa, vel eius nobiliorē regiònem ceperint, cōperies tantum tēporis haud trāſactum ante Conſtātini tempora. res eſt clariſſima. Galli Italię magnā partem cepere Romā diruerunt anno 363. à quo vſque ad Conſtantinū colligunt aliqui non multo amplius, quàm ſeptingentos annos. Porrò ante aduentū Gallorū gentes innumeræ irrūpebant in Italiā, cunctaq; prioribus dñis auferebāt, vt aperuim⁹ libris de antiquo, & nouo Italiæ ſtatu.

Annus eſt ſupra milleſimum, ac centeſimum, ex quo poſt Francos nullæ gentes inuaſerūt, atque occuparunt Gallias, excepta Nortmanniæ parte. Tantundē dicimus de Anglia, quas, olim duas prouincias cognoſcimus è Cæſare, & aliis paruiſſe direptionibus, atque occupationibus barbarorum. Hiſpania deſciſcens ab obedientia Romani Pontificis capta eſt à Saracenis anno 717. poſtea ſic eam recepere Hiſpani, vt nullos progreſſus ex aduerſo facere potuerint Saraceni. Germania quondam communis campi inſtar erat in quo cōſiderent, quibuſcumque

eumque collibuiſſet, idéque de cæteris Borealibus regionibus aſſeueratur, vt aperuimus ſigno de decenti fœlicitate Catholicorum. At poſt ſuſceptam fidem Catholicam, ab huiuſmodi irruptionibus eſt illæſa, quæcumque prouincia retinuit Catholicam doctrinam. quæ ſanè cùm acciderint alijs oris, vel aliàs ijſdem, vt eodẽ ſigno explicauimus. Hinc apparet omnium fortiſſimos eſſe Catholicos noſtros.

Poſtremò illud oſtendit, quæ ſit nobis, & quæ ſit alijs fortitudo. Enumerauimus ſupra à pauciſſimis noſtrorũ plurimas ſæpè copias fuſas, noſtrorũ minima cæde. Nũnc cõtra inſpiciatur, an fuerit vllum tempus, quo tam multi Catholicorũ fuerint à tam paucis alienarum gentium necati, aut victi. Numquam cõperies. quin contra ſemper euenit, quoties noſtri profligati ſunt, exigẽte id iuſtitia diuina, ob cauſas, quas retulimus, innumeris partibus plures ſemper hoſtes Catholicorũ fuerunt. Vt cùm victus eſt Ludouicus Hungariæ Rex à Solymano Turcorũ Rege ætate auorũ noſtrorum; noſtra autẽ Sebaſtianus Portugalliæ Rex à Numidis, & Mauris, cũ bellum mouiſſet, pugnãque inijſſet cõtra omniũ ſapientũ conſilia. Rurſus quoties acie inſtructa cõfliximus, ac vicimus, neque pro hæreticis pugnauimus cauſave iniuſta, inferior nobis militũ numerus, vt plurimũ fuit, & tamen vicimus. ex quibus omnino fit nos eſſe animo manuq́; prõptiores ac valẽtiores.

Ex omnibus igitur, quæ hucuſque diſſeruimus apparet Catholicos omnium fortiſſimos, ac veriſſimè id eſſe à Sybillis prænunciatum magnos nobis Achillas in bellis haud defuturos.

Id verò oſtendunt ordines militares à Pontificibus Romanis inſtituti, quamuis illi nunc multum deflexerint à diſciplina, & inſtitutis antiquis.

Strages hoſtium plurimorũ factæ à pauciſſimis

noſtris,

noſtris, dum confligunt acie, & armis concurrunt.

Indomitę ex omni æuo nationes per Catholicos deuictæ, & à quibus omnes aliæ ſunt ſuperatæ.

Ampliſſima imperia bello parta Orientale, Occidentale, Gallicanum, Germanicum, Tartaricum, Hiſpanicum, Luſitanicum.

Eorumdem conſeruatio diuturnior, quàm fuerint ab vllis gentibus vmquam ſua conſeruata.

Comparatio noſtrorum Ducum cum priſcis.

Collatio bellorũ contra Perſas à noſtris, & alijs geſtorũ, qui ex antiquo tẽpore ſunt habiti fortes, & Romanorũ duos Imperatores occiderũt, ceperunt.

Machinarum noſtrarũ comparatio cum priſcis, quæ ridendæ ſunt præ noſtris ex inuẽto noſtrorum.

Fœminæ militares, quibus nulla ætas pares tulit, niſi ad fabulas, & ſomnia confugiamus.

Deſpicientia humanarum rerum, quæ mortis, periculorumque omnium contemptores facit.

Expectatio præmiorum cæleſtiũ maximorum, quæ maximè accendant animos pugnantium.

Tutela Sanctorum, quorum nomina gerũtur, de quibus dicti Imperatores, ac Reges multò prę ſtãtiora gesſerunt, ꝗ nomina antiquorũ præ ſe ferentes.

Contẽptus iniuriarũ, qui tuetur amicitiã cõmilitonũ, ac iũctis animis, & virib⁹ in hoſtes impellit.

Amor Dei, ſuorumque maximus, ob quem bella adminiſtrantur, & qui eſt omnium potentiſſimus.

Amotio cuiuſlibet intemperati luxus, qui milites effœminat, eneruat, & omnia regna euertit.

Remotiſſima regna defenſa aduerſus acerrimos hoſtes nobilius, quàm ſua fuerint à Romanis.

Barbarorum coërcitæ irruptiones ex antiquiori tempore, quàm fuerint à priſcis.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

145

C.

LEGATORIA A. PANDIMIGLIO · ROMA ·
1971